

УПРАВЛІННЯ ОСВІТИ І НАУКИ
ЧЕРКАСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ ДЕРЖАВНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ
КОМУНАЛЬНИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«ЧЕРКАСЬКИЙ ОБЛАСНИЙ ІНСТИТУТ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ
ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ЧЕРКАСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ»

**НОВА УКРАЇНСЬКА ШКОЛА В ДІЇ:
МЕТОДИЧНИЙ СУПРОВІД УЧИТЕЛЯ
МОВНО-ЛІТЕРАТУРНОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ
(цикл предметного навчання)**

Черкаси
2026

Рекомендовано до друку вченою радою КНЗ «Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради». Протокол № 2 від 03 червня 2026 року

АВТОРИ-УПОРЯДНИКИ:

Світлана СІЧКАР, завідувач лабораторії суспільно-гуманітарних дисциплін КНЗ «Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради»;

Валентина АРХИПОВА, методист лабораторії суспільно-гуманітарних дисциплін КНЗ «Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради»

РЕЦЕНЗЕНТИ:

Наталія Чепурна, в.о. ректора КНЗ «Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради», доцент, кандидат педагогічних наук, заслужений працівник освіти України;

Наталія Лісова, проректор із питань зовнішнього незалежного оцінювання та моніторингу якості освіти КНЗ «Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради», доктор педагогічних наук

Н72 НУШ у дії: методичний супровід учителя мовно-літературної освітньої галузі (цикл предметного навчання). Частина 5 / автори-уклад. Світлана Січкарь, Валентина Архипова. Черкаси, 2026. 212 с.

Посібник містить матеріали, які допоможуть педагогам працювати за новими стандартами в закладах освіти. У виданні докладно й зрозуміло викладено вимоги Нової української школи щодо формування в учнів ключових компетентностей відповідно до чинного Державного стандарту базової середньої освіти. Схарактеризовано сучасні підходи, методи й ресурси, необхідні вчителю для підготовки та ефективного викладання предметів мовно-літературної освітньої галузі.

Для вчителів-предметників закладів освіти.

ЗМІСТ

Передмова	5
Свобода вибору та якість навчання: роль модельних програм Світлана СІЧКАР, Валентина АРХИПОВА, методисти лабораторії гуманітарних дисциплін КНЗ «Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради»	6
УКРАЇНСЬКА МОВА Криголами як ключ до складного речення Світлана ПАВЛИК, Жанна ШЕВЧЕНКО, учителі української мови і літератури Навчально-виховного комплексу «Загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів №3 – колегіум» Смілянської міської ради	15
Особливості вивчення української мови в 9 класі НУШ: досвід, підходи, практики Юлія ОПАНАСЕНКО, учитель української мови і літератури Золотоніської спеціалізованої школи №2 інформаційних технологій Золотоніської міської ради	21
Дидактична трансформація уроків української мови в 9 класі: компетентнісний підхід Ірина ОМЕЛЬЧЕНКО, учитель української мови і літератури Золотоніської гімназії ім. С.Д. Скляренка Золотоніської міської ради	24
УКРАЇНСЬКА ЛІТЕРАТУРА Трансформація літературної освіти: компетентнісний підхід та інноваційні стратегії навчання Світлана ПАВЛИК, Жанна ШЕВЧЕНКО, учителі української мови і літератури Навчально-виховного комплексу «Загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів №3-колегіум» Смілянської міської ради	29
Проектна студія на уроках української літератури в 9 класі: Технологія формування цілісної особистості в умовах НУШ Віта ЩЕПЕТНА, учитель української мови і літератури Золотоніської гімназії ім. С.Д. Скляренка Золотоніської міської ради	35
ЗАРУБІЖНА ЛІТЕРАТУРА Літературна майстерня: цікаві завдання із зарубіжної літератури у 9 класі НУШ Наталія КАЛАШНИК, учитель зарубіжної літератури Навчально-виховного комплексу «Загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів №3 – колегіум» Смілянської міської ради	43

НУШ у базовій середній освіті: із досвіду викладання зарубіжної літератури у 9-х пілотних класах Тетяна ТЕРЕЩЕНКО, учитель зарубіжної літератури Золотоніської спеціалізованої школи №2 інформаційних технологій	45
Міжгалузеві проекти на уроках зарубіжної літератури в 9 класі: теоретико-методичні засади та практика Світлана БУРЯК, учитель зарубіжної літератури Золотоніської гімназії ім. С.Д. Скляренка Золотоніської міської ради	48
ІНШОМОВНА ОСВІТА	50
Краще оцінювати – краще сприяти прогресу учнів Галина САВИЦЬКА, методист лабораторії гуманітарних дисциплін КНЗ «Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради»	50
Нова українська школа: дев'ятий крок. практики, ідеї та відкриття вчителів іноземних мов Оксана АВРАМЕНКО, Надія ВЕРТИПОРОХ, Майя ЗУЄВА, Анна ВОЙЦЮХ, Анна КРАВЦОВА, Людмила ЛУК'ЯЩЕНКО, Вікторія ОВЕРЧУК, Єлізавета ЮР'ЄВА, Людмила ЯРМОЛЕНКО, учителі іноземної мови Золотоніської гімназії ім. С.Д. Скляренка Золотоніської міської ради	56
Додатки	83
Список використаних джерел	209

ПЕРЕДМОВА

Зміни, що відбуваються в суспільстві, зумовили пошук нових освітніх концепцій, бо сучасні учні потребують не тільки ґрунтовних знань із предметів, а й високого рівня розвитку ключових компетентностей та наскрізних умінь. Сьогодні педагоги повинні формувати в школярів уміння здійснювати вибір, ефективно використовувати різні ресурси для дослідження та вирішення проблем, комунікувати, ухвалювати виважені рішення. Майбутній спеціаліст повинен вміти вчитися упродовж життя, вільно застосовувати новітні технології, працювати в команді, оперативно знаходити необхідну інформацію й використовувати її для з метою прийняття важливих рішень.

Пріоритетним напрямом розвитку освіти стає компетентнісний підхід, який тісно пов'язаний з особистісно орієнтованим та діяльнісним підходами до навчання, оскільки ґрунтується на особистості учня й може бути реалізованим і перевіреном тільки під час виконання учнем певного комплексу дій. Учитель має формувати особистість, адже сучасний випускник школи – це конкурентоспроможна особистість, усебічно освічена, здатна знайти вихід із будь-якої ситуації та зважитися на відповідне рішення.

При цьому важливо також пам'ятати, що наразі учитель не є єдиним джерелом знань, а тому важливо учнів навчити опрацьовувати великі обсяги різноманітної інформації, аналізувати її, визначати головне, адже основне завдання сучасної школи – навчити вчитися. Безперечно, учитель створює умови для самостійного набуття знань учнем, допомагає йому заглибитися в пізнання, але саме учень бере на себе відповідальність за результати власної навчальної діяльності.

Отже, освіта тепер має запит на формування самостійно думаючих, відповідальних, ініціативних і творчих особистостей. Тому найголовнішим у роботі педагога в сучасній школі є запровадження нових підходів у практику викладання, що сприятиме формуванню вмінь учнів застосовувати набуті знання в життєвих ситуаціях. Сучасні вчителі мають усвідомити, що головним є не предмет, що вивчається, а особистість, яку вони формують.

Із огляду на сказане вище, важливою на часі є методична підтримка викладачів предметів кожної освітньої галузі, зокрема і мовно-літературної. Напрацьовані матеріали, запропоновані в посібнику, допоможуть педагогам осмислити нові стандарти освіти, усвідомити вимоги НУШ, опанувати основні засади Державного стандарту, і найголовніше – вибрати ті сучасні методи й ресурси, які сприятимуть ефективному викладанню предметів мовно-літературної освітньої галузі.

Світлана СІЧКАР, Валентина АРХИПОВА, методисти лабораторії гуманітарних дисциплін КНЗ «Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради»

СВОБОДА ВИБОРУ ТА ЯКІСТЬ НАВЧАННЯ: РОЛЬ МОДЕЛЬНИХ ПРОГРАМ

Сучасна українська освіта в межах реформи НУШ остаточно відходить від моделі «наповнення голови знаннями» на користь розвитку життєвих компетентностей. Сьогодні важливо не просто вивчити правило, а навчитися критично мислити, працювати з інформацією та приймати відповідальні рішення. У центрі уваги — ініціативна особистість, яка здатна адаптуватися до змін і готова вчитися впродовж усього життя.

Фундаментом цих змін став Державний стандарт базової середньої освіти(постанова від 30.09.2020 № 898). Цей документ не просто встановлює вимоги до результатів навчання, а й забезпечує рівний доступ до якісних знань для кожного учня. Він став основою для створення гнучких освітніх програм, які дозволяють закладам зберігати єдність підходів, водночас враховуючи потреби конкретних громад.

Мовно-літературна освіта в цій системі відіграє особливу роль, адже саме вона формує національну ідентичність та базові комунікативні навички. Стандарт передбачає не лише глибоке володіння українською мовою, а й розвиток уміння аналізувати складні тексти, обґрунтовувати власну позицію та розуміти культурний контекст через світову літературу. Це шлях до формування свідомої особистості, яка розуміє цінність слова.

У цьому процесі змінюється і роль педагога. Сучасний учитель перетворюється на наставника та фасилітатора, який допомагає учням самостійно відкривати нові горизонти. Використання інноваційних методів та постійний професійний розвиток стають необхідністю, адже без креативного підходу неможливо виховати креативне покоління.

На основі Державного стандарту розроблено модельні навчальні програми, які пропонують різні варіанти викладання: від класичних предметів до інтегрованих курсів. Заклади освіти мають свободу адаптувати їх під свої потреби, не втрачаючи при цьому орієнтиру на обов'язкові результати. Такий підхід робить освіту ефективною та

сучасною, готуючи молодь до активного життя в демократичному суспільстві.

Реалізація Державного стандарту базової середньої освіти у мовно-літературній галузі, зокрема через впровадження модельних навчальних програм, сприяє формуванню сучасної, якісної та ефективної системи освіти. Ці програми забезпечують рівний доступ до знань і створюють умови для розвитку всебічно розвиненої, освіченої, свідомої та креативної особистості, готової до активного життя в демократичному суспільстві. Модельні навчальні програми, що мають гриф МОН України, перелік та короткий огляд змісту яких пропонуємо нижче.

Програми з української мови:

- «Українська мова. 7-9 класи» для закладів загальної середньої освіти (авт. Голуб Н. Б., Горошкіна О. М.).
- «Українська мова. 7-9 класи» для закладів загальної середньої освіти (авт. Заболотний О.В., Заболотний В.В., Лавринчук В.П., Плівачук К.В., Попова Т.Д.).

Програми з української та зарубіжної літератури:

- «Українська література. 7-9 класи» для закладів загальної середньої освіти (авт. Заболотний О. В., Слоновьська О. В., Ярмутьська І. В.).
- «Українська література. 7-9 класи» для закладів загальної середньої освіти (авт. Пастушенко Н. М., Чумарна М. І.).
- «Українська література. 7-9 класи» для закладів загальної середньої освіти (авт. Яценко Т. О., Пахаренко В. І., Слижук О. А., Тригуб І. А.).
- «Зарубіжна література. 5-9 класи» для закладів загальної середньої освіти (авт. Ніколенко О., Ісаєва О., Клименко Ж., Мацевко-Бекерська Л., Юлдашева Л., Рудніцька Н., Туряниця В, Тіхоненко С., Вітко М., Джангобекова Т.).
- «Зарубіжна література. 7-9 класи» для закладів загальної середньої освіти (авт. Волощук Є. В., Слободянюк О. М.).
- «Зарубіжна література. 7-9 класи» для закладів загальної середньої освіти (авт. Снегірьова В.В., Бушакова О.В., Горобченко І.В., Каєнко О.В.)

Програми інтегрованих курсів:

– «Інтегрований мовно-літературний курс (українська мова, українська та зарубіжні літератури). 7-9 класи» для закладів загальної середньої освіти (автори Старагіна І. П., Новосьолова В. І., Терещенко В. М., Романенко Ю. О., Блажко М. Б., Ткач П. Б., Панченков А. О.).

– «Інтегрований курс літератур (української та зарубіжної). 7-9 класи» для закладів загальної середньої освіти (авт. Яценко Т. О., Пахаренко В. І., Тригуб І. А., Слижук О. А., Молодик К. Ю.).

– «Інтегрований курс літератур (української та зарубіжної). 7-9 класи» для закладів загальної середньої освіти (авт. Ніколенко О.М., Мацевко-Бекерська Л.В., Качак Т.Б., Богосвятська А.-М.І., Рудніцька Н.П., Туряниця В.Г.).

Нижче наведено короткий опис основних особливостей кожної програми.

Модельна навчальна програма «Українська мова. 7–9 класи» (автори Голуб Н. Б., Горошкіна О. М.) рекомендована Міністерством освіти і науки України (наказ №883 від 24.07.2023) та побудована на засадах компетентнісного, особистісно орієнтованого та діяльнісного підходів до навчання української мови.

Важливим завданням у навчанні української мови сьогодні є вихід за межі академічності курсу, тобто формування різнобічного уявлення школярів про мову, усвідомлення, що мова не лише складна система, але і живий організм, багатовіковий носій мудрості, маркер кордонів нашої держави, хранителька унікальної української культури, надійний інструмент пізнання й порозуміння, ефективний засіб самовираження, джерело естетичної насолоди. Її лексичні й фразеологічні злитки фіксують норми і правила гармонійного спілкування, активне послуговування мовою гарантує розквіт держави і збереження її кордонів.

Отже, програма покликана змінити ставлення до мови як суспільного явища і шкільного предмета, виховати нове покоління компетентних носіїв мови зі сформованим мовним чуттям, мовними смаками і мовною стійкістю.

Модельна навчальна програма «Українська мова. 7-9 класи» для закладів загальної середньої освіти (авт. Заболотний О. В., Заболотний В. В., Лавринчук В. П., Плівачук К. В., Попова Т. Д.) рекомендована Міністерством освіти і науки України (наказ №883 від 24.07.2023) та орієнтує педагога на компетентнісне навчання української мови та формування визначених Державним стандартом наскрізних умінь: читання

з розумінням, висловлення власної думки усно й письмово, критичне та системне мислення, творча діяльність, ініціативність, здатність логічно обґрунтувати позицію, конструктивне керування емоціями, оцінювання ризиків, прийняття рішень, розв'язання проблем. Основою формування ключових компетентностей є особистісні якості, індивідуальний, соціальний, культурний і навчальний досвід учнів, їхні потреби та інтереси, які мотивують до активного навчання; знання, уміння та ставлення, що формуються в освітньому, соціокультурному та інформаційному середовищі.

Значимими у формуванні особистості є цінності як важливі орієнтири в житті кожної людини. Тому сформульовані в кожному модулі ціннісні орієнтири мають на меті допомогти вибрати тематику творчих робіт і дидактичного матеріалу, урізноманітнити й структурувати навчальну діяльність, сформувати в учнів компетентності, необхідні для успішної самореалізації в суспільстві.

Програма створює умови для активізації освітньої діяльності, що передбачає збагачення змісту навчального матеріалу емоційною, особистісно значущою інформацією, упровадження особистісно орієнтованого спілкування, утвердження людської гідності, використання діалогу як основної форми навчального спілкування, створення на уроках позитивної емоційної атмосфери, гнучкість форм організації різних видів діяльності. А сучасні педагогічні технології забезпечать індивідуалізацію та диференціацію навчання.

Модельна навчальна програма «Українська література. 7-9 класи» для закладів загальної середньої освіти (авт. Заболотний О. В., Слоньовська О. В., Ярмутьська І. В.) рекомендована Міністерством освіти і науки України (наказ №1466 від 01.12.2023), базується на цінностях Нової української школи, укладена відповідно до Державного стандарту базової середньої освіти, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 30.09.2020 № 898.

Метою навчання української літератури є формування, розвиток національно свідомих, компетентних читачів і читачок із гуманістичним світоглядом, які знайомляться з художніми й інформаційними текстами для національного, духовного й культурного збагачення, для формування ціннісних орієнтирів й нового емоційно-чуттєвого досвіду. Учні та учениці беруть участь у різних комунікативних ситуаціях і взаємодіють на основі прочитаних текстів.

У програмі запропоновано твори таких жанрових різновидів, як поезія в прозі, лірична проза, документалістика, фентезі, пригодницький детектив, оскільки традиційне для навчальних програм коло читання розширено.

Модельна навчальна програма «Українська література. 7-9 класи» для закладів загальної середньої освіти (авт. Пастушенко Н. М., Чумарна М. І.) рекомендована Міністерством освіти і науки України (наказ №1575 від 27.12.2023) є логічним продовженням авторської програми з української літератури для 5-6 класів, базується на цінностях Нової української школи та орієнтується на ідеал її випускників: освічених українців, всебічно розвинених, відповідальних громадян і патріотів, здатних до ризику та інновацій. Програмою передбачено, що сприймання літературного твору розвиває комунікативні та творчі уміння, створює умови для осмислення своєї діяльності, поведінки, цінностей.

Навчання літератури у 7-9 класах спрямоване на удосконалення та розвиток умінь сприймати, аналізувати, інтерпретувати, критично оцінювати інформацію в художніх текстах різних жанрів та використовувати інформацію для збагачення власного досвіду і духовного розвитку; висловлювати власні думки, почуття, ставлення та ідеї, взаємодіяти з іншими особами в усній і письмовій формі, зокрема інтерпретуючи фольклорні тексти, тексти класичної та сучасної художньої літератури; взаємодіяти з іншими особами в цифровому просторі, дотримуватися норм літературної мови; сприймати і використовувати інформацію для досягнення життєвих цілей у різних комунікативних ситуаціях; використовувати знання з літератури для власної творчості.

Основним шляхом реалізації програми є створення відповідних дидактичних ситуацій, які дозволять учням/ученицям висловлювати враження про прочитане, зіставляти зміст із власним досвідом, осмислювати й актуалізовувати цінності, пізнавати специфіку текстів різних жанрів, використовуючи відповідний поняттєвий апарат. Саме крізь призму особистого досвіду учень/учениця пропускати ідейно-тематичний зміст твору, виділяти й досліджувати проблеми.

У програмі раціонально поєднано літературну традицію з текстами сучасної молодіжної літератури. Основні чинники щодо відбору художніх текстів: пізнавальний, виховний і ціннісний потенціал твору, відповідність форми і змісту віковим інтересам та інтелектуальним можливостям учнів, відповідність змісту творів меті та завданням вивчення літератури,

жанрова різноманітність творів, їхня багатогранність у відображенні життя.

Модельна навчальна програма «Українська література. 7-9 класи» для закладів загальної середньої освіти (авт. Яценко Т. О., Пахаренко В. І., Слижук О. А., Тригуб І. А.) рекомендована Міністерством освіти і науки України (наказ №883 від 24.07.2023), укладена відповідно до норм Закону України «Про повну загальну середню освіту» (2020р.), вимог Державного стандарту базової середньої освіти (2020р.) та Типової освітньої програми (2021р.), а відтак передбачає базовий предметний цикл навчання української літератури в закладах загальної середньої освіти.

Зміст і структуру програми розроблено з дотриманням дидактичних принципів наступності та перспективності в шкільному навчанні, відповідно до вікових особливостей, пізнавальних можливостей підлітків, а також із поступовим ускладненням навчального матеріалу, що сприятиме послідовному набуттю глибоких предметних знань і розвитку читацької та ключових компетентностей учнів/учениць 7–9 класів.

Курс української літератури для 7–9 класів як невід’ємний компонент у системі сучасної шкільної літературної освіти спрямований на вироблення в учнів усталеної потреби читання високохудожніх надбань класичної і сучасної української літератури, формування здатності до осмисленого сприйняття зображеного у художніх творах, уміння висловлювати власну критичну думку про прочитане та застосовувати здобуті предметні знання й уміння для практичного розв’язання проблем.

Критеріями добору художніх творів, що репрезентують означені історико-культурні періоди, є їх відповідність віковим особливостям естетичного сприйняття старшими підлітками для формування в них загального уявлення про літературний процес в Україні ХХ–ХХІ століття.

Модельна навчальна програма «Зарубіжна література. 5-9 класи» для закладів загальної середньої освіти (авт. Ніколенко О., Ісаєва О., Клименко Ж., Мацевко-Бекерська Л., Юлдашева Л., Рудніцька Н., Туряниця В, Тіхоненко С., Вітко М., Джангобекова Т.) рекомендована Міністерством освіти і науки України (наказ №1226 від 10.10.2023) та передбачає вивчення зарубіжної літератури, що спрямоване не лише на набуття знань про доробок письменників, окремі художні твори, літературні епохи, жанри та стилі, а передовсім покликане залучити учнів до процесу суб’єктивізації знань, пізнання довколишнього світу і

самопізнання в процесі навчання, народження у свідомості школярів «власного тексту» культури, збагаченого особистісним «Я», що сприятиме розширенню емоційно-чуттєвого досвіду учнів, формуванню їхніх ціннісних орієнтацій і ставлень, залученню їх до міжкультурного діалогу через здобутки світового красивого письменства.

Результатом вивчення зарубіжної літератури в основній школі має стати не сума розпорошеної інформації, а сформована здатність учнів комплексно використовувати набуті знання, уміння, навички в різноманітних життєвих ситуаціях і в процесі соціальної адаптації до умов сучасного мультикультурного і різнополярного суспільства.

Модельна навчальна програма відповідає сучасним запитам української молоді й забезпечує формування засобами мистецтва слова позитивного мислення, креативності, комунікативних умінь і соціокультурної адаптації учнів до суспільства ХХІ століття.

Модельна навчальна програма «Зарубіжна література. 7-9 класи» для закладів загальної середньої освіти (авт. Волощук Є. В., Слободянюк О. М.) рекомендована Міністерством освіти і науки України (наказ №1001 від 16.08.2023), є складовою частиною типової освітньої програми для 5–9 класів закладів загальної середньої освіти (затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 19 лютого 2021 р. № 235), розроблена відповідно до Закону України «Про освіту» (2017 р.), Закону України «Про повну загальну середню освіту» (2020 р.), Державного стандарту базової середньої освіти (затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2020 р. №898).

Концептуальним стрижнем програми із зарубіжної літератури є досвід художнього відтворення та осмислення історичних подій у різних жанрах та національних літературах. Водночас програма для 8 класу сфокусована на пізнавальному потенціалі аспектів (у широкому сенсі) художньої літератури, за допомогою якого людина пізнає зовнішню реальність, власний внутрішній світ, почуття, думки та вчинки інших людей, а також замислюється над питаннями сенсу та моральних цінностей людського буття. Спираючись на попередній досвід викладання зарубіжної літератури, автори подають у програмі 9 класу мікромодель історії світової літератури від давнини до сьогодення, що надає можливість учням ознайомитися з визначними літературними явищами різних епох і скласти уявлення про художню літературу в контексті її порівняння з іншими видами мистецтв, а також поглибити раніше набуті знання про оригінал та

його переклади, завдяки яким іншомовні твори інтегруються в поле української культури. Відтак у 7–9 класах жанрово-тематичний принцип доповнюється історико-літературним принципом, розширюється коло теоретико-літературних понять, учні заохочуються до творчого опрацювання художніх текстів та роздумів щодо їхнього сенсу. Спільним для програми обох циклів є настанова на те, що читання має приносити школярам насолоду, вчити їх мислити, визначати й використовувати в практичній життєвій діяльності базові моральні та культурні цінності, прищеплювати їм толерантність до представників інших культур, розширювати їхній світогляд.

Програма спрямована на те, аби поєднати наявний досвід шкільного викладання зарубіжної літератури з концептуальними засадами та стратегіями Нової української школи, а вироблений вітчизняною методикою інструментарій – із сучасними європейськими підходами. Максимально розвантажуючи інваріантний перелік творів, вона водночас пропонує широкі можливості для його доповнення й збагачення тими творами, які вчителі та автори підручників обирають на основі рекомендованих творів або самостійно. Відтак програма становить собою документ, відкритий для подальших трансформацій, професійного діалогу та активної співтворчості усіх користувачів.

Модельна навчальна програма «Зарубіжна література. 7-9 класи» для закладів загальної середньої освіти (авт. Снегірьова В.В., Бушакова О.В., Горобченко І.В., Касенко О.В.) рекомендована Міністерством освіти і науки України (наказ № 883 від 24.07.2023), розроблена відповідно до Закону України «Про освіту», Державного стандарту базової середньої освіти, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2020 р. №898 і реалізує засадничі освітні принципи цих державних документів. Вона продовжує модельну програму «Зарубіжна література. 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти (авт. Богданець-Білокаленко Н.І., Снегірьова В.В., Фідкевич О.Л.) (2021р.).

Об'єктом навчання на уроках зарубіжної літератури є художній твір у його жанрово-родовій та історико-культурній специфіці. Осмислення твору відбувається в процесі системної діяльності школярів, як організованої вчителем, так і самостійної, спрямованої на розвиток навичок культури слухання, читання (вголос, мовчки, за ролями,

аналітичного, вибіркового, коментованого тощо), спілкування, творчого й академічного письма.

Змістовий компонент курсу «Зарубіжна література» в 7-9 класах дібрано з урахуванням вікової психології підлітків, їхніх читацьких інтересів і особливостей сприйняття художнього тексту та структуровано на основі жанрового, поєднання історико-хронологічного та проблемно-тематичного принципів.

Програмою значно оновлено традиційне для цього віку коло читання. Пропонуються твори, які спонукають дітей до розвитку емпатії, формують оптимістичний світогляд, уважне і дбайливе ставлення до природи, людей із обмеженими можливостями, навчають гуманності й милосердя. Зокрема фантастична і фентезійна література допомагає у несподіваному ракурсі представити сучасні проблеми людства і спробувати відшукати шляхи їх вирішення.

Сучасна література має на меті ознайомити учнів із найкращими зразками мистецтва слова зарубіжних авторів XX – початку XXI століття, сприяти розвитку життєвих компетентностей та формуванню творчих навичок, необхідних для успішного самовираження. Запропоновані твори знайомлять школярів із новими жанрами, такими як антиробінзонада, антиутопія, епістолярний роман, які продовжують і розвивають традиції класичної літератури. Принципи фентезі та наукової фантастики, зокрема інтертекстуальність і переосмислення міфічних архетипів, допомагають учням створити цілісну картину світу, що дає змогу розв'язувати питання як особистого, так і суспільного рівня.

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО ВИКЛАДАННЯ СИНТАКСИСУ І ПУНКТУАЦІЇ В 9 КЛАСІ НУШ ЯК ЗАСОБУ ПІДВИЩЕННЯ ЧИТАЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

(з досвіду роботи вчителів пілотних класів)

УКРАЇНСЬКА МОВА

Світлана ПАВЛИК, Жанна ШЕВЧЕНКО,
учителі української мови та літератури
Навчально-виховного комплексу
«Загальноосвітня школа I-III ступенів №3 –
колегіум» Смілянської міської ради

КРИГОЛАМИ ЯК КЛЮЧ ДО СКЛАДНОГО РЕЧЕННЯ

Емоції є потужним ключем до розуміння слова, адже саме через відчуття навчання стає осмисленим і живим. Сучасний урок української мови потребує таких форматів роботи, які поєднують знання з переживанням, правило – з образом. Саме тому емоційні криголами дедалі частіше стають ефективним інструментом педагогічної взаємодії. Емоційні криголами на уроках української мови в 9 класі є ефективним інструментом мотивації під час вивчення теми «Складне речення». Вони допомагають створити атмосферу довіри й зацікавлення, у якій учні легше занурюються в складні синтаксичні явища. Короткі образні завдання активізують увагу, тому навіть складні конструкції сприймаються без напруження. Через емоційні асоціації школярі швидше розпізнають

частини складного речення, поєднуючи логічний аналіз із чуттєвим сприйняттям. Криголами дають змогу природно пояснити роль розділових знаків — коми, тире й двокрапка «оживають» у контексті настрою. Робота з емоційно забарвленими реченнями розвиває інтонаційне читання, роблячи синтаксис зрозумілішим і виразнішим. Учні вчаться аргументувати вибір розділового знака, формулювати думку чітко й упевнено. Такий формат знижує страх помилки, підтримує діалог на уроці та сприяє кращому запам'ятовуванню правил через образ і емоцію.

Уяви, що ти — Складнопідрядне Речення, бо одна твоя думка залежить від іншої, і ти хочеш знайти головну. Яке ж ти речення?

1 Я - комп'ютер, який тільки завантажується.

2 Я - вулкан, що прокинувся, готовий вибухнути ідеями.

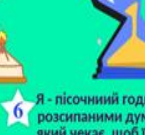
3 Я - швидкісний потяг, що вже стоїть на пероні й чекає на сигнал, щоб рушити до нових знань.

4 Я - лісовий струмочок, що чекає нових знань та ідей.

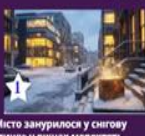
5 Я - драмаючий дракон, що чекає на цікаве завдання, щоб розправити крила і злетіти.

6 Я - пісочний годинник з розсіпаними думками, який чекає, щоб їх хтось зібрав.

Скарбничка зимових відчуттів

Уяви, що кожне безсполучникове складне речення — це зимовий шепіт емоцій, а розділовий знак у ньому — пауза між думками. Доведи, чому саме цей знак найточніше передає «шепіт душ», а не інший.

1 Місто занурилося у снігову тишу: у вікнах мерехтіть затисні вогні, біля дверей з'явилася магнічна валіза.

2 Горнятко какао ларує на столі — весь світ зачекає до наступного ранку.

3 Мрії здійснюються легко — успіх крокує зі мною в ногу.

4 Блискітки на ялинкових іграшках відбивають надію: старий рік зачинає за собою важкі двері.

5 Крижани візерунки малюють карту майбутнього, а довіраю кожний сріблястий ліній.

Епіграф душі

Якби твій внутрішній світ був книгою, який би епіграф ти обрав/обрала? Визнач вид кожного речення за будовою: просте чи складне. Якщо речення складне — уточни, яке саме (складносурядне, складнопідрядне, безсполучникове).

1 "Життя — це казка, яку ми самі пишемо." (Антуан де Сент-Екзюпері)

2 "Знання — це скарб, який слідує за своїм власником, куди б він не пішов." (Арабське прислів'я)

3 "Чим більше я знаю, тим більше я розумію, як мало я знаю." (Сократ)

4 "Мудрість — це не в тому, щоб знати багато, а в тому, щоб знати, як користуватися своїми знаннями." (Мішель де Монтень)

5 "Інвестиції в знання приносять найвищі відсотки." (Бенджамін Франклін)

Синтаксис НУШ: від граматичного правила до читацької стратегії

У сучасній освіті вивчення граматики перестає бути самоціллю. В межах концепції Нової української школи (НУШ) синтаксис і пунктуація стають інструментами, які допомагають учню не просто правильно розставляти розділові знаки, а глибше розуміти текст, декодувати приховані сенси та розвивати власне мовлення.

Основою інноваційного підходу є відмова від ізольованих речень-прикладів на користь «живого» тексту. Використання уривків із творів сучасної літератури та класики дозволяє учням побачити, як складні синтаксичні конструкції працюють на створення емоційної атмосфери.

Аналізуючи складнопідрядне чи безсполучникове речення, дев'ятикласники вчаться бачити причинно-наслідкові зв'язки, темпоритм твору та авторську позицію. Правильно розставлені знаки стають «навігаторами» для розуміння логіки автора.

Для покоління візуалів критично важливо «бачити» структуру думки. Побудова інтерактивних схем для речень із різними видами зв'язку перетворює абстрактне правило на логічну модель. Це сприяє розвитку аналітичних здібностей, коли складний текст розкладається на зрозумілі складники.

Інтерактивні методики дозволяють зняти психологічний бар'єр перед «важкою» темою складного речення. Використання ігрових елементів стимулює пізнавальний інтерес:

✓ *Метафоричне моделювання:* Порівняння компонентів речення з побутовими або культурними об'єктами допомагає диференціювати види зв'язку (сурядність як рівноправність, підрядність як залежність).

✓ *Медіалінгвістика:* Аналіз та створення цифрового контенту (наприклад, лінгвістичних постів чи медіатекстів) демонструє практичну цінність пунктуації в сучасному комунікаційному просторі.

Вправи на перетворення одного виду складного речення в інший розвивають стилістичну гнучкість. Учень усвідомлює, що вибір розділового знака (наприклад, двокрапки чи тире в безсполучниковому реченні) змінює смисловий акцент: з пояснення на наслідок, або зі статичної на динаміку. Це вчить не лише писати грамотно, а й писати виразно.

Вибір тематичних блоків для аналізу (проблеми моралі, екології, самопізнання) інтегрує мовну освіту в загальний процес формування особистості. Обговорення наукових концепцій через призму мовних

структур робить урок міждисциплінарним, поєднуючи філологію з природничими науками чи філософією.

Перехід до інновацій потребує зміни векторів оцінювання. На зміну механічному відтворенню правил приходять завдання на:

1. *Редагування*. Вміння виправляти синтаксичні помилки, що заважають розумінню змісту.
2. *Пунктуаційну рефлексію*. Здатність обґрунтувати знак не лише параграфом підручника, а й логікою повідомлення.
3. *Креативний синтез*. Створення власних текстів, де складні конструкції є засобом аргументації.

В епоху стрімкого розвитку цифрових технологій викладання мови в 9 класі НУШ виходить на новий рівень. Штучний інтелект (ШІ) стає не лише інструментом для створення текстів, а й потужним об'єктом дослідження на уроках синтаксису та пунктуації. Використання ШІ-генерованого контенту дозволяє реалізувати одну з головних засад сучасної освіти — формування критичного ставлення до інформації через лінгвістичний аналіз.

Через дослідження механізмів роботи ШІ учні усвідомлюють обмеженість машинних алгоритмів. Це формує розуміння того, що справжня майстерність слова полягає в індивідуальному виборі синтаксичних засобів, який поки що недоступний автоматизованим системам. Інтеграція ШІ у вивчення синтаксису перетворює урок української мови на лабораторію цифрової грамотності. Порівнюючи «машинний» синтаксис із живим авторським стилем, дев'ятикласники не просто вчать правила, а осягають філософію мови як найвищого вияву людського інтелекту.

Візуальний синтаксис: інфографіка як навігатор у світі складних речень

У сучасному освітньому просторі, де домінує візуальне сприйняття інформації, традиційні методи викладання синтаксису потребують інноваційного переосмислення. Інфографіка постає як потужний дидактичний інструмент, здатний трансформувати абстрактні мовні правила у наочні та логічні моделі. Вона дозволяє учням не просто фіксувати матеріал, а критично аналізувати структуру мовних одиниць через призму яскравих образів та зрозумілих схем. Завдяки лаконічності та системності графічних елементів складні теоретичні поняття стають доступнішими для сприйняття та тривалого запам'ятовування. Саме така

візуалізація знань стає надійним містком між теоретичною граматикою та живою мовленнєвою практикою дев'ятикласників. Використання інфографіки на уроках української мови в 9 класі є одним із найефективніших способів візуалізації складних синтаксичних конструкцій. У цей період учні опановують теми складносурядних, складнопідрядних та безсполучникових речень, які потребують чіткого розуміння ієрархії та зв'язків. Інфографіка перетворює сухі правила пунктуації на логічні схеми, де кожен розділовий знак стає зрозумілим навігаційним символом. Завдяки поєднанню тексту, кольору та піктограм школярі швидше розпізнають типи підрядних частин та умови вживання тире чи двокрапки. Візуальні алгоритми допомагають структурувати знання про складне речення з різними видами зв'язку, що часто викликає труднощі під час аналізу. Такий підхід стимулює критичне мислення, адже учні вчаться не просто зазубрювати, а «зчитувати» синтаксичну архітектуру мовлення. Крім того, створення власних інфографік спонукає дев'ятикласників до творчого переосмислення навчального матеріалу та розвитку цифрової грамотності. Робота з графічними картами пам'яті дозволяє уникнути когнітивного перевантаження, роблячи процес вивчення пунктуації динамічним і захопливим. Використання таких форматів на уроках мови сприяє формуванню ключових компетентностей сучасного випускника. Упровадження візуальних рішень мінімізує страх перед складними мовознавчими темами, створюючи ситуацію успіху для кожного учня. Перехід від лінійного тексту до багатовимірної схеми активізує різні канали сприйняття, що забезпечує інклюзивність та індивідуалізацію навчання. У кінцевому підсумку, такий методичний підхід виховує нове покоління мовців, які сприймають граматичну правильність як природний компонент своєї медіаграмотності. Учнівські проекти зі створення інфографіки є дієвою формою практичного застосування знань, де дев'ятикласники виступають у ролі дизайнерів навчального контенту. Під час такої роботи школярі не просто відтворюють правила, а здійснюють глибокий логіко-семантичний аналіз складних речень. Прозорі критерії оцінювання допомагають учням чітко розуміти вимоги до структури, точності мовного матеріалу та візуальної естетики їхніх робіт. Особлива увага приділяється вмінню виокремити головне та закодувати його за допомогою кольорових акцентів, символів чи логічних блоків. Такий підхід робить оцінювання об'єктивним, фокусуючи увагу як на академічній грамотності, так і на розвитку цифрових компетентностей. Зрештою, успішно виконаний проєкт стає для

учня персональним навігатором у світі складного синтаксису, що значно підвищує його мотивацію до навчання.

Розробили 12 бальну систему критеріїв оцінювання учнівської інфографіки (додаток 1).

1. Змістове наповнення та лінгвістична грамотність (4 бали)

- **4 бали:** Тема розкрита повністю. Синтаксичні правила подані точно, без помилок. Приклади речень підібрані вдало та ілюструють усі аспекти правила.

- **3 бали:** Тема розкрита, але є поодинокі неточності у формулюванні правил або 1-2 орфографічні/пунктуаційні помилки.

- **2 бали:** Матеріал подано фрагментарно. Наявні суттєві помилки у визначенні типів зв'язку або структури складного речення.

1 бал: Тема майже не розкрита, правила викладені з грубими помилками.

2. Структурування та логіка (3 бали)

- **3 бали:** Інформація чітко структурована. Витримана ієрархія (заголовки, підзаголовки, блоки). Логіка переходів між елементами зрозуміла.

- **2 бали:** Структура загалом зрозуміла, але деякі блоки розташовані хаотично або зв'язок між ними неочевидний.

- **1 бал:** Матеріал виглядає як набір розрізнених фактів без внутрішньої логіки.

3. Візуалізація та дизайн (3 бали)

- **3 бали:** Колірна гама допомагає сприйняттю (акценти на головному). Використано піктограми, стрілки, рамки, що полегшують «зчитування» схеми. Шрифт читабельний.

- **2 бали:** Дизайн прийнятний, але перевантажений кольорами або дрібними деталями, що відволікають від суті.

- **1 бал:** Оформлення заважає розумінню тексту. Відсутній візуальний баланс.

4. Креативність та оригінальність (2 бали)

- **2 бали:** Учень запропонував власну метафору або оригінальний спосіб подачі (наприклад, порівняння синтаксису з архітектурою, механізмом тощо).

- **1 бал:** Робота виконана за стандартним шаблоном без творчого переосмислення (див. Додаток 1).

Юлія ОПАНАСЕНКО, учитель
української мови та літератури
Золотоніської спеціалізованої школи
№2 інформаційних технологій
Золотоніської міської ради

ОСОБЛИВОСТІ ВИВЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В 9 КЛАСІ НУШ: ДОСВІД, ПІДХОДИ, ПРАКТИКИ

Викладання української мови в 9 класі Нової української школи ґрунтується на компетентнісному підході, який змінює саму філософію уроку: від механічного засвоєння правил до усвідомленого й доречного використання мови в реальних життєвих ситуаціях. Основна мета мовної освіти на цьому етапі – сформувати компетентного мовця, здатного критично мислити, працювати з інформацією, створювати власні тексти та ефективно комунікувати в різних соціальних і культурних контекстах.

Навчання української мови в 9 класі НУШ орієнтоване не лише на знання мовних норм, а й на розвиток ключових і предметних компетентностей. Учні вчаться аргументовано висловлювати власну думку, працювати з різними джерелами інформації, аналізувати тексти, зіставляти факти та робити висновки. Наприклад, під час опрацювання теми «Складні речення» доцільно запропонувати учням завдання на редагування реальних медіатекстів (новинних заміток, постів у соціальних мережах), звертаючи увагу на логіку викладу, доречність уживання сполучників і розділових знаків.

Ефективними є вправи типу «Мовний вибір», коли школярі порівнюють два варіанти складного речення й аргументують, який із них точніше передає авторський задум, або «Синтаксичний конструктор», де учні самостійно моделюють складні синтаксичні конструкції відповідно до комунікативного завдання.

Особливе місце в програмі 9 класу посідає синтаксис складного речення: складносурядні, складнопідрядні та безсполучникові конструкції. Їх опрацювання вимагає підвищеної уваги до смислових відношень між частинами речення, інтонації та пунктуації. У межах текстоцентричного підходу мовні явища доцільно розглядати не ізольовано, а в контексті цілісного висловлювання.

Практика показує, що ефективними є такі прийоми, як «Пунктуаційний діалог» (учні в парах обґрунтовують розділові знаки у складних реченнях), «Синтаксичне дослідження» (аналіз авторського тексту з поясненням стилістичної ролі складних конструкцій), а також створення власних мінітекстів за заданими схемами.

У НУШ вивчення української мови відбувається на основі текстів різних стилів і жанрів: художніх, публіцистичних, науково-популярних,

медіатекстів. Такий підхід сприяє розвитку мовлення, читацької грамотності та медіаграмотності. Учні не лише аналізують тексти, а й навчаються створювати власні – есе, дописи, листи, рецензії, публічні виступи.

Наприклад, під час роботи над есе вчитель може запропонувати прийом «Вільне письмо» (короткий неконтрольований текст для формування власної позиції), а на етапі редагування – «Коло зворотного зв'язку», де учні в малих групах обговорюють тексти одне одного, дотримуючись принципів академічної доброчесності та поваги до авторства.

Програма 9 класу передбачає виконання обов'язкових і рекомендованих творчих робіт, при цьому вчитель має право коригувати теми відповідно до інтересів і потреб класу. Важливо створити умови, за яких кожен учень зможе реалізувати власний творчий потенціал без страху помилитися. Учитель у НУШ постає не як контролер, а як наставник і партнер, який підтримує, надихає та скеровує.

Серед ефективних педагогічних технік – написання альтернативного фіналу тексту, створення внутрішнього монологу героя, мовне перевтілення (переказ тексту від імені іншого персонажа), а також міжпредметні мініпроекти, що поєднують українську мову з історією, мистецтвом або громадянською освітою.

Одним із провідних принципів НУШ є активне навчання, що ґрунтується на взаємодії, діалозі та співпраці. У 9 класі доцільно широко використовувати групову й парну роботу, дискусії, проєктну та дослідницьку діяльність. Наприклад, учні можуть створювати мовні проєкти на тему «Українська мова в моєму місті», досліджувати мовні помилки в рекламі або аналізувати маніпулятивні мовні прийоми в медіа.

Такі завдання формують уміння ставити проблему, планувати діяльність, презентувати результати та здійснювати самооцінювання, що є важливими складниками життєвих компетентностей.

Сучасний урок української мови неможливий без використання цифрових інструментів і мультимедійних матеріалів. Інтерактивні презентації, онлайн-дошки, освітні платформи, візуалізація синтаксичних схем активізують емоційно-чуттєву сферу учнів і сприяють кращому засвоєнню матеріалу. Візуальні методи навчання допомагають зробити складні теми доступнішими та цікавішими.

У процесі роботи з учнями 9 класу ефективними виявилися авторські методичні прийоми, що поєднують вимоги програми НУШ із реальними освітніми потребами підлітків.

1. *«Синтаксис у дії»* – система вправ, у яких складні речення розглядаються як інструмент впливу на читача або слухача. Учні аналізують, як зміна типу складного речення впливає на інтонацію,

переконливість і емоційність висловлювання (наприклад, у публіцистичному тексті чи мотиваційній промові).

2. *Мовна лабораторія* – формат групової роботи, під час якої школярі досліджують мовні явища на основі реальних текстів (медіаповідомлень, реклами, дописів у соцмережах). Результатом стає коротке дослідження з висновками та рекомендаціями щодо мовної норми.

3. *Пунктуаційний коментар* – прийом, що передбачає письмове або усне пояснення кожного розділового знака в складному реченні як елементу авторського задуму. Така робота формує усвідомлене ставлення до пунктуації та логіки тексту.

4. *Творче моделювання тексту* – учні отримують комунікативне завдання (переконати, пояснити, застерегти) і самостійно добирають типи складних речень, необхідні для досягнення мети. Це сприяє розвитку мовленнєвої гнучкості та стилістичного чуття.

5. *Мікропроєкти «Мова навколо нас»* – короткотривалі проєкти, у межах яких учні аналізують мовне середовище школи, міста чи медіапростору, презентують результати у вигляді постера, презентації або відео.

Запровадження таких методичних знахідок підвищує мотивацію учнів, активізує їхню пізнавальну діяльність та сприяє формуванню відповідального, компетентного користувача української мови.

Таким чином, вивчення української мови в 9 класі НУШ – це не лише опанування складних синтаксичних конструкцій, а й цілісний процес формування мовної особистості, здатної мислити, творити, спілкуватися та відповідально діяти в сучасному суспільстві (див. Додаток 1).

Ірина ОМЕЛЬЧЕНКО, учитель
української мови і літератури
Золотоніської гімназії
імені С.Д. Скляренка
Золотоніської міської ради

ДИДАКТИЧНА ТРАНСФОРМАЦІЯ УРОКІВ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В 9 КЛАСІ: КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД

Сучасна мовна освіта в 9 класі — це не лише підготовка до НМТ чи вивчення складних синтаксичних конструкцій. Це, перш за все, озброєння учня інструментами для успішної самореалізації. Нова українська школа ставить перед нами виклик: перетворити знання про мову на життєву компетенцію.

1. Інтеграція як шлях до цілісного світогляду

Компетентнісний підхід передбачає, що учень бачить зв'язки між предметами. Якщо у 8 класі ми традиційно інтегруємо мову з літературою (аналізуючи односкладні речення у творах, вивчених за програмою), то в 9 класі обрії розширюються.

Вивчаючи складні речення, ми використовуємо тексти з підручників історії, правознавства чи географії. Це формує інформаційну грамотність: учень навчається виокремлювати головне в науковому тексті, одночасно аналізуючи його граматичну структуру.

2. Діяльнісний підхід: мова для життя

Учні мають розуміти: кожна синтаксична одиниця має прикладне значення. Вивчення мови — це тренажер для реальних життєвих ситуацій.

- Соціальна та громадянська компетентності: замість сухих вправ ми пропонуємо дев'ятикласникам скласти резюме, написати діловий лист, оформити заяву чи створити допис для соціальних мереж.

- Ситуативні завдання: використання діалогів на актуальні теми (відпочинок, вибір майбутньої професії, спортивні ліги «Пліч-о-пліч») допомагає реалізувати діяльнісний аспект. Наприклад, вивчаючи неповні речення, учні розігрують ситуації телефонної розмови чи швидкого обміну повідомленнями.

3. Групова робота та розвиток критичного мислення

Командна робота — це розвиток лідерських навичок та вміння співпрацювати. На етапі засвоєння матеріалу (наприклад, теми «Розділові знаки у складних реченнях») ефективно працює алгоритмізація. Учні в групах самостійно створюють схеми-алгоритми та презентують їх.

Критерій успіху: учні самі виступають у ролі експертів, визначаючи, чий алгоритм є найбільш зрозумілим та доступним. Це виховує відповідальність та здатність до самооцінювання.

4. Цифрова грамотність: QR-коди та платформи

Ми активно використовуємо потенціал підручника Олександра та Віктора Заболотних, де система QR-кодів відкриває доступ до інтерактивних завдань.

- Тренажери з правопису: щоденні п'ятихвилинки на платформі LearningApps.

- Діагностика: використання тестів на платформі ВШО (Всеукраїнська школа онлайн).

- Ігрові технології: хоча для старших класів гра відходить на другий план, «Брейн-ринги» на етапі узагальнення знань залишаються потужним стимулом.

5. Проектна діяльність — вершина вивчення теми

6. Рефлексія: від «Мікрофона» до «Методу ПРЕС»

Головне в роботі вчителя — результативність. А вона вимірюється не лише оцінкою в журналі, а вмінням учня грамотно і переконливо висловити свою думку, обґрунтувати позицію та бути конкурентоспроможним у сучасному цифровому світі.

Нова українська школа передбачає використання різноманітних методик для викладання української мови з метою формування в учнів ключових та наскрізних компетентностей.

Інтеграція предметів сприяє кращому розумінню теми, ширшому її пізнанню. Звісно, легше і доступніше проводити інтегровані уроки у 9 класі з літератури, адже, вивчаючи твір, можна провести паралелі з історією, географією, біологією та іншими предметами. На уроках української мови це зробити складніше, бо предметів для інтеграції менше. Вивчаючи тему «Складне речення», пропонувала дітям уривки творів, вивчених з літератури, у яких вони знаходили, виписували та аналізували різні типи складних речень і відгадували, з якого твору уривок, та хто його автор. Таким чином можна використати тексти з підручників історії чи географії, пов'язавши їх з темою уроку.

Важливу роль у вивченні української мови у 9 класі відіграє діяльнісний підхід. Намагаюся показати дітям зв'язок між предметом та реальним життям. Учні мають уміти застосовувати у повсякденному житті набуті на уроці навички. Зрозуміло, що кожен випускник повинен уміти грамотно написати листа, резюме, заяву чи інший документ. Отож, вивчення української мови взагалі тісно пов'язане з життям. Тому на уроках пропоную учням складати речення з використанням виучуваних синтаксичних одиниць, написати фрагмент листа товаришу, увівши складні речення різних типів, скласти рекламу, оголошення, електронне повідомлення, допис у соцмережі. Багато таких вправ пропонується у підручнику Олександра та Віктора Заболотних. Ситуативні завдання також допомагають реалізувати діяльнісний аспект. Пропоную учням різні життєві ситуації, які вони розігрують у вигляді, наприклад, діалогів. Під час вивчення безсполучникових речень пропонувала дітям створення

діалогів про відпочинок і подорожі. Ситуацію з вибором спортивних ігор учні обігрували, використовуючи речення з різними типами підрядності.

Давно впроваджую в практику групові форми організації навчання. На етапі засвоєння навчального матеріалу учні у групах опрацьовують теоретичний матеріал і перетворюють його у схеми або алгоритми з подальшою презентацією своїх робіт. Таку роботу іноді проводжу у формі змагання. Після презентацій учні самі визначають, чия робота видалася найпрактичнішою, найдоступнішою, зрозумілішою. Такий вид роботи провела під час вивчення теми «Розділові знаки у безсполучникових реченнях».

Складання алгоритмів до теоретичного матеріалу вдається дітям складніше. Зазвичай працюємо колективно.

На етапі засвоєння знань пропоную групам виконати різноманітні вправи, застосувавши опрацьовані правила, схеми чи алгоритми.

Іншого виду вправи на сприйняття тексту на слух. Наприклад, під час вивчення теми «Складнопідрядне речення» читаю дітям текст, а групи виписують тільки той вид підрядного речення, який їм задано. Під час вивчення теми «Розділові знаки у безсполучниковому реченні» кожна із груп записує речення відповідно до розділових знаків.

Ігрові завдання у 9 класі практикую не часто, бо вважаю, що цей вид діяльності більш результативний для 5-7 класів. Хоча такі види робіт виявилися ефективними на уроках узагальнення та підготовки до контрольної роботи. Провела гру типу брейн-ринг під час підготовки до контрольної роботи за темою «Складне речення». Учні розділилися на дві команди і вирішували завдання лінгвістичної вікторини на швидкість. Журі, обране дітьми, підбивало підсумки, пояснювало помилки. Урок видався цікавим, веселим і ефективним.

Працюючи над певною темою, використовую такі уже відомі інтерактивні технології: «Мікрофон», «Мозковий штурм», робота в парах, робота в малих групах, «Навчаючи – вчусь», «Метод ПРЕС», «Займи позицію», «Незакінчене речення» та інші.

Наприклад, інтерактивну технологію «Мікрофон» використовую найчастіше на етапі мотивації навчальної діяльності, коли намагаюся зосередити увагу школярів на осмисленому сприйнятті матеріалу, використовую різні прийоми випереджального навчання.

Учні мають висловити власну думку про те, чого вони очікують від уроку (що дізнатися, чого навчитися, що пригадати), виходячи з теми.

У такий же спосіб проводиться й підсумковий етап уроку.

- На уроці я дізнався про...
- На уроці цікавим було...
- Отримані на уроці знання я застосую...
- Найважливіше, що я засвоїв,— це...
- Найцікавішим для мене було...

- Найскладнішим на уроці виявилось...
- Ще варто попрацювати над...

Інтерактивну технологію «Метод ПРЕС» використовую, щоб учні могли довести і обґрунтувати свою точку зору, відповідаючи на питання за схемою:

- я вважаю,...
- тому що ...
- отже,

Найчастіше цю технологію навчання використовую під час аналізу речень: визначення типу односкладного речення, обґрунтування розділових знаків у реченнях з однорідними членами, звертаннями, вставними словами.

Головне у роботі вчителя – результативність. Тому, щоб виявити рівень навченості учнів, використовую різноманітні методи контролю:

- щоденне спостереження за навчально-пізнавальною діяльністю учнів на заняттях, що дозволяє скласти уявлення про те, як учні сприймають і осмислюють навчальний матеріал, в якій мірі виявляють самостійність, кмітливість, творчість тощо;

- усне опитування (індивідуальне і фронтальне, усні заліки тощо) полягає в постановці перед школярами запитань за змістом вивченого матеріалу і оцінюванні повноти, логічності і обґрунтованості їхніх відповідей;

- письмовий контроль знань і умінь здійснюю за допомогою письмових робіт (диктанти, перекази, класні й домашні твори, вправи), що дозволяє виявити уміння послідовно викладати матеріал, висловлювати свої думки на письмі;

- тестування здійснюю за допомогою набору стандартизованих завдань, які дають можливість за порівняно короткий час перевірити засвоєння навчального матеріалу всіма учнями, виміряти обсяг і рівень конкретних знань, умінь і навичок;

- складання схем, таблиць.

Самостійна робота здійснюється добром ефективних вправ, завдань з урахуванням випереджального навчання. Спонукаю учнів до розуміння, що для успішної самостійної роботи потрібно бути уважним і спостережливим, вміти запам'ятовувати, виконувати розумові операції, цінувати й раціонально розподіляти час, фіксувати прочитане, побачене, прослухане (у вигляді тез, конспекту). Цьому навчаю учнів під час уроків, формуючи навички самостійної роботи, роз'яснюючи зміст і методику виконання домашніх завдань. Обов'язково використовую роботу з підручником, довідковою літературою, спостереження і самоперевірку, взаємоперевірку, необхідні учневі під час виконання домашніх завдань.

Проектна робота наразі є невід'ємною частиною навчальної діяльності учнів і одним із найперспективніших напрямів освіти.

Провели інформаційно-дослідницький захист проєктів після вивчення теми «Складне речення». Клас був об'єднаний у 5 груп, кожна з яких вибрала керівника. Кожна група отримала завдання: розглянути один із типів складних речень, що передбачало з'ясування типу речення та смислових зав'язків та обґрунтування розділових знаків. Групи виступили із представленням та захистом запропонованих робіт. Проєкт діти представили у вигляді окремих таблиць, які потім звели у одну велику таблицю. Учні відповідали на питання, які обов'язково ставила їм кожна група. На завершення проєктів діти в кожній групі перевіряли рівень засвоєння інформації у вигляді питання-відповіді.

Важливим напрямком сучасної освіти є використання інформаційно-комунікаційних технологій. Застосування засобів ІКТ на уроці направлене на підсилення та вдосконалення існуючих технологій навчання, тому повністю замінювати роль учителя і книги на комп'ютерні технології не варто. Використання навчальних програм є дуже ефективним методом навчання, якщо він поєднується з традиційними методиками, а вчитель займає активну позицію і стає проміжною ланкою між комп'ютером та учнем під час практичних занять.

На своїх уроках я намагаюся використовувати різноманітні навчальні платформи (наприклад, діагностичні тести на платформі ВШО), аудіоуроки, лайфхаки з української мови, мультимедійні презентації. Різнманітні тренажери з правопису використовую майже на кожному уроці як орфографічні хвилинки.

У підручнику О.В. Заболотних для 9 класу пропонується багато QR-кодів та посилань, за якими учні можуть ознайомитися із додатковою інформацією, виконати завдання, дізнатися про мовні цікавинки. Не втратила своєї популярності і платформа Learning Apps. Завдання з цієї платформи використовую часто як тренувальні вправи або лінгвістичні змагання.

УКРАЇНСЬКА ЛІТЕРАТУРА

Світлана ПАВЛИК, Жанна ШЕВЧЕНКО,
учителі української мови та літератури
Навчально-виховного комплексу
«Загальноосвітня школа I-III ступенів
№3-колегіум» Смілянської міської ради

ТРАНСФОРМАЦІЯ ЛІТЕРАТУРНОЇ ОСВІТИ: КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД ТА ІННОВАЦІЙНІ СТРАТЕГІЇ НАВЧАННЯ

Сучасні освітні запити зумовлюють перехід від традиційного вивчення літератури до формату активної взаємодії з текстом, де ключова роль відводиться творчому самовираженню особистості. Методика «Від читача до творця» реалізує засади діяльнісного навчання, перетворюючи навчальний процес на простір для художніх пошуків та інтелектуальних відкриттів. Основна ідея полягає у подоланні часової дистанції між класичними творами та сучасним світоглядом учнів шляхом переосмислення традиційних сенсів у новітніх форматах. Методичний акцент зміщується з пасивного споживання інформації на розвиток критичного мислення та медіаграмотності. Впровадження елементів гейміфікації, таких як літературні аукціони, детективні розслідування та розкодування символічних кодів, дозволяє активізувати пізнавальний інтерес учнів без втрати глибини аналізу твору. Використання технологій сторітелінгу та цифрової візуалізації — створення мудбордів, інфографік, тематичних мемів — сприяє формуванню візуальної культури та навичок лаконічного формулювання власних висновків.

Особливе місце в оновленій структурі уроку посідає метод «діалогу епох», який дозволяє адаптувати життєвий досвід літописних героїв або персонажів народних пісень до реалій сьогодення. Через творчу трансформацію тексту в журналістські репортажі, листи-поради чи цифрові профілі героїв відбувається глибока емоційна інтеріоризація знань. Такий підхід стимулює розвиток емпатії та формування ціннісних орієнтирів, оскільки класичні образи перестають бути статичними об'єктами вивчення й стають суб'єктами живого обговорення.

Інтеграція літератури з іншими видами мистецтва та сучасними цифровими інструментами забезпечує комплексний розвиток компетентностей. Робота з архаїчною лексикою через дослідницькі мікропроекти допомагає учням подолати мовну дистанцію та сприйняти давнє слово як частину власної культурної ідентичності. Кінцевим результатом реалізації таких підходів є виховання компетентного читача,

здатного не лише аналізувати літературне явище, а й генерувати власні творчі продукти на основі опрацьованого матеріалу. Це забезпечує тяглість традиції через її переосмислення, роблячи українське слово живим та актуальним інструментом самопізнання особистості.

Залучення учнів до активного моделювання художньої реальності сприяє розвитку ініціативності та здатності до прийняття нестандартних рішень у динамічному інформаційному середовищі. Формування стійкого ціннісного каркаса відбувається не через нав'язування готових ідей, а шляхом власної еволюції поглядів дитини у процесі творчої співпраці. Завдяки такому підходу література трансформується з навчального предмета у дієвий засіб соціалізації, що готує учнів до свідомого життя в багатокультурному світі. Відтак, кожен урок стає кроком до розбудови відкритого інтелектуального простору, де національна спадщина виступає фундаментом для інноваційного майбутнього.

Від тексту до образу: інфографіка як інструмент сучасного уроку

Дивовижна інфографіка на уроках української літератури перетворює складний текст на зрозумілу й емоційно привабливу візуальну історію. Вона допомагає учням швидше осмислювати біографії письменників, ідейно-художній зміст творів, літературні напрями та зв'язки між образами. Завдяки поєднанню кольору, символів і ключових слів інфографіка активізує увагу, пам'ять і критичне мислення школярів. Такий формат сприяє розвитку навичок аналізу й узагальнення, адже учні вчать «читати» не лише текст, а й візуальний код. Інфографіка також мотивує до самостійної творчості – створення власних схем, мап персонажів або сюжетних ліній. У результаті урок літератури стає сучасним, динамічним і близьким до мислення покоління візуалів.

Особливо ефективною інфографіка стає під час узагальнення вивченого матеріалу та підготовки до дискусій або творчих проєктів. Робота з інфографікою формує вміння відбирати головне, логічно структурувати інформацію та презентувати власну думку. Учні охоче залучаються до групової роботи, обговорюють символи, кольори й смислові акценти. Такий підхід розвиває комунікативні навички й навчає аргументовано відстоювати позицію. У підсумку інфографіка стає не просто наочністю, а потужним дидактичним інструментом сучасного уроку української літератури.

Інфографіку на уроках української літератури доцільно використовувати не лише як готовий візуальний матеріал, а передусім як інструмент активного створення знань самими учнями. Такий підхід відповідає компетентнісній парадигмі НУШ, адже сприяє розвитку критичного мислення, уміння аналізувати, узагальнювати та інтерпретувати художній текст.

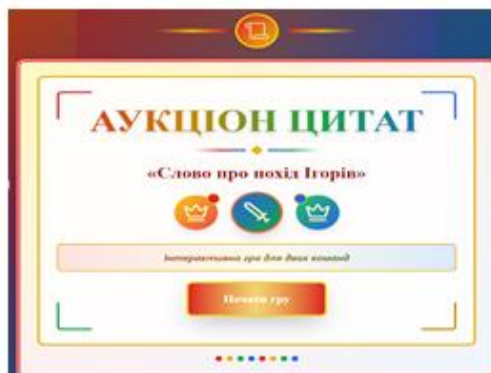
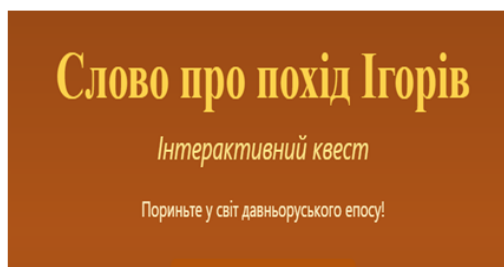
Новий рівень читання: як перетворити урок на інтерактивну пригоду

Новий рівень читання: як перетворити урок на інтерактивну пригоду на уроках літератури — це сучасний підхід, який перетворює аналіз текстів на захопливу інтерактивну пригоду. Додавання таких нестандартних форматів, як квести, ігри «правда чи фейк», віртуальні подорожі та командні змагання, робить вивчення української літератури ще більш захопливим. Квести дозволяють учням «пройти» шляхом головного героя, розгадуючи літературні загадки для досягнення мети. Формат «правда чи фейк» ефективно розвиває критичне мислення, навчаючи школярів відрізняти реальні факти з життя письменників від вигадок. Літературні подорожі та змагання стимулюють здорову конкуренцію та командну роботу, перетворюючи аналіз тексту на азартну боротьбу за першість. Завдяки таким інтерактивним методам учні глибше занурюються в атмосферу творів і краще засвоюють складні теми. Особливо ефективними є цифрові «літературні лото» або пазли, де потрібно зіставити цитату з персонажем. Для роботи з мобільного формату чудово підходять короткі ігри-хвилинки на знання біографії письменника. Використання «колеса фортуни» на дошці додає елемент несподіванки при виборі тем для дискусії.

Переваги інтерактивного формату

- Універсальність: Завдання легко запускаються через QR-коди, що дозволяє учням працювати індивідуально на власних гаджетах.
- Візуалізація: На інтерактивній дошці можна розгортати цілі «карти подорожей» за творами, де кожен крок — це нове запитання про героя чи сюжет.
- Учні одразу бачать свої результати, що стимулює здорову конкуренцію та бажання покращити знання.

Гейміфікація — справжній інтелектуальний драйв, який пробуджує в учнях азарт першовідкривачів та щиру цікавість до рідного слова. Зрештою, саме через такі живі формати ми будуємо міст між минулим і майбутнім, роблячи українську культуру частиною сучасного стилю життя молоді (див. Додаток 2).

Віта ЩЕПЕТНА, учитель української мови і літератури Золотоніської гімназії імені С.Д. Скляренка Золотоніської міської ради

ПРОЄКТНА СТУДІЯ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ В 9 КЛАСІ: ТЕХНОЛОГІЯ ФОРМУВАННЯ ЦІЛІСНОЇ ОСОБИСТОСТІ В УМОВАХ НУШ

Національне відродження України, її шлях до європейських цінностей та розбудова демократичного суспільства неможливі без потужної освіти, здатної формувати свідомого громадянина. Трансформація сучасної освіти в межах концепції «Нової української школи» (НУШ) актуалізує потребу докорінного переосмислення змісту й методів навчання, зокрема й української літератури.

Сьогодні урок літератури — це не лише простір для засвоєння фактів із біографії письменників чи аналізу художніх текстів. Він перетворюється на живе середовище формування цінностей, світогляду, громадянської позиції та життєвої компетентності учня. Українська література виконує особливу місію – формує духовний простір особистості, забезпечує спадкоємність поколінь, сприяє усвідомленню національної ідентичності. Недаремно Ліна Костенко наголошувала: «Нації вмирають не від інфаркту, спочатку в них відбирають мову». Саме тому головним завданням учителя-словесника є не просто дати суму теоретичних знань, а навчити дитину жити, мислити, аналізувати, аргументувати власну позицію, співвідносити прочитане із життєвим досвідом, робити висновки та застосовувати набуті знання у практичній діяльності.

Практика переконує, що традиційна класно-урочна система в її звичному вигляді часто не здатна повною мірою забезпечити розвиток конкурентоспроможної особистості та достатній рівень сформованості життєвих компетентностей учнів. Натомість поєднання класичних форм навчання з проєктною студією – особистісно орієнтованою технологією – створює ефективне освітнє середовище, що дозволяє виховати не просто ерудита, а цілісну особистість, яка здатна до самореалізації та активної життєтворчості. Це шлях до створення справжньої «школи мислення» замість «школи навчання».

Проєктна технологія є однією з провідних освітніх технологій компетентнісного навчання, яка ідеально вписується у філософію Нової української школи. В її основі лежить фундаментальний принцип, на який наголошували ще античні мислителі: гармонійний розвиток людини, поєднання розуму і почуттів. Зокрема, Аристотель підкреслював важливість інтеграції цих аспектів, і саме ця ідея є ключовою для сучасної літературної освіти, адже вона дозволяє вийти за межі сухої раціональності та залучити емоційний, естетичний та моральний виміри пізнання.

Суть проектної студії полягає у створенні особливого, динамічного освітнього середовища, де учень перетворюється на активного суб'єкта діяльності, а не пасивного споживача інформації. Тут діти не просто отримують готові знання, а вчать їх самостійно здобувати, аналізувати інформацію, формулювати гіпотези, здійснювати пошукову діяльність, створювати власний освітній продукт та впевнено презентувати результати своєї роботи. Це ефективна протидія традиційному «зазубрюванню», що сприяє глибокому розумінню матеріалу та формуванню навичок довготривалого навчання.

Ключові ознаки проектної студії – її діамантові грані, що висвітлюють потенціал кожного учня:

- Диференціація навчання: процес набуття знань та навичок будується з максимальною повагою до індивідуальних особливостей, темпу та інтересів учнів. Це означає, що кожен може знайти свою нішу, працювати над завданням, що відповідає його здібностям та попередньому досвіду, що сприяє особистісному зростанню та дозволяє досягти успіху навіть тим, хто може мати труднощі в традиційних умовах.

- Соціалізація через роботу в малих групах: учні вчать ефективно співпрацювати в мобільних мікрогрупах – справжніх міні-командах. Це розвиває критично важливі для 21 століття навички: толерантність до відмінних думок, емпатію, вміння знаходити спільну мову, конструктивно розв'язувати конфлікти та нести спільну відповідальність за результат.

- Формування суб'єктної позиції учня: дитина перетворюється з об'єкта навчання на його активного суб'єкта, проєктувальника власного знання та життєвого досвіду. Це сприяє розвитку автономії, внутрішньої мотивації та почуття власної значущості – учні відчують, що їхні ідеї мають вагу.

- Практична спрямованість (прагматизм): забезпечується гармонійний баланс між абстрактними академічними знаннями та можливістю їх застосування у конкретних, часто реальних, життєвих ситуаціях. Це відповідь на вічне учнівське питання: «Навіщо нам це потрібно?», роблячи навчання максимально релевантним та осмисленим.

- Розвиток критичного мислення: учні навчаються не лише сприймати інформацію, а й аналізувати її під різними кутами, порівнювати факти, виявляти причинно-наслідкові зв'язки, робити обґрунтовані висновки та, що найважливіше, аргументувати власну позицію, формуючи надійний «фільтр» для сучасного інформаційного простору.

- Формування навичок дослідницької діяльності: стимулювання до самостійного пошуку, систематизації, обробки та креативного представлення інформації. Учні опановують основи інформаційної грамотності, вчать верифікувати джерела та етично використовувати чужі дані.

Наша методична проблема, над якою здійснюється системна робота в гімназії, – *«Проектна діяльність як важливий аспект компетентнісної освіти учнів на уроках української літератури»* – доводить, що саме через свободу вибору, особисту зацікавленість та принцип «допоможи мені це зробити самому» реалізується потенціал кожного дев'ятикласника, виховуючи не лише інтелектуала, а й гармонійно розвинену особистість.

Учитель як архітектор освітнього простору: роль модератора в проєктній діяльності – від «джерела знань» до «каталізатора змін»

Організація проєктної діяльності в умовах НУШ передбачає якісну, тектонічну зміну ролі вчителя у навчальному процесі. Педагог перестає бути лише домінуючим джерелом інформації та контролером, перетворюючись на організатора освітнього середовища, його натхненника, консультанта та головного архітектора. Ця зміна потребує від вчителя не лише нових методик, але й зміни власного мислення – переходу від парадигми «я навчаю» до «я допомагаю навчатися».

Критично важливим для успіху проєктної діяльності є створення особливого психологічного клімату в класі. Коли урок наповнений атмосферою довіри, взаємоповаги та емоційного комфорту, відбувається справжнє «єднання душ». Такий клімат сприяє відкритості, знижує страх помилки, заохочує учнів до сміливих експериментів та вільного висловлювання ідей. У цій атмосфері співпраці вчитель виконує низку критичних функцій:

- Навігатор та консультативна підтримка: роль учителя виходить за межі простого вказування на джерела. Він вчить учнів не лише знаходити інформацію, а й критично її оцінювати, розрізняти достовірні дані від фейків, етично використовувати знайдені матеріали. Учитель допомагає формулювати дослідницькі питання, спрямовує пошук у правильне русло, надає зворотний зв'язок щодо проміжних результатів.

- Координатор діяльності учнів: ця функція передбачає забезпечення динаміки роботи кожного учасника групи, допомогу у розподілі ролей та завдань з урахуванням індивідуальних здібностей, а також вирішення міжособистісних конфліктів, які можуть виникнути в команді. Координаторська роль передбачає також моніторинг прогресу та допомогу учням у дотриманні дедлайнів.

- Фасилітатор: це творча та найгнучкіша роль. Вчитель-фасилітатор створює умови для вільного генерування ідей, підтримує творчий пошук, заохочує до нестандартних рішень та допомагає подолати труднощі чи «творчі кризи». Він задає навідні питання, провокує дискусії, але ніколи не нав'язує готові рішення, дозволяючи учням «відкривати» знання самостійно. Він є своєрідним «тренером», який вірить у потенціал кожного.

- Організатор рефлексії: після завершення проєкту вчитель допомагає учням усвідомити їхні здобутки, проаналізувати виклики, які виникли, оцінити власний внесок у спільну роботу та спланувати подальші кроки для самовдосконалення.

Учитель виступає справжнім диригентом освітнього процесу, який не просто веде, а надихає, допомагаючи учням знайти оптимальний шлях до досягнення мети та бажаного результату. Такий підхід несе певні виклики для педагогів – це і значні часові інвестиції, і потреба у постійному професійному розвитку, і вміння відійти від звичної ролі «всезнаючого». Однак, інвестиції у формування партнерської педагогіки та створення атмосфери довіри, взаємоповаги та співпраці між учителем і учнями безсумнівно окупаються, адже вони виховують самостійних, відповідальних та мотивованих до навчання громадян.

Калейдоскоп проєктів: типологія та практична реалізація на уроках української літератури 9 класу

Практика доводить, що ефективність використання проєктної технології значною мірою залежить від правильного вибору типу проєкту відповідно до теми уроку та навчальної мети. Навчальні проєкти можна класифікувати за різними критеріями, що створює широку палітру можливостей:

Різноманіття форм і типів:

- За формою представлення результатів: літературно-музичні композиції, театралізовані постановки, презентації, відеопроекти, віртуальні екскурсії, конференції, тематичні виставки, подкасти, інтерактивні карти, вебсторінки письменників.

- За предметно-змістовою галуззю: монопредметні, міжпредметні, інтегровані. Особливо ефективними на уроках української літератури є міжпредметні проєкти, що поєднують літературу з історією, мистецтвом, культурологією, медіаграмотністю.

- За кількістю учасників: індивідуальні, парні, групові.

- За тривалістю виконання: короткотривалі, середньотривалі, довготривалі.

- За провідною діяльністю: дослідницькі; інформаційні; рольові; творчі; прикладні; життєтворчі.

Саме поєднання різних типів проєктів забезпечує найбільшу ефективність навчального процесу та максимальне розкриття потенціалу кожного учня.

Програма 9 класу є надзвичайно насиченою та складною, вимагаючи від учня розуміння філософських категорій та глибоких історичних контекстів. Проєктна студія дозволяє зробити вивчення цих тем динамічним і захопливим.

Тематичні блоки та приклади проєктів:

1. *Розділ «Давня українська література»*

- Проєкт «Літопис оживає»: Учні працюють у групах над створенням мінілітопису подій сучасної школи або громади за зразком літописної манери викладу. Це дозволяє перекинути місток від минулого до сучасності.

- Проєкт «Повчання крізь століття» (за твором Володимира Мономаха «Повчання»): Учні створюють сучасні звернення до ровесників у формі маніфесту цінностей молоді ХХІ століття.

- Проєкт «Слово про похід Ігорів: голос єдності крізь віки»: Групи учнів досліджують образи князів, символіку природи та ідею єдності держави, створюючи історико-літературну реконструкцію подій.

2. Розділ «Світло крізь темряву» (література ХІХ століття)

- Проєкт «Український побут у дзеркалі літератури» (за твором Григорія Квітки-Основ'яненка «Сватання на Гончарівці»): Передбачає театралізовані сцени та етнографічні презентації, постановку театралізованих уривків, що оживляє класичний текст.

- Проєкт «Український ярмарок як культурний феномен» (за твором Миколи Гоголя «Сорочинський ярмарок»): учні створюють віртуальний ярмарок як культурну реконструкцію, досліджуючи традиції та звичаї.

- Проєкт «Шевченко: людина, що стала символом / Шевченко в цифрову епоху»: Учні створюють мультимедійні біографічні маршрути життя поета або ж «сторінку» Тараса Шевченка у сучасній соціальній мережі, добираючи цитати, визначаючи коло його «друзів»-сучасників, аналізуючи актуальність його творчості та проводячи паралелі між історичними та сучасними подіями. Створення відеопоезій за творами Кобзаря.

- Інтегрований проєкт «Українське бароко: синтез мистецтв»: Поєднуючи літературу, історію та архітектуру, учні створюють карту пам'яток українського бароко рідного краю із літературними коментарями. Такі проєкти формують у школярів цілісне уявлення про культурний простір України.

3. Розділ «Незламне прагнення до волі» / «Немає часу на поразку» (література ХХ–ХХІ століть)

- Проєкт «Людина на війні: випробування характеру» (за твором Олександра Довженка «Воля до життя»): Учні створюють рольові інтерв'ю з героями твору, занурюючись у психологію персонажів.

- Проєкт «Поезія сучасної війни» (за творчістю Бориса Гуменюка): Учні досліджують мілітарну літературу як явище сучасного культурного процесу, аналізуючи її вплив та актуальність.

4. Розділ «У пошуках сенсу життя»

- Проєкт «Краса повсякденності очима митця» (за твором Івана Драча «Балада про соняшник»): Учні створюють мистецькі інтерпретації символу соняшника, розкриваючи його філософські та естетичні значення.

- Проєкт «Філософія людського існування» (за новелою Олеся Гончара «На косі»): Передбачає створення есе та відеороздумів, що спонукають до глибоких роздумів про сенс життя.

5. Розділ «Сила та щирість почуттів»

- Проєкт «Образ матері в українській літературі»: Учні створюють літературно-музичні композиції, досліджуючи різноманіття образів матері.

- Проєкт «Ліричний світ української любовної поезії»: Передбачає створення поетичних відеоантологій, які демонструють красу та глибину української лірики.

6. Розділ «Сила дружби й взаємодопомоги в сучасній прозі»

- Проєкт «Світ без бар'єрів» (за повістю Андрія Бачинського «140 децибелів тиші»): Учні створюють соціальні ініціативи підтримки, що розвиває емпатію та громадянську активність.

- Проєкт «Пригоди як шлях дорослішання» (за твором Олександра Дерманського): Передбачає створення читацьких блогів або буктрейлерів, що стимулює до читання та творчості.

Від навичок до цінностей: компетентності та життєтворчість через проєктну діяльність

Проєктна студія — це не просто ефективна методика, це каталізатор для формування ключових компетентностей, визначених концепцією Нової української школи. Зокрема, у процесі проєктної діяльності формуються:

- Комунікативна компетентність: Вміння ефективно спілкуватися, слухати, висловлювати думки.

- Інформаційно-цифрова компетентність: Навички пошуку, обробки, критичного аналізу інформації та роботи з цифровими інструментами.

- Соціальна компетентність: Здатність до співпраці, відповідальність, емпатія.

- Громадянська компетентність: Усвідомлення своєї ролі в суспільстві, повага до прав людини, патріотизм.

- Культурна компетентність: Розуміння мистецьких цінностей, здатність до самовираження.

- Уміння навчатися впродовж життя: Здатність до самоосвіти та постійного розвитку.

Особливу роль відіграє розвиток критичного мислення учнів. Вони навчаються аналізувати інформацію, порівнювати факти, робити обґрунтовані висновки та аргументувати власну позицію.

ІКТ як каталізатор мотивації та профорієнтації: використання сучасних цифрових інструментів значно підвищує мотивацію навчання. Учні створюють: інтерактивні презентації (Canva), навчальні ігри (LearningApps), відеофрагменти, колажі, онлайн-вікторини та тести. Це дозволяє кожному школяреві знайти власну роль у спільній діяльності:

один може бути аналітиком-текстологом, інший - дизайнером слайдів, третій - монтажером відеофільму чи автором колажу. Дизайн слайда, вибір шрифту, анімація - це не просто технічні навички, а справжня підготовка до виконання серйозних професійних проєктів у майбутньому. Для учнів 9 класу максимально наближені до життєвих ситуацій завдання створюють умови для подальшого профільного навчання в 10-11 класах, де школярі зможуть випробувати себе в конкретній професії (журналіст, дизайнер, філолог, історик).

Життєтворчі проєкти: Будуємо майбутнє:

особливе місце у структурі проєктної діяльності займають життєтворчі проєкти. Їх метою є формування життєвої позиції учнів, розвиток уміння планувати власне майбутнє, визначати систему цінностей та усвідомлювати свій потенціал.

Прикладами таких проєктів є:

- «Я хочу бути багатим?» за твором Івана Карпенка-Карого «Хазяїн».
- «Це високе звання — громадянин» за творчістю Івана Франка.
- «Перлини духовності в мені» за драмою-феєрією Лесі Українки «Лісова пісня».

Під час виконання життєтворчих проєктів формується багатогранна Я-концепція особистості учня: актуальне Я, соціальне Я, потенційне Я, ідеальне Я. Проєктна діяльність сприяє формуванню здатності до саморефлексії та самовдосконалення, роблячи літературу справжнім компасом у житті.

Фінальний акорд: Презентація, рефлексія та оцінювання

Метод ПРЕС як інструмент аргументованої презентації: важливим етапом проєктної діяльності є представлення результатів роботи.

Одним із найефективніших методів формування навичок аргументованого мовлення є метод ПРЕС. Його чітка структура передбачає:

- Позиція: «Я вважаю, що цей проєкт доводить...»
- Обґрунтування: «...тому що література впливає на...»
- Приклад: «На прикладі творчості Г. Сковороди ми побачили...»
- Висновок: «Отже, отриманий досвід допоможе нам у...»

Застосування методу ПРЕС сприяє розвитку логічного мислення, культури мовлення та вміння вести конструктивну дискусію. Учні навчаються чітко формулювати думку, добирати переконливі аргументи, підтверджувати позицію прикладами та робити узагальнення

Кульмінацією та водночас стартом для нових ідей є етап рефлексії. Вона дозволяє учням: усвідомити результати власної діяльності та набутий досвід, оцінити власний внесок у роботу групи, визначити труднощі, які виникали під час роботи, та шляхи їх подолання, спланувати подальшу діяльність, враховуючи набутий досвід. Оцінювання результатів проєктної діяльності доцільно здійснювати за такими критеріями, що забезпечують

його об'єктивність та прозорість: якість змісту роботи (відповідність темі, достовірність інформації), оригінальність ідеї та креативність виконання; самостійність виконання (продемонстрований рівень автономії), рівень співпраці в групі (внесок кожного учасника, вміння працювати в команді), якість презентації результатів (логічність, виразність, використання ІКТ). Поєднання самооцінювання, взаємооцінювання та оцінювання вчителем забезпечує багатогранність погляду на результати та сприяє формуванню адекватної самооцінки.

Урок української літератури - це не просто предмет, це творча робота серця, справжній вид мистецтва. Проектні технології демонструють дитині її особисту зацікавленість у здобутті знань, залучають до процесу пізнання емоційно та інтелектуально. Ми долаємо «сірі кольори» буденності, створюючи освітній простір, де кожна дитина має право на власну думку та переконання, де її голос важливий і почутий. Впровадження проектної студії на уроках української літератури в 9 класі забезпечує ефективну реалізацію компетентнісного підходу до навчання та дозволяє вирішити головне дидактичне завдання: гармонійно поєднати розумовий розвиток із вихованням почуттів. Проектна діяльність сприяє формуванню творчої, активної, відповідальної особистості, здатної до саморозвитку та самореалізації. Упровадження проектної технології перетворює урок української літератури на простір діалогу культур, розвитку мислення та формування життєвих цінностей учнів.

Таким чином, проектна студія виступає ефективним інструментом модернізації сучасного уроку української літератури, відповідає вимогам Нової української школи та прокладає шлях до формування конкурентоспроможної особистості, яка не лише знає свій генетичний код, а й здатна творчо розв'язувати життєві проблеми, змінюючи на краще своє життя та майбутнє своєї країни.

ЗАРУБІЖНА ЛІТЕРАТУРА

Наталія КАЛАШНИК, учитель
зарубіжної літератури Навчально-виховного
комплексу «Загальноосвітня школа
I-III ступенів №3 – колегіум» Смілянської
міської ради

ЛІТЕРАТУРНА МАЙСТЕРНЯ: ЦІКАВІ ЗАВДАННЯ ІЗ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ У 9 КЛАСІ НУШ

Сучасний урок зарубіжної літератури покликаний не лише ознайомити учнів із художнім текстом, а й сформувати в них уміння мислити критично, аналізувати прочитане, висловлювати власну думку та співвідносити літературні явища з реаліями сьогодення. Саме тому використання різноманітних форм роботи на уроках зарубіжної літератури є важливою умовою підвищення мотивації до читання та ефективного засвоєння навчального матеріалу. На уроках зарубіжної літератури створювала ситуації успіху, стимулювала учнів до висловлювання власних думок. Використовувала різноманітні форми організації навчальної діяльності, орієнтовані на виявлення творчих здібностей. Цікаві уроки проведені з теми «Від романтизму до реалізму», де учні виконували вправи «Хто є хто?», «Сценарії розвитку подій», «Обговорення». Ці вправи допомагали учням зрозуміти твір і його персонажів, а також розвинули навички аналізу літературних творів. На своїх уроках використовувала документальні та художні відеоматеріали, формувала в учнів вміння аналізувати побачене, порівнювати з текстом художнього твору.

Використання мемів, ребусів і філвордів на уроках зарубіжної літератури

Активно використовувала на уроках зарубіжної літератури меми, ребуси, філворди. Мем — це коротке візуально-текстове повідомлення, яке передає ідею, емоцію або ситуацію у лаконічній та часто іронічній формі. У педагогічному контексті мем розглядається як дидактичний засіб, що поєднує візуалізацію, узагальнення та емоційний відгук. Використання мемів відповідає компетентнісному та діяльнісному підходам, передбаченим концепцією Нової української школи. Створюючи меми за мотивами творів, учні вчилися виділяти головне, формулювали думку лаконічно та творчо. Така діяльність сприяла розвитку критичного мислення, образного мовлення й емоційного сприйняття літератури. Меми використовувалися як форма підсумкової роботи. Учні презентували власні меми, пояснювали закладений у них зміст, аргументували свою позицію. Ребуси на уроках зарубіжної літератури допомагають у цікавій ігровій формі закріплювати навчальний матеріал, мотивувати учнів до

читання та аналізу художніх творів. Вони активізують увагу, розвивають асоціативне мислення, уміння аналізувати та робити висновки. Тематика ребусів може бути різноманітною: імена письменників, назви творів, літературні терміни, характеристики героїв або ключові символи творів. Особливо ефективним є залучення учнів до створення власних ребусів, адже це формує глибше розуміння прочитаного та розвиває креативність. Отже, ребуси є дієвим дидактичним засобом, який робить уроки зарубіжної літератури динамічними, цікавими та змістовними, відповідаючи вимогам сучасної освіти та принципам НУШ. За допомогою ребусів можна зашифровувати імена письменників, назви творів, літературні поняття або теми уроку. Розгадування ребусів активізує увагу, розвиває логічне мислення та сприяє кращому запам'ятовуванню навчального матеріалу. Філворди є ефективним дидактичним інструментом, що поєднує навчання з елементами гри. Після опрацювання теми філворд допомагає закріпити ключові поняття, краще запам'ятати нові імена та назви. Робота з філвордами сприяє розвитку уважності, логічного мислення, збагаченню словникового запасу та формуванню інтересу до читання. Використання філвордів на уроках зарубіжної літератури робить навчальний процес більш цікавим і динамічним, допомагає учням краще засвоювати матеріал. Використання мемів, ребусів і філвордів на уроках зарубіжної літератури робить навчання більш цікавим і доступним, сприяє формуванню стійкого інтересу до читання, розвитку творчих здібностей і ключових компетентностей учнів. Поєднання традиційних методів навчання з елементами ігрових та цифрових технологій підвищує ефективність уроку та відповідає вимогам сучасної освіти. Отже, поєднання мемів, ребусів і філвордів на уроках зарубіжної літератури сприяє підвищенню мотивації до читання, створює позитивний емоційний клімат, забезпечує активну участь кожного учня в навчальному процесі. Такі форми роботи відповідають принципам НУШ, орієнтованим на розвиток творчої, мислячої та компетентної особистості.

До розділу «Реалізм: типові образи й обставини» учні створювали фотоколажі. Фотоколаж допомагає відтворити епоху, атмосферу твору. Наприкінці уроку або після вивчення твору фотоколаж може слугувати підсумком прочитаного: «Мій погляд на твір», «Головні ідеї роману», «Емоції після прочитання». Фотоколажі на уроках зарубіжної літератури є ефективним інтерактивним методом навчання, що поєднує літературу, мистецтво та сучасні технології (див. Додаток 3).

Тетяна ТЕРЕЩЕНКО, учитель зарубіжної літератури Золотоніської спеціалізованої школи №2 інформаційних технологій Золотоніської міської ради

НОВА УКРАЇНСЬКА ШКОЛА У БАЗОВІЙ СЕРЕДНІЙ ОСВІТІ: ІЗ ДОСВІДУ ВИКЛАДАННЯ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ У 9-Х ПІЛОТНИХ КЛАСАХ

Реалізація концепції Нової української школи зумовила суттєві зміни у змісті й методиці викладання навчальних предметів гуманітарного циклу. Зарубіжна література в базовій середній школі є важливим інструментом формування світогляду, критичного мислення та емоційного інтелекту учнів. Особливого значення набуває викладання предмета в пілотних 9-х класах, у яких завершується етап базової середньої освіти та підсумовується сформованість ключових читацьких умінь.

Сучасний урок зарубіжної літератури орієнтований не на репродуктивне засвоєння знань, а на активну взаємодію учня з художнім текстом. Акцент зміщується із вивчення певних фактів біографій письменників і переказу змісту творів на осмислення ідей, образів, проблематики та актуальності прочитаного. Тепер ми не вимагаємо від дев'ятикласників сухого переліку дат життя Гете чи Шиллера. Натомість ми ставимо питання: «Як ідеї Просвітництва відгукуються у вашому житті сьогодні?» або «Чи актуальний конфлікт Нори з «Лялькового дому» Ібсена в ХХІ столітті?».

Дев'ятикласники працюють із художніми текстами різних епох і культур, вчать сприймати їх як джерело роздумів, морального вибору та особистісних відкриттів. Це сприяє формуванню читацької, мовленнєвої та культурної компетентностей, умінь критично мислити, аргументувати власну позицію, поважати інші точки зору.

Викладання зарубіжної літератури у 9-их пілотних класах Нової української школи Золотоніської спеціалізованої школи № 2 інформаційних технологій здійснюється за модельною програмою «Зарубіжна література. 5–9 класи» для закладів загальної середньої освіти (автори Ніколенко О. М., Ісаєва О. О., Клименко Ж. В., Мацевко-Бекерська Л. В., Юлдашева Л. П., Рудніцька Н. П., Туряниця В. Г., Тіхоненко С. О., Вітко М. І., Джангобекова Т. А.), рекомендованої Міністерством освіти і науки України (наказ Міністерства освіти і науки України від 10 жовтня 2023 р. № 1226) та навчальним посібником «Зарубіжна література» : посібник для 9 класу закладів загальної середньої освіти (авт. Міляновська Н. Р., Міляновський Е. С., Сич Л.М.). Загальний обсяг річного навчального навантаження згідно Освітньої програми школи становить 35 год. Зміст

навчального матеріалу, представлений у програмі для 9 класу, відповідає Типовій освітній програмі й становить 1 годину на тиждень.

В умовах НУШ урок зарубіжної літератури для здобувачів освіти стає майданчиком для розвитку ключових компетентностей, а для вчителя – це повне перезавантаження філософії викладання. Сьогодні перед педагогом стоїть амбітне завдання: знайти спільну мову з поколінням кліпового мислення та довести, що класична література – це не музейний експонат, а актуальний інструмент для розуміння себе та світу.

На уроках зарубіжної літератури у 9 класі особлива увага приділяється розвитку навичок інтерпретації тексту; умінню встановлювати причинно-наслідкові зв'язки; здатності порівнювати літературні явища; формуванню ціннісного ставлення до мистецтва слова. Ефективними є завдання, які спонукають учнів мислити й аналізувати, формують навички аргументованого висловлювання та розвивають емоційний інтелект, наприклад: «Яке запитання до героя твору ви поставили б сьогодні?», «Який вибір персонажа ви вважаєте морально виправданим/суперечливим і чому?», «Як би змінилася ідея твору, якби події відбувалися в сучасному світі?». Такий підхід забезпечує практичну значущість предмета й сприяє підготовці учнів до подальшого навчання.

Серед методів й форм організації навчальної діяльності ефективними є активні та інтерактивні методи навчання, які передбачають залучення кожного учня до роботи з текстом. Широко використовуються проблемно-пошукові запитання; дискусії та літературні дебати; групова й парна робота; творчі письмові завдання; проєктна діяльність; робота з медіатекстами. Вони сприяють розвитку самостійності, відповідальності за власні результати навчання та підвищують мотивацію здобувачів освіти до читання.

Робота з текстом починається із занурення в проблемну ситуацію. Так, аналізуючи «Мандри Гуллівера» Дж. Свіфта, важливо з'ясувати, як змінюється світогляд героя після кожної подорожі та чи залишається сатира автора актуальною сьогодні. Вивчаючи роман В. Гюго «Собор Паризької Богоматері», варто визначити, хто насправді є потворним, а хто прекрасним? Чи винне суспільство в трагедії Есмеральди? Подібні питання до творів Б. Шоу («Пігмаліон») та Ш. Бронте («Джейн Ейр») змушують учнів замислитися над походженням особистості, правом на експеримент над людиною та джерелами внутрішньої сили жінки. Навіть фінансова тема в «Гобсеку» Бальзака набуває філософського звучання: чи є герой творцем культу грошей, чи його жертвою?

Літературні дебати дозволяють учням не лише глибше зрозуміти конфлікт, а й розвинути навички аргументації. Ефективним форматом є «Літературний суд» над Клодом Фролло («Собор Паризької Богоматері»), де визначається, ким він є – злочинцем чи жертвою пристрасті. У межах вивчення «Пігмаліона» доречно провести дебати на тему: «Лайза – витвір

Гігінса чи творець власної долі?», а під час обговорення «Джейн Ейр» – з'ясувати, чи можливе кохання без рівності.

Важливою формою роботи на уроці є командна взаємодія. Розподіл на малі групи дозволяє детально опрацювати різні аспекти твору. Наприклад, при аналізі «Гобсека» одна група досліджує життєву філософію героя, інша – позицію автора, а третя – символіку влади грошей. Робота в парах ефективна для компаративного аналізу, як-от порівняння Квазімодо та Феба, або дослідження мовлення Лайзи Дулітл як соціального маркера.

Особливий інтерес у підлітків викликають міжпредметні завдання, які поєднуються з іншими освітніми галузями. Зокрема, аналіз історичного контексту твору; зіставлення літературного образу з його втіленням у живописі, театрі чи кіно; роботу з медіатекстами. Наприклад, вивчення творчості Рея Дугласа Бредбері («451° за Фаренгейтом») не обмежується лише літературознавчим аналізом твору, а залучає дев'ятикласників до обговорення механізму тоталітаризму, що має прямий зв'язок з уроками історії та громадянської освіти. Це робить навчання цілісним, а не фрагментарним. Сучасний учень сприймає світ через візуальні образи. Порівняння роману Гюго з мюзиклом чи екранізаціями, перегляд фрагментів «Моєї чарівної леді» або аналіз мультфільмів про Гуллівера вчать медіаграмотності. Учні аналізують, що втрачається при спрощенні сюжету та як змінюються ідейні акценти в різних медіаверсіях. Такі завдання сприяють цілісному сприйняттю культури й підвищують зацікавленість учнів.

Візуалізувати знання допомагає також проєктна робота. Це може бути інфографіка «Філософія грошей» за Бальзаком або масштабне дослідження образу «сильної жінки» в літературі XIX століття. Проєкти на кшталт «Сатира як дзеркало суспільства» за Свіфтом допомагають учням провести місток між класикою та сучасністю.

Застосування таких активних форм роботи забезпечує глибоке осмислення текстів і формує читацьку самостійність. Література перестає бути переліком дат і прізвищ, стаючи живим культурним явищем, що відповідає цінностям НУШ та готує учнів до складних викликів реального життя. Такий підхід відповідає сучасним освітнім запитам і створює умови для всебічного розвитку особистості учня (див. Додаток 3).

Світлана БУРЯК, учитель зарубіжної
літератури Золотоніської гімназії імені
С.Д. Скляренка Золотоніської міської ради

МІЖГАЛУЗЕВІ ПРОЄКТИ НА УРОКАХ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ В 9 КЛАСІ: ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ТА ПРАКТИКА

Міжгалузові проєкти ґрунтуються на ідеях інтегрованого навчання, компетентнісного підходу та конструктивізму. Інтегроване навчання передбачає об'єднання змісту різних навчальних дисциплін навколо спільної теми або проблеми. Його витoki сягають праць Дж. Дьюї, який наголошував на необхідності навчання через діяльність, та сучасних освітніх концепцій, що орієнтуються на формування цілісного бачення світу.

Компетентнісний підхід визначає результат навчання не як суму знань, а як здатність діяти в різних життєвих ситуаціях. Саме міжгалузові проєкти створюють умови для формування ключових компетентностей: уміння вчитися, соціальної та громадянської компетентностей, культурної обізнаності, ініціативності та підприємливості.

Конструктивістська теорія навчання передбачає активну роль учня у створенні знань. Учень не отримує готову інформацію, а конструює її самостійно через дослідження, співпрацю та рефлексію. У цьому контексті міжгалузовий проєкт виступає як середовище, де знання народжується у процесі діяльності.

Міжгалузовий проєкт – це дидактична система, що включає мету, зміст, методи, форми діяльності та результат, який має практичне або творче втілення. Його обов'язковими ознаками є проблемність, інтегрованість, дослідницький характер і наявність кінцевого продукту.

- Проблема або дослідницьке питання.
- Інтеграція змісту кількох предметів.
- Самостійна або групова діяльність учнів.
- Практичний або творчий результат.
- Презентація та рефлексія.

На відміну від традиційного уроку, де домінує пояснення вчителя, у проєкті центр ваги зміщується на діяльність учнів. Учитель виступає не джерелом знань, а організатором і наставником. Знання набувають особистісного значення, оскільки учень сам проходить шлях їх відкриття.

Педагогічна цінність:

- Формування цілісного світогляду.
- Розвиток міжпредметних зв'язків.
- Підвищення мотивації до навчання.
- Розвиток творчого мислення.

- Формування навичок ХХІ століття.

Алгоритм реалізації:

- Визначення теми та інтеграційних можливостей.
- Формулювання проблеми.
- Планування діяльності.
- Дослідницька робота.
- Створення продукту.
- Презентація.
- Рефлексія.

Інтерактивні формати (як інструмент реалізації теорії):

- Суд над літературним героєм.
- Дебати.
- Рольові ігри.
- Квести.
- Проєктні майстерні.
- Мультимедійні історії.

Поради вчителю-початківцю:

- Починайте з невеликих проєктів
- Обирайте близькі учням теми
- Чітко формулюйте завдання
- Забезпечуйте підтримку
- Створюйте атмосферу довіри

Міжгалузеві проєкти – це ефективний інструмент сучасної освіти, який поєднує теорію і практику, знання і діяльність, особистість і світ. Вони сприяють формуванню компетентного, мислячого і творчого учня (див. Додаток 3).

ІНШОМОВНА ОСВІТА

Галина САВИЦЬКА, методист
лабораторії гуманітарних дисциплін
КНЗ «Черкаський обласний інститут
післядипломної освіти педагогічних
працівників Черкаської обласної ради»

КРАЩЕ ОЦІНЮВАТИ – КРАЩЕ СПРИЯТИ ПРОГРЕСУ УЧНІВ

Оцінювання для підтримки навчання

Оцінювання займає центральне місце в навчанні, але воно часто асоціюється з напруженими моментами або навіть із хвилюванням як для учнів, так і для вчителів. Тести, оцінки, перевірки – усе це може створювати враження, що оцінювання насамперед служить для засудження або покарання. Головна мета оцінювання в Новій українській школі - не просто виставити оцінку, а допомогти учневі розвиватися, бачити свій поступ і розуміти, над чим ще варто працювати. Якщо добре продумати форми та способи оцінювання, воно може стати цінним інструментом для розуміння того, на якому рівні перебувають учні, і допомогти їм у прогресі.

Розглянемо декілька порад щодо ефективного і прогресивного оцінювання учнів, які пропонують франкомовні джерела (зокрема, *Éditions Maison des langues*)

У практиці викладання не завжди легко знайти правильний баланс. Чи варто збільшувати кількість оцінювань, чи, навпаки, обмежувати їх? Як вимірювати досягнення, не перевантажуючи урок і не демотивуючи учнів? І найголовніше – як перетворити ці моменти на справжню підтримку навчання, а не просто на підсумкову перевірку?

Роздуми про оцінювання зрештою зводяться до питання: що саме ми хочемо спостерігати – ізольовані знання чи здатність використовувати мову в реальних ситуаціях? Це також означає продумати такі форми, які дозволяють кожному учневі показати, що він уміє, водночас допомагаючи йому усвідомити свої досягнення та зони для покращення. Коли оцінювання органічно інтегроване в хід уроку, воно стає інструментом для спрямування навчання та зміцнення впевненості учнів.

Різноманітність форматів оцінювання: різні способи показати знання

Оцінювання не обмежується письмовим тестом наприкінці теми. Один формат може відображати лише частину навичок і створювати труднощі для тих, кому такий тип завдань не підходить. Натомість різноманітність форм дозволяє краще врахувати різні особливості учнів і дати кожному можливість проявити свої вміння.

На уроках французької як іноземної мови задіяні різні компетенції: розуміння, говоріння, взаємодія, письмо. Тому важливо пропонувати різні формати оцінювання, пов'язані з цими аспектами. Усна діяльність, наприклад рольова гра або робота в парах, дозволяє оцінити здатність спілкуватися в ситуації. Письмова робота, навіть коротка, показує володіння структурами або лексикою. Швидкі формати – вікторини чи короткі запитання - дають змогу миттєво оцінити рівень розуміння.

Ця різноманітність має поєднуватися з відповідністю між метою і завданням. Якщо мета – перевірити здатність взаємодіяти, доречнішою буде комунікативна діяльність, ніж ізольована вправа. І навпаки, конкретний мовний аспект можна перевірити через більш точне завдання. Головне – переконатися, що оцінюється саме те, що вивчалось.

Різні формати також допомагають природніше інтегрувати оцінювання в урок. Воно перестає бути окремим формальним моментом і стає регулярною частиною навчального процесу. Це знижує стрес і робить оцінювання більш прийнятним для учнів, які сприймають його як етап навчання, а не як остаточний вирок.

***Exemple de pratique:** Dans une séquence A1 sur les situations du quotidien, le professeur peut proposer un jeu de rôle où les élèves simulent une interaction dans un magasin, puis compléter avec un court quiz de compréhension. Cette combinaison permet d'évaluer à la fois la capacité à communiquer et la compréhension des éléments travaillés.*

Перевага формувального оцінювання: оцінювати для розвитку

Не всі види оцінювання виконують однакову функцію. Деякі підсумовують рівень (підсумкове оцінювання), інші супроводжують навчання. Формувальне оцінювання є частиною процесу: воно дозволяє спостерігати досягнення, виявляти труднощі та коригувати навчання.

Його суть – у регулярних коротких перевітках, інтегрованих в урок: швидкі запитання, вправи на повторення, керовані усні обговорення. Це дає більш точне і поступове розуміння прогресу учнів.

Переваги подвійні. З одного боку, вчитель може адаптувати навчання до реальних потреб. Рано виявлені труднощі можна одразу опрацювати. З іншого боку, учні отримують регулярний зворотний зв'язок і краще розуміють очікування.

Також це зменшує стрес: короткі та часті оцінювання сприймаються легше. Учні звикають до більш гнучкого формату, що підвищує їхню активність.

Формувальне оцінювання підтримує поступове навчання: знання закріплюються поетапно, а вчитель не просто фіксує рівень, а активно сприяє розвитку компетенцій.

***Exemple de pratique:** En fin de séance, le professeur propose trois questions rapides à l'oral pour vérifier la compréhension du point*

travaillé. Les élèves répondent individuellement ou en binômes, puis une correction collective permet de revenir immédiatement sur les difficultés. Ce rituel simple offre un retour rapide sur les acquis.

Залучення учнів до активнішого оцінювання

Оцінювання часто сприймається як момент контролю з боку вчителя. Але воно може стати простором для навчання, якщо залучити до нього самих учнів.

Важливо зробити оцінювання зрозумілим: чітко визначити цілі та критерії. Коли учні знають, що від них очікується, вони краще спрямовують свої зусилля.

Самооцінювання є ефективним інструментом: учні аналізують свої роботи, визначають сильні сторони й труднощі. Це можна зробити через прості форми - таблиці критеріїв або короткі підсумкові запитання.

Також корисною є взаємооцінка: учні обговорюють роботи одне одного, що допомагає краще зрозуміти критерії та розвиває аналітичні навички.

Активна участь учнів підвищує їхню автономію та мотивацію: вони стають не просто отримувачами оцінок, а учасниками власного розвитку.

Exemple de pratique: *À la fin d'une séquence sur la description de personnes, le professeur distribue une petite grille d'autoévaluation aux élèves avec trois critères simples : "Je peux décrire une personne physiquement", "Je peux utiliser des adjectifs variés", "Je peux faire des phrases complètes". Les élèves complètent d'abord seuls la grille, puis échangent par deux pour comparer leurs réponses et expliquer leurs choix. Enfin, une courte mise en commun permet de clarifier les points encore difficiles. Cette démarche aide les élèves à mieux comprendre leurs acquis et à identifier leurs prochaines étapes de travail.*

Отже, підготовка оцінювання - це не лише вимірювання рівня або виставлення оцінки. Це частина навчального процесу, спрямована на підтримку розвитку учнів.

Різноманітність форматів дозволяє врахувати індивідуальні особливості учнів. Формувальне оцінювання дає більш точне бачення прогресу і допомагає адаптувати навчання. Залучення учнів підсилює їхню автономію та розуміння процесу.

Оцінювання – це не лише контроль, а й потужний педагогічний інструмент. Воно робить прогрес видимим, надає сенс діяльності та зміцнює впевненість учнів.

Зрештою, оцінювати – означає підтримувати. Це спосіб супроводжувати учнів у навчанні, надаючи їм чіткі, регулярні та конструктивні орієнтири. Добре продумане оцінювання сприяє як розвитку учнів, так і якості навчання.

**ПРИКЛАДИ ЗАВДАНЬ НА ОЦІНЮВАННЯ РІЗНИХ ВИДІВ
МОВЛЕННЄВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
НА УРОЦІ ФРАНЦУЗЬКОЇ МОВИ ЯК ДРУГОЇ ІНОЗЕМНОЇ
(РІВЕНЬ A1-A2)**

1. “Carte mystère”(interaction orale)

Objectif: poser des questions simples/décrire

Niveau: A1

- Chaque élève reçoit une carte avec un personnage (âge, ville, métier...).
- Les autres posent des questions pour deviner.
- L’enseignant observe: formulation des questions, prononciation, compréhension.

Variante: en binômes, chacun devine le personnage de l’autre.

2. “Dictée dessinée”

Objectif: compréhension orale

Niveau: A1

- L’enseignant décrit une scène (ex.: une chambre).
- Les élèves dessinent ce qu’ils comprennent.
- Correction collective.

Très efficace pour vérifier le vocabulaire (prépositions, objets).

3. Mini-dialogue enregistré

Objectif: production orale

Niveau: A1–A2

- En binômes, les élèves préparent un dialogue (au restaurant, au magasin...).
- Ils l’enregistrent avec leur téléphone.
- Évaluation basée sur : fluidité, lexique, interaction.

Outils possibles: Vocaroo, Flip

4. Quiz rapide (évaluation formative)

Objectif: vérifier la compréhension immédiate

Niveau: A1–A2

- 5 questions en début ou fin de cours
- Format ludique et rapide

Outils: Kahoot!, Quizizz

5. “Mon profil”(production écrite courte)

Objectif: écrire sur soi

Niveau: A1

- Les élèves rédigent 5–6 phrases : nom, âge, goûts...
- Peut être transformé en affiche ou carte.

Variante : poster numérique avec Canva, La digitale

6. Jeu de rôle avec consignes cachées

Objectif: interaction spontanée

Niveau: A2

- Chaque élève reçoit un rôle + une mission secrète
- (ex : “tu es pressé”, “tu veux négocier le prix”).
- L’enseignant observe la capacité à s’adapter.

7. “Vrai ou faux ?”

Objectif: compréhension écrite ou orale

Niveau: A1–A2

- Lecture ou écoute d’un texte simple
- Les élèves répondent : vrai / faux / je ne sais pas
- Justification orale simple

8. Portfolio d’apprentissage

Objectif: autoévaluation

Niveau: A1–A2

- Les élèves gardent leurs travaux (écrits, enregistrements)
- Ils réfléchissent à leurs progrès

Inspiré du Conseil de l’Europe (Portfolio européen des langues)

9. “Corrige mon texte” (co-évaluation)

Objectif: réflexion linguistique

Niveau: A2

- Les élèves échangent leurs productions
- Ils corrigent avec une grille simple
- Discussion en classe

10. Vidéo courte (production multimodale)

Objectif: parler + créativité

Niveau: A2

- Les élèves créent une vidéo :
- “Ma journée”, “Ma ville”, “Mon restaurant préféré”
- Évaluation sur contenu + langue

Outils: CapCut, TikTok (usage éducatif encadré)

11. Parcours avec stations (évaluation intégrée)

Objectif: évaluer plusieurs compétences

Niveau: A1–A2

- Stations dans la classe :
 - o écouter
 - o parler
 - o écrire
 - o lire
- Les élèves tournent en petits groupes. Permet une évaluation plus naturelle et moins stressante.

12. “Je peux...”(autoévaluation simple)

Objectif: prise de conscience

Niveau: A1

Exemples:

- Je peux me présenter
- Je peux commander au café
- Je peux poser une question

Les élèves cochent et commentent.

Niveau: A2

Objectif: réfléchir à ses compétences en français et identifier ses progrès.

Compétence	Oui	Un peu	Pas encore	Commentaire
Je peux me présenter en détail (âge, profession, goûts)				
Je peux commander au restaurant et poser des questions Je peux raconter une activité passée (hier, week-end)				
Je peux décrire une personne ou un lieu				
Je peux raconter une activité passée (hier, week-end)				
Je peux exprimer mon opinion simplement. Je peux comprendre des instructions simples				

Question de réflexion : qu'est-ce que je peux faire maintenant que je ne pouvais pas faire avant ?

Conseil général : mélanger formats courts + activités ludiques + moments de réflexion permet une évaluation plus efficace et moins stressante.

Оксана АВРАМЕНКО,
Надія ВЕРТИПОРОХ,
Анна ВОЙЦЮХ, Майя ЗУЄВА,
Анна КРАВЦОВА,
Людмила ЛУК'ЯЩЕНКО,
Вікторія ОВЕРЧУК,
Єлізавета ЮР'ЄВА,
Людмила ЯРМОЛЕНКО, вчителі
іноземної мови Золотоніської гімназії
імені С.Д. Складенка Золотоніської
міської ради

НОВА УКРАЇНСЬКА ШКОЛА: ДЕВ'ЯТИЙ КРОК. ПРАКТИКИ, ІДЕЇ ТА ВІДКРИТТЯ ВЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНИХ МОВ

(з досвіду роботи вчителів англійської мови, 9 клас)

*We need to educate our children for
their future, not our past*

Sir Arthur Clarke

Гімназія ім. С.Д. Складенка – державний навчально-виховний заклад, який здійснює свою діяльність відповідно до Закону України «Про освіту» на принципах гуманізації, демократизму, доступності, свободи і відповідальності, відмежувань від політичних, громадських та релігійних організацій.

Місія школи: гімназія – місце радості для дітей, спокою для батьків і творчості для вчителів.

Принципи життя школи: професійність, послідовність, порядність, прозорість, лідерство.

Мета гімназії як інноваційної школи – створення умов для всебічного розвитку, виховання і соціалізації особистості, яка усвідомлює себе громадянином України, здатна до життя в суспільстві та цивілізованої взаємодії з природою, має прагнення до самовдосконалення і навчання впродовж життя, готова до свідомого вибору та самореалізації, трудової діяльності та громадської активності.

Основним завданням гімназії є створення умов та формування якісного навчального середовища для вільного розвитку і саморозвитку особистості.

Педагогічний колектив закладу активно включився до участі у Всеукраїнському експерименті НУШ (трансформування сучасної освіти відповідно до концепції Нової української школи).

Дев'ятий крок цієї реформи символізує новий етап осмислення та впровадження інновацій у навчальному процесі, зокрема у викладанні іноземних мов. Учителі є основною рушійною силою змін, адже вони

щодня експериментують, шукають ефективні методики та діляться власними знахідками. Вони намагаються зробити навчання більш інтерактивним, мотивуючим і наближеним до реального життя, використовуючи сучасні технології, комунікативний підхід та креативні завдання, які сприяють формуванню не лише мовних навичок, а й критичного мислення, співпраці та самостійності учнів.

Саме вчителі іноземних мов відкривають учням двері до світу, культур і нових можливостей. Їхня творчість, гнучкість і небайдужість змінюють підхід до навчання та роблять його сучасним.

Але разом із тим вчителі стикаються із значними труднощами в процесі навчання учнів іноземної мови. Так, на уроці англійської мови в 9 класі можна спостерігати ситуацію, коли учні знають лексику та граматичні структури, але не поспішають використовувати їх у мовленні. Частина класу активно працює, тоді як інші залишаються пасивними спостерігачами. Особливо це помітно під час завдань на говоріння: навіть підготовлені учні нерідко уникають висловлювання власної думки.

Практика викладання англійської мови у 9 класі показує, що однією з найбільших труднощів є не пояснення матеріалу, а організація активної участі учнів у навчальному процесі. Часто вчитель стикається з ситуацією, коли частина учнів не залучається до роботи, відволікається або не реагує на традиційні форми діяльності. Отже, одноманітні завдання, передбачувана структура уроку та відсутність елемента особистої залученості знижують інтерес учнів до предмета.

Усе це зумовило пошук таких форм роботи, які б не просто передбачали виконання вправ, а створювали умови для природного використання мови, взаємодії між учнями та прояву їхньої ініціативи.

1. Організація мовленнєвої діяльності на уроці

1.1 Говоріння

В умовах постійного розвитку суспільної свідомості у процесі навчання говоріння як мовленнєвої компетенції фокус змістився на практичне володіння мовою, на формування та постійний розвиток іншомовної комунікативної компетенції учнів.

У підручнику Full Blast Plus 9 на даний вид діяльності виділяється певний обсяг активностей, але їхня кількість обмежена. Підручник пропонує вправи на обговорення, надаючи приклади лексики, що має бути використана. Учні пропонується відповісти на запитання та висловити думку на задану тему. Цікавим елементом цього підручника є завдання, що даються перед початком кожного модуля, що сприяє прогресу учнів у вивченні англійської мови.

Дуже важливою формою роботи на уроці англійської мови є *warming-up activity*. Постійне використання цього виду діяльності на початку уроку допомагає вводити учня в іншомовне середовище, активізує його розумову та мовленнєву діяльність, заохочує його частіше

використовувати мовну ініціативу до спілкування та співпраці в класі, створює дружню атмосферу, а також формує позитивне ставлення до процесу вивчення англійської мови. Цей вид діяльності на уроках в 9-х класах показав себе одним з ключових для ефективного процесу формування та розвитку навичок говоріння.

Важливо створювати навчальні ситуації, в яких говоріння стає природною потребою, а учні відчують себе комфортно, обговорюючи різні теми; заохочувати учнів розмовляти на уроці переважно іноземною мовою, не боятися помилок.

Мовленнєва активність **Opinion Corners** – інтерактивна освітня методика, що перетворює обговорення в фізичну дію. Вона допомагає учасникам чітко сформулювати свою позицію з питання, що обговорюється, і аргументувати її. Цей вид діяльності полягає у формуванні «кутів думок», де кожен учень має можливість висловити свої погляди стосовно визначених тверджень. Вчитель озвучує протилежне або важливе для обговорення твердження, а учні обирають сторону, з якою вони погоджуються та обґрунтовують свою позицію.

Що для цього потрібно:

1. Підготовка: В чотирьох кутках кімнати розміщуються таблички з варіантами відповідей. Класичний набір: «Абсолютно за», «За», «Проти», «Категорично проти»

2. Твердження: Ведучий зачитує дискусійні твердження (наприклад: «Домашні завдання мають бути скасовані», чи «Всі домашні завдання має виконувати штучний інтелект»).

3. Рух: Учні переходять в той куток, що краще відображає їх думку.

4. Обговорення: Групи в кожному кутку обговорюють свої аргументи, а потім представляють їх решті. Часто дозволяється змінювати куток в процесі обговорення, якщо чийсь аргументи виявилися більш переконливими.

Результати:

– **Усі учні залучені до активності:** Кожен учасник має можливість активно долучитися до обговорення, завдяки чому формується атмосфера взаємоповаги та спілкування.

– **Розвивається навичка знаходити аргументацію:** учні вчаться формулювати свої думки і аргументи, що сприяє розвитку критичного мислення та вміння обґрунтовувати свою позицію.

Ще однією активністю, що зарекомендувала себе ефективною в навчанні англійської мови в НУШ є **Speed Chatting**.

Speed Chatting є динамічною формою мовленнєвої практики, в якій учні змінюють партнерів кожну хвилину для обговорення різних запитань, наприклад, тематичних чи особистісних. Це формат швидких знайомств і звернень, адаптований наразі під вивчення іноземної мови. Учасники

діляться на пари і спілкуються іноземною мовою протягом короткого часу (3-7 хвилин), після чого змінюють співбесідника по сигналу таймера. Це допомагає подолати мовний бар'єр і мати практику спілкування з різними людьми.

Як це імплементується на уроках англійської мови на базі 9-х класів:

1. **Таймер:** На кожен діалог виділяється фіксований час.
2. **Зміна співрозмовників:** По сигналу один з учасників пари переходить до наступного співрозмовника.
3. **Теми:** Учитель пропонує список питань чи тем, щоб уникнути пауз в розмові.

Під час коротких інтерактивних бесід з різними партнерами, учні зменшують свою тривогу та відчують себе більш впевнено під час спілкування.

Організація мовленнєвої діяльності на уроці повинна бути спрямована на створення динамічного та сприятливого середовища, де учні можуть вільно висловлювати свої думки та ідеї, заохочуючи їх до активного спілкування один з одним.

1.2 Аудіювання

Аналіз структури та змісту підручника *Full Blast Plus 9* показує, що не зважаючи на його комунікативну спрямованість, кількість завдань, спрямованих саме на розвиток аудіювання, є обмеженою. Наявні вправи переважно орієнтовані на перевірку розуміння прослуханого (multiple choice, true/false), що не завжди забезпечує достатній рівень активної залученості учнів до процесу слухання.

У зв'язку з цим виникла потреба підсилити компонент аудіювання шляхом добору додаткових аудіотреків та розробки інтерактивних завдань відповідно до тем кожного модуля. Такий підхід дозволяє перетворити аудіювання з пасивного виду діяльності на активний, діяльнісний процес, що відповідає концепції Нової української школи.

У практиці викладання англійської мови в 9 пілотному класі ми дедалі частіше стикаємося з проблемою: учні володіють певним обсягом знань, проте не демонструють готовності до їх практичного застосування. Особливо це проявляється під час аудіювання, яке сприймається як складний і пасивний вид діяльності.

Аналіз навчального матеріалу підручника дає підстави стверджувати, що його змістовий потенціал дозволяє ефективно трансформувати аудіювання у діяльнісний, інтерактивний процес за умови методичного доопрацювання. Саме тому в нашій роботі ми зосередили увагу не стільки на зміні змісту, скільки на оновленні форм організації навчальної діяльності учнів.

Інтерактивні підходи до організації аудіювання

У процесі роботи над темами підручника ми впроваджували систему інтерактивних прийомів, що охоплюють усі етапи аудіювання: pre-listening, listening for specific information, after-listening.

Особливості організації аудіювання за тематичними модулями

У модулі “**I, My Family, My Friends**” аудіювання спрямоване на розуміння інформації про міжособистісні стосунки та риси характеру. З метою активізації учнів ми використовували прийоми “*Who said it?*” та “*Character detective*”, які спонукають до аналізу почутого та формування власних висновків. Такі види діяльності сприяють розвитку вибіркового слухання та критичного мислення.

Приклад використання активності Character Detective під час роботи з аудіоматеріалом Important People: <https://learnenglishteens.britishcouncil.org/skills/listening/b1-listening/important-people>

Зазначена активність спрямована на розвиток умінь вибіркового та детального аудіювання, а також формування навичок інтерпретації почутої інформації через визначення особистісних характеристик осіб, про яких ідеться в аудіозаписі.

На етапі pre-listening здійснюється актуалізація лексичного матеріалу з теми «Риси характеру». Учні пропонується пригадати та охарактеризувати важливу для них особу, використовуючи відповідні прикметники. Такий підхід забезпечує особистісну залученість та створює мотиваційне підґрунтя для подальшої діяльності.

Під час слухання учні виконують завдання аналітичного характеру: визначають, про кого йдеться в кожному фрагменті аудіо, добирають відповідні риси характеру та аргументують свій вибір, спираючись на почуту інформацію. Використання таблиці (спікер – особа – риса характеру – доказ) сприяє структурованому сприйняттю матеріалу та розвитку навичок критичного мислення.

Особлива увага приділяється формуванню в учнів уміння робити висновки на основі непрямой інформації (inferencing), оскільки визначення рис характеру часто потребує інтерпретації дій, емоцій і ставлення спікера, а не лише прямого розуміння тексту.

На етапі post-listening організовується парна та фронтальна взаємодія: учні порівнюють свої відповіді, обґрунтовують вибір та беруть участь у дискусії. Завершальним елементом є продуктивне мовлення, під час якого учні описують важливу людину у власному житті, використовуючи засвоєну лексику та мовленнєві структури.

Таким чином, використання вправи “*Character Detective*” забезпечує перехід від пасивного сприйняття аудіотексту до його активного осмислення та подальшого використання у мовленні, що повністю відповідає компетентнісному та діяльнісному підходам Нової української школи.

Під час опрацювання теми **“Youth Culture”** ефективними є прийоми *jigsaw listening* та створення власних оголошень на основі прослуханого. Учні не лише сприймають інформацію, а й відтворюють її у нових комунікативних ситуаціях. Наприклад, працюючи з аудіо *“Favourite Things”*

(<https://learnenglishteens.britishcouncil.org/skills/listening/b1-listening/favourite-things>) учитель може поділити учнів на «експертні» групи, кожна з яких отримує одного спікера (А–Е). Під час першого прослуховування учні виконують цілеспрямоване завдання (визначають *favourite thing*, ключові деталі та причини його важливості). Після повторного прослуховування для перевірки відповідей учнів об'єднують у нові групи, де представлені всі спікери. Обмінюючись інформацією, вони заповнюють спільну таблицю та відновлюють повний зміст аудіо. Такий формат забезпечує розвиток умінь аудіювання, занотовування та усної взаємодії, а також сприяє глибшому розумінню матеріалу.

У модулі **“Screen Time”** особливу увагу приділено формуванню вміння висловлювати власну думку. Використання вправ типу *“Opinion corners”* та *information gap* сприяє залученню навіть пасивних учнів до обговорення, оскільки аудіювання стає підґрунтям для подальшої комунікації:

<https://learnenglish.britishcouncil.org/free-%20resources/listening/b1/chatting-about-series>

Тема **“Buy It!”** дає можливість інтегрувати аудіювання з рольовими іграми. Після прослуховування діалогів учні відтворюють ситуації купівлі-продажу, що значно підвищувало мотивацію та дозволяє застосовувати мовні структури в умовах, наближених до реальних.

У процесі вивчення модуля **“Mother Nature”** актуальними є завдання на прогнозування та встановлення причинно-наслідкових зв'язків, що сприяє розвитку не лише аудитивних умінь, а й логічного мислення.

Модуль **“The World of Work”** передбачає використання завдань типу *“Career advisor”*, де учні на основі почутого дають поради щодо вибору професії, що забезпечує практичну спрямованість навчання:

<https://learnenglish.britishcouncil.org/free-resources/listening/b1/work-life-balance>

У темі **“Eureka!”** ефективними стали вправи на встановлення послідовності подій (*timeline listening*) та визначення проблем і шляхів їх розв'язання.

У модулі **“Home and Away”** аудіювання поєднане з творчими завданнями: планування подорожей, порівняння культур, робота з картою, що сприяє формуванню міжкультурної компетентності.

Впровадження додаткових аудіоматеріалів та інтерактивних завдань дозволяє досягти таких результатів:

- підвищення рівня залученості учнів до уроку;

- зменшення психологічного бар'єра під час аудіювання;
- активізація усного мовлення на основі почутого;
- формування навичок співпраці та критичного мислення.

Таким чином, аудіювання в умовах Нової української школи має розглядатися не як ізольований вид діяльності, а як інструмент організації комунікативної взаємодії, що потребує методичного підсилення та творчого підходу з боку вчителя.

1.3 Читання

Важливим видом мовленнєвої діяльності у процесі вивчення іноземних мов є читання. Розвиток навичок читання допомагає збагаченню лексичного запасу, розвитку мислення та формування світогляду й художніх смаків учня, допомагає в пізнанні особливостей системи іноземної мови, сприяє кращому опануванню навичками спілкування, збагаченню країнознавчими знаннями соціокультурного характеру про країну, мову якої вивчає іноземець, підвищенню впевненості у своїй комунікаційній спроможності щодо спілкування з оточенням.

У процесі навчання читання в НУШ ми намагалися вчити учнів виокремлювати інформацію про події та емоції з прочитаних простих особистих листів, листівок, зокрема онлайн-повідомлень, здійснювати пошук інформації в тексті, пов'язаної з повсякденним життям, визначати з контексту значення окремих невідомих слів та змісту речення в цілому, якщо обговорювана тема знайома.

Навчання читання в 9 класі НУШ базується на автентичності, інтерактивній діяльності, розвитку критичного мислення. Учні переходять від механічного читання до повного розуміння контексту, оцінки інформації, висловлення та аргументації власної думки. Працюючи з текстом, учні не лише отримують знання, а й працюють в парах, мікрогрупах, розвивають критичне мислення.

Підручник Full Blast 9 представлений автентичними текстами для читання, матеріал поданий у вигляді сучасних статей, блогів, постів у соціальних мережах. Такий контент є актуальним і відповідає віковим особливостям учнів. У кожному модулі є достатня кількість завдань для розвитку навичок читання. Учні підбирають заголовки, поєднують заголовки з параграфами тексту, вибирають правильні відповіді, заповнюють пропуски реченнями у тексті, знаходять значення виділених слів у контексті, поєднують слово з дефініцією.

У процесі читання учні не лише удосконалюють навички читання, вивчають нову лексику, але і беруть участь в обговоренні, яке базується на матеріалі запропонованих текстів.

Основними підходами у навчанні читання є інтерактивні завдання, дискусії на основі прочитаного, написання есе, створення ментальних карт.

Одним зі способів підвищення ефективності уроку є застосування інтерактивних методів навчання, наприклад jigsaw reading (читання зигзагом)

Метод «Ажурна пилка» (Jigsaw) на уроках англійської мови - це інтерактивна технологія, що дозволяє вивчити великий обсяг матеріалу (текст, лексику, граматику) за короткий час через роботу в «домашніх» та «експертних» групах. Учні вчать один одного, опрацьовуючи окремі частини тексту та обмінюючись знаннями, що розвивають говоріння та співпрацю.

Вивчаючи тему “Eureka”, учням пропонується додатковий текст з підручника *Gateway B1 The Computer that Began It All*

THE COMPUTER THAT BEGAN IT ALL

At the Science Museum in London, photographers try to get pictures of an old-fashioned black computer and keyboard. It doesn't look particularly special. But this computer was the machine that was used by British computer scientist Sir Tim Berners-Lee to create the World Wide Web back in 1989.

In the beginning, there was no big plan to change the world. The only idea was to improve communication between the thousands of scientists working for CERN (the European Organisation for Nuclear Research). Sir Tim was a 34-year-old physics graduate working as a software engineer at CERN in Switzerland in 1989. He saw the need for 'a universal linked information system', a way of using networks of computers to talk to each other. To do this, he created the first ever web browser. This web browser became the World Wide Web. Sir Tim thought of this name in 1990. Before that, probably not very seriously, he had considered the name The Information Mine, or T.I.M. for short.

In 1993, CERN allowed the technology to be freely used by all. And, within a few years, millions of people worldwide were using it. Now there are more than 600 million websites worldwide and the web has changed things forever. People are able to access information and share things in a way which was not possible before. It has provided a new dimension of communication. And it's enormous. Billions of people are online every day. Hundreds of millions of messages and pictures are sent and billions of dollars are spent every day by online shoppers.

Today, Sir Tim believes we need to defend the principles that have made the Web successful, and to continue expanding the possibilities of the Web. The main principle is that the Web should continue to be free for everybody to use and participate in. Sir Tim is optimistic about its future. He still believes that if you've got a bright idea for the Web, you can make it happen. You don't have to ask anyone. You should just do it.

But the Web is not perfect. Some people think that the Internet reflects the best and worst of people. But whatever people think, Sir Tim's old computer is going to be a star attraction at the Science Museum because the Web is so significant to people's lives. Many people will want to see the first Web server, the first machine in the world to ever deliver a webpage.

Етап 1

Підготовка до читання тексту.

Приєм 1

Уведення учнів у контекст теми «Eureka», виконання рецептивно комунікативної вправи на розвиток мовного сприйняття.

T: The computer has become an important tool for human life. It can be used not only for work, but also for communication. That's why we use the Internet! Well, students, how often do you use web network? Do you use it for communication or work? Are you interested in computer science?

S: (Надають відповіді на запитання вчителя)

T: Okay, students! Today you will read an article about World Wide Web!

Before reading, let's answer some questions:

1. Do you know when the Internet became more accessible all around the world and in Ukraine?

2. For what purposes the World Wide Web can be used aside from
3. Do you know when and how the World Wide Web was created?

S: (Обговорюють питання, діляться власними знаннями)

Приєм 2

Пояснення вчителя, зняття фонетичних та лексичних труднощів

T: Good! Now, before reading, let's work with new words.

Read the words, and write them down in your vocabularies.

Dimension /,daɪ'men.ʃən/ – вимір, аспект, елемент [a part or feature or way of considering something];

Enormous /ɪ'nɔ:.məs/ – величезний [extremely large];

Expand /ɪk'spænd/ – розширювати [to increase in size, number, or importance, or to make something increase in this way];

Reflect /rɪ'flekt/ – відображати [to show, express, or be a sign of something];

Deliver /dɪ'lɪv.ər/ – принести [to give, direct, or aim something];

Link /lɪŋk/ – зв'язок [a connection between two people, things, or ideas];

Match them with the definitions

- 1) Expand/ɪk'spænd/ _____ a) to show, express, or be a sign of something
 - 2) Reflect/rɪ'flekt/ _____ b) to increase in size, number, or importance, or to make something increase in this way
 - 3) Deliver/dɪ'lɪv.ər/- c) a connection between two people, things, or ideas
 - 4) Link /lɪŋk/ - d) to give, direct, or aim something
 - 5) Dimension/,daɪ'men.ʃən/ — e) extremely large
 - 6) Enormous/ɪ'nɔ:.məs/ - f) a part or feature or way of considering something
- Keys : 1 b 2 a 3 d 4 c 5 e 6 f

Приєм 3. Виконання вправи у вигляді перехресного тексту

T: Great! Let's check your understanding of the new words! Here is a table with new words and their antonyms. Match the words with the opposites.

1. Dimension a. decrease;
2. Enormous b. absorb;
3. Expand c. insignificance;
4. Reflect d. disconnect;
5. Deliver e. small;
6. Link f. keep.

Етап 2. Текстовий етап.

Приєм 1

1. Формування домашніх груп, робота в домашніх групах (4 groups)
2. Ознайомлення учнів з завданням (кожен учень групи отримує певну частину тексту для читання)

T: Great job! Now, it's time to work with the information from the article! While reading, try to find the answers to the following questions (one question for each group)

What is CERN?

How many websites are there right now?
Who created the World Wide Web?
What kind of dimensions does this technology provide?

Прийом 2.

Читання тексту, робота в «Експертних групах»

Прийом 3.

Післятекстовий етап.

Повернення до домашніх груп, обговорення і узагальнення матеріалу

Прийом 4.

Дискусія «An invention that change »

- *Do you trust all information on the Internet?*
- *How can the Internet help people make new discoveries?*
- *Do you think the Internet will be different in the future? How?*

Формування компетентнісного підходу під час читання забезпечується концептуальним вивченням граматики. Такий підхід передбачає засвоєння учнями граматичних структур не ізольовано, а в контексті реального мовлення. Працюючи з текстом, учні знаходять граматичні структури, аналізують їх функції, самостійно формують правила.

Наприклад, вивчаючи тему My Family and Friends, учні працюють з додатковим текстом з підручника *Close up B1*

Identical twins
I (1) _____ (think) that identical twins are fascinating. They (2) _____ (have) the same DNA, but they've got different fingerprints and they often have different personalities too. My sisters Katy and Sandy (3) _____ (be) identical twins, and my parents and I (4) _____ (not / know) which twin is which most of the time. In fact, they (5) _____ (always / play) tricks on us, which is not funny! They (6) _____ (wear) different clothes every morning, so we know who is who but then they (7) _____ (sometimes / change) clothes later just to confuse us. There is only one thing that helps us tell who is who: Katy (8) _____ (spend) a lot of her free time reading books, but Sandy (9) _____ (hate) reading. She often complains about it, saying 'Katy (10) _____ (read) again!'.

Робота з текстом під час читання включає декілька етапів

1. Pre-reading activity: Look at the title of the text. What do you think the text is about?

2. While - reading activity

Complete the text with the correct Present Simple or Present Continuous forms of the verbs in brackets

3. Noticing

Find the sentences with Present Simple /Present Progressive forms. Match each sentence with one of the uses of Present Simple/Present Progressive

Present simple	Present Progressive
Habits and repeated actions	Actions happening now
Permanent situations	Temporary situations
Scientific facts	Future plans
Future actions based on timetable/schedules	Annoying habits
Stative verbs	Changing and developing situations in the present

Post-reading

Would you like to have a twin brother/sister? Why/Why not?

Would you prefer to live in a big or a small family? Why/why/ not?

Вагомим ресурсом у навчанні читання є безкоштовний електронний ресурс від British Council, наприклад при вивченні теми My Future Job використовуємо додатковий матеріал по темі: <https://learnenglishteens.britishcouncil.org/skills/reading/b1-reading/job-adverts>

Отже, читання відіграє значущу роль в розвитку англomовної компетентності учнів 9 класу і є одним з основних компонентів розвитку

мовленнєвої діяльності школярів, одним із важливих засобів формування особистості.

1.4 Письмо

Дев'ятий клас у системі НУШ – це особливий рубіж. Це час, коли англійська мова має остаточно перетворитися із «шкільного предмета» на інструмент соціалізації. Якщо в початковій школі ми фокусувалися на *literacy* (вмінні писати слова), то зараз наша мета — Functional Writing. Учень має не просто «виконати вправу», а розв'язати життєву проблему за допомогою тексту. Зазвичай спочатку здійснюється підготовчий процес, коли ми разом з учнями обговорюємо ідею, складаємо план-проект, повторюємо лексику та граматику. Також завжди спрацьовує мозковий штурм, ментальні карти, мінідіалоги на задану тему. Це допомагає учням бачити письмову роботу як процес: спочатку ідеї, потім ясність і точність кому вони пишуть і для чого. Фідбек також є важливим.

Перш ніж перейти до вправ, важливо зафіксувати основні моменти письма в 9-му класі:

1. Автентичність завдання: Ми не пишемо звичний «твір про літо». Ми пишемо пост для блогу, електронний лист-скаргу в авіакомпанію або мотиваційне есе для участі в міжнародному проекті.

2. Процесний підхід (Process Writing): Ми оцінюємо не лише фінальний текст, а й етап планування, чернетки та редагування.

3. Позитивне оцінювання: Помилка в письмі – це не привід для «червоної ручки», а індикатор того, яку граматичну конструкцію учень намагається опанувати, але ще працює над нею.

Проте, працюючи з підручником *Full Blast Plus 9*, вчителі помітили певний виклик: видання пропонує зразки та лексику, але часто залишає вчителя наодинці з граматичними конструкціями.

Як додати граматики у Writing Section

Одним з запитів від вчителів-практиків до сучасних підручників є мала кількість вправ на відпрацювання. Зокрема у *Full Blast 9* ми бачимо структуру листа, план, корисні підказки, вставні слова, але коли учень починає писати, у нього виникають труднощі як змістовно зв'язати речення, бо не відчуває граматичного каркаса.

– **Граматичний «Booster»** перед стартом

НУШ заохочує критичне мислення. Тому перед написанням будь-якого тексту ми з учнями проводимо «Граматичний аукціон».

Як це працює: Вчитель виписує на дошці 5-7 граматичних структур, які наповнюють текст (наприклад: *Not only, but also, Unless, Reported Speech, Passive Voice*).

Практика: Учні мають «купити» (тобто придумати та вжити у контексті теми модуля) хоча б три структури. Це стимулює їх не просто використовувати Present Simple, а свідомо ускладнювати свою мову.

– Метод «Scaffolding» (Риштування) для НУШ

У 9 класі ми часто працюємо з *Opinion Essays*. Full Blast дає корисні Linking Words. Але на практиці учні вставляють Firstly, Secondly на початку примітивних речень. Можна спробувати один з варіантів як з цим працювати.

Вправа «**Sentence Upgrade**». Вчитель бере базову ідею з підручника
Рівень 1: *Using Social media too much is bad for teens*

Рівень 2 (НУШ-анґрейд): *It is often argued that social media might have a negative impact on teenagers' mental health.*

Рівень 3 (Full Blast + Grammar): *Not only is social media addictive, but it also leads to a lack of real communication.*

Ми робимо цю активність колективно, щоб діти відчули різноманітність граматики.

Вчителям можна використовувати таблицю "Grammar Polish" (Граматичне полірування), яку можна роздати перед написанням фінального тексту:

Що хоче сказати учень (Draft)	Як це "підтягнути" (Grammar Tool)	Результат (Polished Version)
I think technology is good.	It is widely believed that...	It is widely believed that technology has revolutionized our lives.
I forgot my phone and I felt sad.	Having + V3 (Participle Clause)	Having forgotten my phone at home, I felt completely disconnected.
People buy fast food because it's cheap.	Due to the fact that...	Due to the fact that fast food is affordable, many people choose it over healthy meals.
You can go there if you like nature.	Provided that / Unless	Provided that you are a nature lover, this park will take your breath away.

Інтеграція м'яких навичок (Soft Skills) через письмо.

НУШ – це про компетентності. Письмо найкраще розвиває медіаграмотність та критичне мислення. Для активізації цих компетентностей можна використати такі вправи.

– **Вправа «The Advocate» (Адвокат):** Працюючи над темою *Technology*, одна група напише аргументи «за», використовуючи лише *Conditionals (If we use AI, we will...)*, а інша — «проти», використовуючи модальні дієслова (*might, could, should*). Це тренує і граматику, і вміння дивитися на проблему з різних боків.

– **Peer-Correction як елемент демократії:** В НУШ вчитель – це фасилітатор. Тому використовуємо «Кольорові коди», ознайомивши

попередньо з їх значенням учнів для перевірки ними робіт один одного. Наприклад:

Жовтий — «Отут ти круто використав граматику з Full Blast!»

Зелений — «Тут речення занадто просте, спробуй об'єднати через *which* або *who*». Це знімає страх помилки.

У дев'ятикласників пілотних класів уже є сформована цифрова компетентність. Тому кожне письмове завдання ми «занурюємо» в реальність:

1. Якщо це *Letter of Application* — ми оформлюємо його як реальний профіль у LinkedIn або лист для волонтерської програми.

2. Якщо це *Story* — ми створюємо серію постів у Instagram або в іншій популярній соціальній мережі, де граматична правильність - це запорука того, що тебе зрозуміє аудиторія.

3. Якщо це *Online Review* — то про якийсь сучасний гаджет, придбаний недавно. Письмо ефективніше працює коли є зв'язок з особистим досвідом.

Навчання письма в НУШ за підручником Full Blast Plus 9 — це баланс між креативною свободою та тренуванням активного вживання граматичних структур. Наша порада колегам: не варто чекати, що учні самі використають складну граматику. Створюйте для них ситуації, де без неї неможливо обійтися. Будуйте «риштування», дайте їм відчуття сили складного речення — і ви побачите, як їхні тексти стануть об'ємними, живими та по-справжньому актуальними та насиченими.

2. Інтерактивні методи як основа уроку.

Сучасне навчання іноземних мов уже не обмежується лише запам'ятовуванням слів і граматики. Головна мета — навчити учнів спілкуватися: висловлювати свою думку, розуміти інших і використовувати мову в реальному житті.

У цьому допомагають інтерактивні методи. Вони залучають усіх учнів до роботи, підвищують інтерес до навчання та допомагають говорити більш вільно.

Підручник Full Blast 9 містить сучасні теми (технології, спосіб життя, екологія, стосунки), які добре підходять для таких методів.

1. «Мовчазне спілкування» (Silent Communication)

Суть: учні спілкуються письмово, без усного мовлення.

Приклад:

Тема «Хобі». Учні пишуть відповіді на запитання про вільний час і передають аркуші одне одному.

Інший варіант:

Один учень описує людину, інший малює її за описом.

Користь:

- розвиває письмо
- допомагає запам'ятати слова

- залучає всіх учнів
- знижує страх помилок

2. «Снігова куля запитань» (Critical Question Snowball)

Суть: учні поступово розширюють обговорення - ставлять запитання, відповідають і додають нові ідеї.

Приклад (тема: «Соцмережі»):

- Чи більше користі, чи шкоди від соцмереж?
- Чи може онлайн-спілкування замінити живе?

Учні працюють у парах, потім у групах і зрештою обговорюють тему всі разом.

Користь:

- розвиває критичне мислення
- вчить аргументувати
- допомагає перейти до вільного мовлення

3. «Дебати на шкалі думок» (Vocabulary Spectrum Debate)

Суть: учні обирають позицію (згоден/не згоден) і пояснюють її.

Приклад:

Твердження: «Гроші важливіші за задоволення від роботи».

Учні стають на позицію й аргументують свою думку.

Користь:

- розвиває вміння дискутувати
- активізує лексику
- вчить поважати різні думки

4. «Спільне розв'язання проблем» (Collaborative Problem-Solving)

Суть: учні працюють у групах і розв'язувати реальну проблему.

Приклад (екологія):

Учні отримують ролі (еколог, бізнесмен, представник влади) і створюють план покращення ситуації в місті.

Після цього вони презентують свої ідеї, що сприяє розвитку командної роботи, допомагає використовувати мову в реальних ситуаціях, формує відповідальність, робить навчання цікавішим, допомагає краще засвоїти граматику

Завдяки таким підходам урок перетворюється на живе спілкування, яке допомагає учням впевнено користуватися мовою в реальному житті.

3. Проєктна діяльність.

Робота над проєктом містить діяльність з різними навичками, яка зосереджується на темі, що цікавить, а не на конкретних мовних завданнях. Під час проєктної роботи учні працюють разом, щоб досягти спільної мети, конкретного результату. Проєктна робота в контексті Нової української школи – це один із ключових підходів до навчання, який допомагає учням не просто вивчати мову, а використовувати її в реальних ситуаціях. Це включає різноманітні навички, які зосереджуються на цікавій темі, а не на конкретних мовних завданнях, і допомагають учням

розвивати свою уяву та творчі здібності. Основною ідеєю проєктної роботи вважається навчання учнів через дослідницьку діяльність та стимулювання їх особистого інтересу.

Однією з великих переваг проєктної роботи є її адаптивність. Ми можемо виконувати проєкти практично на будь-яку тематику. Вони можуть бути реалістичними або уявними. Таким чином, проєкти можуть допомогти розвинути повний спектр здібностей учнів, які часто виконуються у форматі плакатів, але учні також можуть використовувати свою уяву, щоб експериментувати з формою. Це заохочує зосередитися на вільному спілкуванні. Робота над проєктом включає діяльність з різними навичками, яка зосереджується на темі, що цікавить, а не на конкретних мовних завданнях.

Проектна діяльність у вивченні англійської мови:

1. Формує комунікативну компетентність

Учні вчаться говорити, слухати, читати й писати в реальних умовах (презентації, обговорення, дослідження).

2. Розвиває навички XXI століття

- критичне мислення
- креативність
- співпраця
- цифрова грамотність

3. Підвищує мотивацію

Учні працюють над цікавими, життєвими темами (екологія, подорожі, технології).

4. Інтегрує знання

Поєднує англійську з іншими предметами (географія, історія, біологія).

5. Формує автономність

Учні самі планують роботу, шукають інформацію, приймають рішення.

Основні форми проєктної роботи

1. Індивідуальні проєкти

Учень самостійно досліджує тему і презентує результат.

Приклад: “My Town”

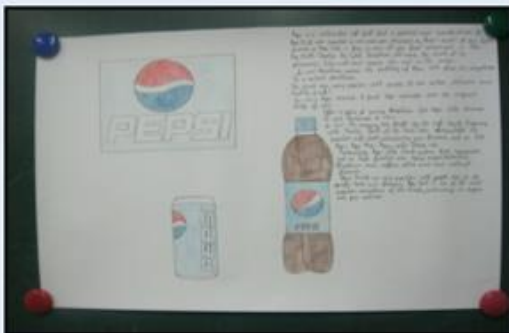

2. Парні та групові проєкти

Учні працюють у командах, розподіляють ролі.

Приклад: "Healthy Lifestyle Campaign"

3. Дослідницькі проєкти

Передбачають збір інформації, опитування, аналіз.

Приклад: “How Teenagers Spend Free Time”
Приклад :“ English around Us“

4. Творчі проекти

Створення
продукту: постер,
відео, презентація,
блог.

5. Практико-орієнтовані проєкти

Результат має практичне застосування.

Приклад: “How to Save Water in Ukraine”

Проєкти дуже креативні як за змістом, так і за мовою. Кожен проєкт – це унікальна комунікація, створена самими авторами проєкту. Цей елемент творчості робить роботу над проєктом дуже особистим досвідом.

Позитивна мотивація є запорукою успішного вивчення мови, а проєктна робота особливо корисна як засіб її формування та дає чітке відчуття досягнення. Це дозволяє всім учням створювати якісний продукт. Завдяки цій особливості проєктна робота особливо добре підходить для класу зі змішаними здібностями, оскільки учні можуть працювати у своєму власному темпі та на своєму рівні.

Проєктна робота допомагає інтегрувати іноземну мову в мережу власної комунікативної компетенції учня. Це створює зв'язки між іноземною мовою та власним світом учня. Це заохочує використання широкого спектра комунікативних навичок, дозволяє учням використовувати інші сфери знань і надає їм можливість писати про речі, які важливі в їхньому житті; допомагає зробити мову більш відповідною реальним потребам учнів.

Етапи реалізації проєкту

1. Постановка проблеми / теми
2. Планування (мета, завдання, ролі)
3. Пошук інформації
4. Створення продукту
5. Презентація
6. Оцінювання (самооцінка + вчитель)

Приклад міні-проєкту (B1)

Тема: “How to Save Water”

Продукт: постер/ усна презентація/ презентація

Завдання:

- знайти причини проблеми
- запропонувати рішення
- створити візуальний матеріал

Мовні структури:

- should / shouldn't
- imperatives
- modal verbs

Оцінювання проєкту (критерії)

- зміст (інформативність, логіка)
- мова (лексика, граматики)
- креативність
- співпраця
- презентація

Lesson Plan (B1)

Topic: How to Save Water in Ukraine

Time: 45–60 minutes

Skills: Reading, Speaking, Listening, Critical Thinking, Project Work

Materials: Pie chart (Water Use in UK Homes), True/False statements,

Project task

Objectives

By the end of the lesson, students will be able to:

- understand and discuss water usage data
- compare water use in the UK and Ukraine
- suggest ways to save water in daily life
- create a mini-project (campaign)

1. Warm-up (5–7 min)

Activity: Discussion

The teacher asks:

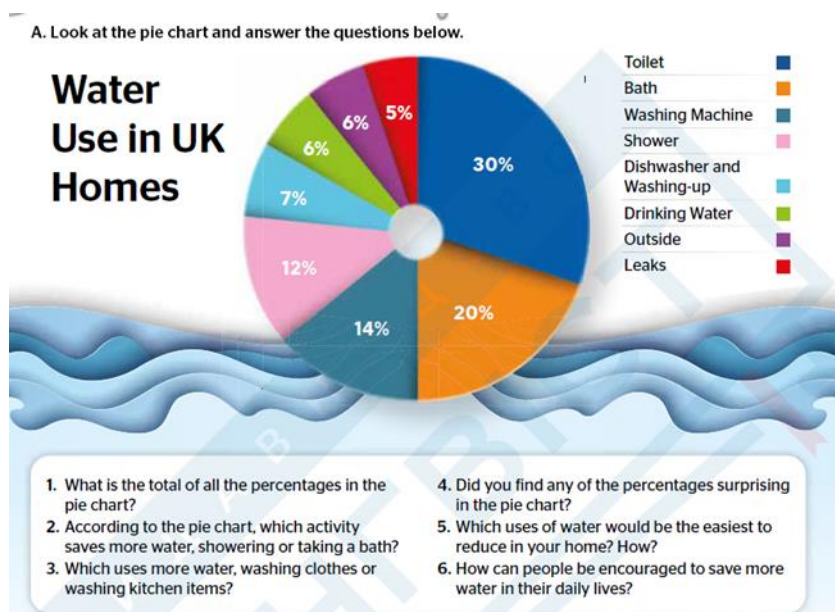
- Do you think people use a lot of water at home?
- Where do we use the most water?
- Students brainstorm ideas (toilet, shower, washing, etc.)

2. Lead-in: Working with the Pie Chart (10 min)

Activity: Pair work

Students look at the chart “Water Use in UK Homes” and answer

1. What is the total? (→ 100%)
2. Which uses more water: a shower or a bath?
3. Which uses more: washing machine or washing

Use the following information and answer the questions:

- What surprises you?
- Is it similar in Ukraine?

Water usage in Ukrainian homes is defined by a reliance on centralized, albeit aging, infrastructure, with significant disparities in access between urban and rural areas. As of 2024–2025, approximately 68% to 88% of the population has access to a centralized water supply. Due to poor water quality, 55% of residents do not use tap water for drinking, relying instead on filters, bottled water, or community wells.

Key Aspects of Household Water Use

- **Sources:** Roughly 80% of drinking water is sourced from surface water (rivers), while 20% comes from groundwater. Rural areas rely more heavily on private wells.
- **Daily Usage:** Average usage includes 1.5–2 liters of drinking water per person daily, plus 10–12 liters for cooking and hygiene.
- **Quality Issues:** One-third of all drinking water samples in Ukraine fail to meet national standards, often containing high levels of iron, manganese, or impurities due to aging pipelines.
- **Usage Disparities:** While 97% of cities have access to centralized water, only 26% of villages do.

Impact of War and Infrastructure Challenges

- **Access & Shortages:** The ongoing war has severely disrupted water services. One in five households struggles to meet daily water needs, and about 3.2 million people have experienced temporary halts in water supply.

- **Wartime Adaptations:** Residents frequently face low water pressure, outages, and the need to stock up on both drinking and technical water (for washing, cleaning).

- **Infrastructure Condition:** Much of the infrastructure dates back to Soviet times, leading to rusty water and frequent pipe failures.

Recent Improvements and Future Outlook

- **International Support:** UNICEF and other organizations are actively repairing damaged infrastructure, drilling new wells, and installing water towers in impacted areas, particularly in eastern and southern regions.

- **Water Saving:** Due to environmental changes and aging infrastructure, there is an increasing shift toward water conservation in households, often forced by supply shortages.

- **EU Integration:** Efforts are ongoing to align Ukrainian water quality standards with European Union directives.

3. Vocabulary Focus (5 min)

Pre-teach / revise:

- leak, fix, save water, waste water, turn off, fill up, dishwasher

Match the words with definitions

1. leak ____
2. fix ____
3. waste ____
4. save water ____
5. fill up ____

- a) repair something;
- b) use more than necessary;
- c) stop water from running;
- d) put something to full capacity;
- e) water comes out slowly from a hole.

1. Reading & Listening (True/False) (10 min)

B. Read the statements below and decide if they are true or false. Then listen to part of a talk on saving water and check your answers.

1. Fixing a leaky toilet can save up to 400 litres of water a month.
2. Fixing a tap that leaks 20 drops a minute can save about 5,000 litres of water a year.
3. Turning off the tap while brushing your teeth can save up to 17,000 litres of water a month.
4. Using a dishwasher always saves more water than doing the washing-up by hand.
5. To save water you should fill up your washing machine.

Activity: Individual → Pair check

Students read statements and decide True/False:

1. Fixing a leaky toilet saves water
2. A leaking tap wastes water
3. Turning off the tap saves water
4. Dishwashers always save water
5. Fill up the washing machine

Follow-up:

- Students correct false sentences
- Class discussion: Which tips are useful in Ukraine?

Example:

You should keep the tap on → You should turn off the tap

You should waste water at home → You shouldn't waste water at home

people must leave water running → People must turn off the tap

You shouldn't fix a leak → You should fix a leak

We should pollute rivers → We shouldn't pollute rivers

People must use a lot of water → People must save water

You should throw rubbish into the river → You shouldn't throw rubbish into the river

We shouldn't protect the environment → We should protect the environment

You must waste clean water → You mustn't waste clean water

People should ignore water problems → People should solve water problems

You shouldn't reuse water → You should reuse water

Read and decide if the statements are True (T) or False (F).

1. Fixing a leaky toilet can save water. ____
2. A leaking tap wastes a lot of water. ____
3. You should keep the tap on while brushing your teeth. ____
4. Dishwashers always use more water than washing by hand. ____
5. It is better to use a full washing machine.

5. Speaking Practice (10 min)

Activity: Group discussion

Students answer:

- Which water uses are easiest to reduce in your home?
- How can people in Ukraine save water?
- What problems with water exist in Ukraine?

Encourage use of:

- We should.../ We shouldn't...
- It's important to...

Brainstorm Ideas (B1 Level)

1. Turn off the tap while brushing your teeth to avoid wasting water.
2. Take shorter showers instead of long baths to reduce water use.

3. Fix any leaks in pipes or taps as soon as possible.
4. Reuse water, for example, use leftover water to water plants.
5. Wash dishes using less water or fill the sink instead of letting the tap run.
6. Use a bucket instead of a hose when cleaning outside areas.
7. Water plants in the evening or early morning to prevent evaporation.
8. Always turn off the tap when you are not using water.
9. Collect rainwater and use it for watering plants or cleaning.
10. Encourage your family and friends to save water every day.
11. Install water-saving devices like low-flow showerheads.
12. Do not throw rubbish into rivers or lakes to keep water clean.
13. Use washing machines and dishwashers only when they are full.
14. Raise awareness about water problems in your community.
15. Support environmental campaigns that protect water resources.

Project Work (15–20 min or homework)

Project: “Campaign to Save Water in Ukraine”

Task: Students work in groups and create:

- a poster
- a slideshow presentation

Must include:

- 4–6 practical tips (based on lesson + own ideas)
- examples for Ukrainian homes
- a slogan (e.g., “Save Water – Save Ukraine!”)

7. Presentation & Feedback (next lesson or last 10 min)

Students present their projects.

Teacher feedback:

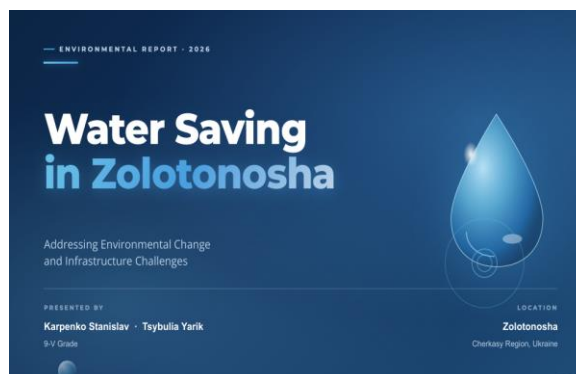
- content (ideas)
- language (B1 accuracy)
- creativity

Homework

- Finish project OR
- Write a short

paragraph:

“How I can save water at home” (80–100 words)

Lesson Plan (B1): English Around Us

Objectives

Students will be able :

- to analyze where and why English is used;
- to express their opinion and give examples;
- to prepare for project work;

Timing: 45 min.

1. Warm-up (5 min.)

Discussion (pairs → class):

- Why do people use English in non-English-speaking countries?
- Is English important in your daily life? Why / Why not?
- Where do you see English in your daily life?
- Do you use English outside school? Give examples.
- Why do people use English in Ukraine?

Tips:

global language, business, internet, popularity of English

2. Lead-in (Visual Thinking) (7 min.)

Questions:

- What do all these pictures have in common?
- Why is English used here instead of the local language?
- Do people always understand these words?

3. Vocabulary & Functional Language (8 min.)

Topic vocabulary:

- global language
- influence
- brand identity
- advertising
- borrow words

- target audience

Useful phrases:

- *English is widely used because...*
- *This helps companies to...*

- *People recognize this word because...*
- *In my opinion...*

Complete the sentences

1. English is popular because ...
2. Companies use English to ...
3. Teenagers often use English words when ...

3. Vocabulary practice

A. Match the words with their meanings:

1. brand
 2. advertisement
 3. slogan
 4. label
 5. global
 6. audience
- a) a short phrase used to promote a product
 - b) people who watch or read something
 - c) known all over the world
 - d) a name of a product or company
 - e) a piece of paper with information on a product
 - f) a text or video that promotes something

B. Complete the sentences with the words above

1. Nike is a famous _____.
2. This _____ says the product is eco-friendly.
3. The company created a catchy _____.
4. This video is an _____ for a new phone.
5. English is a _____ language.
6. The target _____ is teenagers.

Task 4. Reading & Thinking

Read the text and answer the questions.

Text:

English is everywhere around us. We can see it on food labels, in advertisements, on social media, and in shops. Many companies use English

because it is an international language. It helps them reach more people and make their products popular. However, not everyone understands English, so sometimes it can be confusing.

Questions:

1. Where can we see English? (2 examples)
2. Why do companies use English?
3. What problem can English cause?

5. Main Task (Critical Thinking) (15 min.)

Task: Analyze English Around You. Group work (3–4 students)

Each group has to analyze the examples;

- shops / brands
- social media / apps
- music / films
- food packaging

Questions to answer:

- Where can you find English in this area?
- Who uses it?
- Why is it used? (real reason, not just “because it’s popular”)
- Is it always necessary?

Speaking (mini-presentation) (5–min.)

“In our opinion, English is used in ... because ...”

“It helps people to ...”

“However, sometimes it is not necessary because ...”

Home assignment: Make up a presentation, a poster or a photo report on topic “English Around Us”(use 7-10 examples, include different categories (shops, media, technology)

4. Практичні спостереження та педагогічні відкриття

У підручнику Full Blast 9 представлені матеріали на розвиток чотирьох видів мовленнєвої діяльності. Матеріали для аудіювання потребують доопрацювання та доповнення. Читання представлено широким спектром завдань, хоча можливим є використання додаткових матеріалів. Щодо письма, підручник не дає достатньою мірою підбору кліше для полегшення виконання письмових завдань.

У процесі роботи було зроблено такі висновки:

- активність учнів залежить не від складності завдань, а від форми їх організації
- робота в парах і групах значно підвищує залученість
- ігрові елементи знижують страх помилки
- навіть слабші учні включаються у діяльність при правильній організації.

5. Практична цінність досвіду

Запропоновані форми роботи легко інтегруються у структуру уроку, не потребують додаткових ресурсів, можуть використовуватися з різними темами.

Світлана ПАВЛИК, Жанна ШЕВЧЕНКО,
учителі української мови та літератури
Навчально-виховного комплексу
«Загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів №3-
колегіум» Смілянської міської ради

ЗРАЗКИ СТВОРЕНОЇ ІНФОГРАФІКИ ДЛЯ ВИВЧЕННЯ ТЕОРЕТИЧНОГО МАТЕРІАЛУ

Основні види складнопідрядних речень

Основні види складнопідрядних речень

Складнопідрядне речення — це складне речення, що складається з головної та однієї або кількох підрядних частин. Підрядна частина залежить від головної, пояснює або доповнює її та приєднується за допомогою сполучників підрядності або сполучних слів.

Речення з означальними підрядними частинами

Відповідають на питання: який? яка? яке? які?

Пояснюють іменник у головній частині, виступаючи як розгорнуте означення.

Можливо, кінь згубив підкову, яка щасливою була.

(підкова ЯКА? -> яка щасливою була)

Речення із з'ясувальними підрядними частинами

Відповідають на питання непрямих відмінків: кого? чого? що? та ін.

Пояснюють дієслово-присудок у головній частині, розкриваючи його зміст.

Казав він, що земля наша древня і люд тут з давен і давен проживає.

(казав ЩО? -> що земля наша древня...)

Речення з обставинними підрядними частинами

Відповідають на питання обставин: де? коли? як? чому? з якою метою? та ін.

Вказують на місце, час, причину, мету, умову дії в головній частині.

Завітай навесні, коли синя фіалка в чисте небо погляне здивованим оком.

(завітай КОЛИ? -> коли синя фіалка погляне...)

Тире в безсполучниковому складному реченні

Візуально пояснити 5 основних правил, коли між частинами безсполучникового складного речення ставиться тире.

Протиставлення або зіставлення

Зміст частин протиставляється. Можна подумки вставити сполучники ***а, але***.

Наслідок або висновок

Друга частина речення виражає наслідок дії першої. Можна вставити ***так що***.

Швидка зміна подій

Події відбуваються раптово та послідовно. Можна вставити сполучник **і**.

Порівняння

Зміст другої частини порівнюється зі змістом першої. Можна вставити **наче, як**.

Умова або час

Перша частина вказує на умову або час дії в другій. Можна вставити **якщо, коли**.

Коли ставити тире в складному реченні?

Протиставлення або зіставлення

Зміст частин протиставляється (можна вставити сполучник ***а**).

Я екстраверт — вона інтроверт.

Наслідок або висновок

Друга частина вказує на результат дії, описаної в першій.

Будеш сіяти з сумом — вродить печаль.

Швидка зміна подій

Друга частина передає несподівану, раптову дію.

Захочеш подивитись фільм — раптово вимкнуть інтернет.

Тире в безсполучниковому реченні

Безсполучникове складне речення поєднує незалежні частини без допомоги сполучників, лише за допомогою інтонації. **Тире** є одним із розділових знаків, що показує смисловий зв'язок між цими частинами.

Протиставлення або зіставлення

Екстраверт

Інтроверт

Коли зміст частин речення протилежний або порівнюється. Для перевірки можна вставити сполучник «а».

Я екстраверт — він інтроверт.

Наслідок або висновок

Соловейко

Луна гасє

Коли друга частина речення виражає результат або наслідок дії першої. Для перевірки можна вставити слово «тому».

Защебетав соловейко — пішла луна гасє.

Швидка зміна подій

Дивитись фільм

Вимкнули інтернет

Коли події, описані в частинах речення, відбуваються швидко й несподівано. Для перевірки можна вставити «і раптом».

Почали дивитись фільм — раптово вимкнули інтернет.

Двокрапка в складному реченні: 3 головні правила

Друга частина речення вказує на **ПРИЧИНУ**

Між частинами можна вставити сполучник **тому що**.

Ілон Маск створив SpaceX: він мріяв розвинути космічний туризм та створити поселення землян на Марсі.

Друга частина **ПОЯСНЮЄ** зміст першої

Між частинами можна вставити слова **а саме**.

Марк Цукерберг знав: Facebook змінить світ.

Друга частина **ДОВПНЮЄ** зміст першої

Між частинами можна вставити сполучник **що**.

Стів Джобс мріяв про велике: його інновації змінили технологічний світ.

Складні речення з різними видами зв'язку

Візуальне пояснення основних типів складних речень, які поєднують у собі різні види сполучникового та безсполучникового зв'язку. Ця інфографіка демонструє ключові комбінації.

Сурядний + Підрядний зв'язок

Я люблю дивитись науково-популярні відео, бо вони цікаві

, а мій брат любить відеоролики про спорт

Безсполучниковий + Сурядний зв'язок

Настала весна, надворі потеплішало

, і ми почали тренуватися на свіжому повітрі

Безсполучниковий + Підрядний зв'язок

Майном дітей керують батьки:

неповнолітні мають право розпоряджатися власністю, яку вони придбали

Безсполучниковий + Сурядний + Підрядний зв'язок

14 років

Діти відповідають за шкоду

16

— несуть адміністративну відповідальність

18

, а з 18 настає дієздатність,

оскільки вони отримують всі права

Пунктуація у складних реченнях: складні випадки

Два ключові правила вживання розділових знаків у складних реченнях, коли кома не ставиться.

Правило №1: Спільна частина речення

Кома **НЕ** ставиться між двома частинами речення, позначеними сполучниками "і (й)", "та", "чи", "або".

(Коли...), [і] [та], [чи], [або].

Правило №2: Два сполучники поряд

Кома між двома сполучниками (напр., "і коли") ставиться лише тоді, коли другу частину можна вилучити.

Порівняймо: Коли ставимо, а коли ні?

Кома потрібна (немає "то")

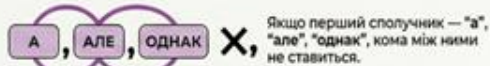
Другу частину **МОЖНА** вилучити.
...і, коли я приїжджав до нього, ми разом читали книжки.

Кома **НЕ** потрібна (є "то")

Другу частину **НЕ МОЖНА** вилучити (є слово "то").
...і коли я приїжджав до нього, то ми разом читали книжки.

Виняток: Протиставні сполучники.

Як розібрати складне речення: Покрокова інструкція

Ця інфографіка демонструє офіційну послідовність синтаксичного аналізу складних речень, які поєднують різні типи зв'язків: сурядний, підрядний та безсполучниковий.

Приклад розбору

"Каштани підносять свічі, тополі співають ввись, і шепоти таємничі по кронах дерев пронесли". (М. Бажан)

Характеристика речення

Розповідне, неокличне, складне з сурядним і безсполучниковим зв'язком.

Схема речення

[], [], і [].

Пряма мова: Правила пунктуації наочно

Ця інфографіка визначає, що таке пряма мова, та ілюструє основні правила її оформлення на письмі. Основна увага приділяється схемам розстановки розділових знаків залежно від розташування слів автора.

Що таке пряма мова?

- Це чуже мовлення, передане дослівно.
- Її супроводжують слова автора, які вказують, кому належить мовлення.

Розділові знаки з лапками

Оформлення з тире (без лапок)

- Прямую мову можна подавати з нового рядка, ставлячи перед нею тире.
- У цьому випадку лапки не використовуються.

Приклад оформлення
Дівчинка тихо каже:
– Весна.

Пряма та непряма мова: Правила перетворення

Непряма мова — це спосіб передати зміст чужого висловлювання, не цитуючи його дослівно.

Речення з непрямою мовою є складнопідрядними, де головна частина — це слова автора, а підрядна — сама непряма мова.

ПРЯМА МОВА

Дівчина сказала:
«Мене звуть
Світлана».

НЕПРЯМА МОВА

1. Замінійте займенники

Дівчина сказала:
«Мене звуть
Світлана».

Дівчина сказала,
що її звуть
Світлана.

2. Трансформуйте звертання

«Оксано, принеси,
будь ласка, квіти»,
— сказала мама.

Мама сказала,
щоб Оксана
принесла квіти.

3. Змінійте дієслова

«Принеси квіти»,
— сказала мама.

Мама сказала
принести квіти.

4. Пропускайте зайве

«То ти прийдеш
до мене?» —
запитав я Тараса.

Я запитав Тараса,
чи він приїде
до мене.

Як правильно оформлювати цитати: Головні правила

Цитата — це дослівний уривок з тексту, який використовують для підтвердження або пояснення думки. Правильне оформлення цитат допомагає чітко відокремити авторський текст від запозиченого і є важливою частиною грамотного письма.

Основне правило: Цитата як пряма мова

Цитати беруть у лапки « ».
Розділові знаки розставляють так само,
як у реченнях із прямою мовою.

Приклад зі словами автора після цитати:

«Похожі друзі ми
повинні вміти
виправляти», —
писав Григорій
Сковорода.

Приклад зі словами автора перед цитатою:

У Конституції України
записано:
«Державною
мовою в Україні є
українська мова».

Особливі випадки оформлення

Інтегрована цитата: з малої букви

Коли цитата є частиною речення
автора, її пишуть з малої літери в лапках.

Неповна цитата: з трьома крапками (...)

На місці пропущених у цитаті слів
ставлять три крапки.

Коли лапки НЕ потрібні

Для віршованих цитат
(зі збереженням рядків)
та для епіграфів.

Типові граматичні помилки та як їх уникнути

Граматична помилка — це порушення норм у будові слова, словосполучення чи речення.

Морфологічні помилки (Помилки у формах слів)

Неправильне утворення форм іменника

Неправильно:
"Я вирішив не йти цим путем."

Правильно:
"Я вирішив не йти цим шляхом."

Неправильні ступені порівняння

Неправильно:
"Це було саме важливе рішення."

Правильно:
"Це було найважливіше рішення"

Неправильне утворення форм дієслова

Неправильно:
"Що це ти таке смачне їсиш?"

Правильно:
"Що це ти таке смачне їси?"

Синтаксичні помилки (Помилки у будові речень)

Порушення зв'язку між підметом і присудком

Неправильно:
"Більшість людей мріють про щастя."

Правильно:
"Більшість людей мріє про щастя."

Помилки в реченнях з дієприслівниковим зворотом

Неправильно:
"Ідучи до школи, почався дощ."

Правильно:
"Коли я йшов до школи, почався дощ."

Неправильне керування у словосполученні

Неправильно:
"Не звертати увагу на поради."

Правильно:
"Не звертати уваги на поради."

**ВСТУП.
ПОВТОРЕННЯ. УЗАГАЛЬНЕННЯТА ПОГЛИБЛЕННЯ
ВИВЧЕНОГО
Блок «СЛОВО. МОВА. СПЛКУВАННЯ»**

91

2. Із поданих цитат випишіть односкладні речення. Визначте їх вид. Прокоментуйте свій вибір.

3. Випишіть речення, у яких є тире між підметом і присудком. Згадайте правило, яке пояснює поданий розділовий знак.

РУБРИКА «ЧИТАЙ І ВИВЧАЙ»

Вправа 1.

«А більше за все втомлювала необхідність спілкування. Вона не уявляла, як можна вимовляти якісь фрази, аби лише прочистити горло і сколихнути повітря. Люди не можуть і не вміють мовчати, їм здається, що тоді вони втратять свою людську сутність, яка полягає в тому, щоб говорити».

Ірен Роздобудько. «Якби»

Запитання і завдання:

1. Про яке спілкування висловились героїня твору «Якби»?
2. Знайдіть просте речення та виконайте його синтаксичний розбір.
3. Які слова у простому реченні заслуговують уваги щодо їхнього правопису? Поясніть.
4. На основі поданого уривку дайте визначення, що таке спілкування.

Вправа 2.

«Надворі вже давно смеркало, а я все сидів над листом, вдивлявся у чорні букви, що, здавалось, виринали з темряви й знову в неї поринають. І в кожній літері вбачав я обличчя Марії, її усмішку, її сумні очі. Мені було так дивно, так незвично, що я розмовляю з нею, хоч вона й не чує. Я пишу їй, а вона десь далеко, в іншому світі. І, здається, що я можу торкнутися її, почути її голос, але це лише марево. А потім я починаю згадувати наші зустрічі, наші розмови, її сміх. І стає так боляче, що я не можу бути поруч, що я не можу обійняти її, захистити від усього зла. І я розумію, що спілкування – це не лише слова, це щось набагато глибше, щось, що живе в душі, що передається на відстані, але іноді залишається незрозумілим».

Іван Франко «Сойчине крило»

Запитання і завдання:

1. На основі поданого уривку дайте визначення, що таке спілкування.
 2. Запишіть це визначення, підкресліть граматичну основу.
- Поясніть вживання тире.

Вправа «ТАК чи НІ».

Оберіть відповідь та прокоментуйте її щодо поданих нижче тверджень:

ТВЕРДЖЕННЯ	ТАК чи НІ
<i>Розмова відбувається не з живою людиною, а з її образом, що виникає у свідомості</i>	
<i>Автор показує, що спілкування – це не лише обмін словами, а й глибинний емоційний зв'язок</i>	
<i>Мова виступає не лише засобом комунікації, але й інструментом для вираження внутрішніх переживань та емоцій</i>	

СИНТАКСИС. ПУНКТУАЦІЯ СКЛАДНЕ РЕЧЕННЯ. СКЛАДНОСУРЯДНЕ РЕЧЕННЯ БЛОК «ДОБРО. ДОПОМОГА»

Робота в групах «Архітектура думки: будуємо складні речення»

Діяльність вчителя: розподіляє учнів на три «інженерні команди»:

Діяльність учнів: кожна команда отримує завдання.

Завдання: пояснити розділові знаки в утворених або складених самостійно реченнях.

Команда 1: «Єднальні» – працюють з реченнями, які потрібно з'єднати сполучниками <i>і, й, та, ні... ні, ані... ані</i>	Команда 2: «Протиставні» – працюють із реченнями, які потрібно з'єднати сполучниками <i>а, але, та</i>	Команда 3: «Розділові» – працюють із реченнями, які потрібно з'єднати сполучниками <i>або, чи, то... то, чи... чи</i>
Завдання: утворіть складносурядні речення з єднальними сполучниками. Речення для роботи: <i>Людина робить добру справу. Світ навколо неї стає трохи кращим.</i> <i>Зроби сьогодні добру справу. Після цього ти відчуєш велику радість.</i> <i>Зроби добру справу. Людина зразу відчує твою підтримку.</i> <i>Поспішайте робити добрі справи. Пройшовши повз, ви вже не зможете повернутися і допомогти.</i> <i>Допоможи оточуючим. Можливо, після цього на землі не лишиться нещасних.</i> <i>Як для нас багато важить добре слово. Воно може навчити нас вірити в себе.</i>	Завдання: утворіть складносурядні речення з протиставними сполучниками. Речення для роботи: <i>Немає можливості всім робити добро. У ставленні до всіх можна проявляти доброзичливість.</i> <i>Від чужості ще дуже далеко до лагідності. Від лагідності далеко до справжньої доброти.</i> <i>Виведи, мій друг, мене спершу зі скрути. Мораль ти і потім прочитаєш.</i> <i>Добрі діла тихо ходять. Злі діла дзвонять, як дзвони.</i> <i>Далеко йде добра слава. Погана слава йде ще далі.</i> <i>Найкращі якості без доброти нічого не варті. Найгірші вади з нею легко прощаються.</i> <i>Покрасивішати людина не покрасивішає. Подобрішати людина, як схоче, подобрішає.</i>	Завдання: самостійно утворіть і запишіть складносурядні речення з розділовими сполучниками.

РУБРИКА «ЧИТАЙ І ВИВЧАЙ»

«На поверхні води з'явилися кола, а за мить... в самому центрі озера вибухнуло фонтаном, і з нього в повітря здійнялося щось величезне. Відсвітлюючи тьмяним мерехкотливим світлом, воно швидко наближалося до дітей.

«Мерщій на берег», – вигукнув Остап і потягнув сестру за собою.

Дарина кинулася за ним, але перечеїлася. Її рука вислизнула з братової, і дівчинка щезла підводою. Остап пірнув за нею, але під водою нічого не було видно.

Хлопець хаотично кидався в різні боки, сподіваючись наткнутися на сестру і схопити. Вода бурлила, вир тягнув за собою і засмоктував.

Остап як міг опирався стихії, та сили не залишилося. Раптом хлопець відчув, що чийсь міцні руки схопили його».

Бачинський Андрій

«Канікули Остапа і Даринки»

Вправа «Шифрувальник»

Зашифруйте цифрами поданий текст відповідно до умовних позначок:

- 1 – просте речення.
- 2 – просте ускладнене речення.
- 3 – речення з прямою мовою.
- 4 – складне речення, складносурядне.
- 5 – складне речення, складнопідрядне.
- 6 – складне речення, безсполучникове.
- 7 – трикомпонентне речення.

Відповідь: 7234442645.

Робота у групах

1 група: *виписіть перші два складносурядні речення і виконайте їх повний синтаксичний розбір.*

2 група: *виписіть третє і четверте складносурядні речення і виконайте їх повний синтаксичний розбір.*

БЛІЦ-ТУРНІР

(запитання і завдання до тексту)

1Хлопець 2хаотично 3кидався 4в 5різні 6боки, 7сподіваючись 8наткнутися 9на 10сестру і 11схопити 12її.

1. До якої відміни належить іменник?
2. Яке лексичне значення слова?
3. Який наголос у слові?
4. Яка це частина мови?
5. Чи утворює цей прикметник ступінь порівняння?
6. Який наголос у слові?
7. Розберіть слово за будовою.

8. Яка це форма дієслова?
9. Яка це частина мови?
10. Поясніть правопис ненаголошеного голосного у слові.
11. Поясніть правопис префікса.
12. Яка початкова форма цього слова?

Вправа «Ваша думка»

Завдання: Прочитайте нижче подану інформацію по запиту *ШІ* і висловіть свою думку, чи завжди можна довіряти йому (*ШІ*).

Google

різний має ступені порівняння

Усі Зображення Покупки Відео Новини Короткі відео Вебсторінки Більше

♦ Огляд від ШІ

Ні, слово "різний" не має ступенів порівняння, оскільки це якісний прикметник, що вказує на різницю, а не на міру ознаки. Ступені порівняння властиві лише якісним прикметникам, які можуть виражати більшу або меншу міру ознаки, наприклад, "вищий", "найвищий".

Google

різніший

Усі Зображення Відео Покупки Карти Короткі відео Новини Більше

♦ Огляд від ШІ

"Різніший" - це вища форма прикметника "різний". Вона означає, що щось є більш несхожим, неоднаковим або відмінним порівняно з чимось іншим. Наприклад, "ці два кольори різніші, ніж попередні" означає, що вони більш відрізняються один від одного.

Вправа «ХВИЛИНКА КОБЗАРЯ»

Завдання: у поданих уривках із поезій Тараса Шевченка знайдіть і выпишіть складне складносурядне речення з ключовим словом «добро».

Аргументуйте свій вибір графічно.

Добро, у кого є господа,
А в тій господі є сестра
Чи мати добрая. Добра,
Добра такого таки з-роду
У мене, правда, не було,
А так собі якось жилось.

Тарас Шевченко

«Добро, у кого є господа...»

Що ж се зробилося з старим,
Чого зрадів оце? Того,
Що, бачите, старий подумав
Добро якесь комусь зробить.
А що ж, як зробить? Добре жить
Тому, чия душа і дума
Добро навчилася любити!

Тарас Шевченко

«Буває, іноді старий...»

РУБРИКА «ЧИТАЙ І ВИВЧАЙ»

Завдання:

Прочитайте нижче подане правило і використайте його для пояснення пунктограм у тексті. Чи можлива трансформація, щоб у тексті перед і можна було б поставити кому? Якщо так, то зробіть це.

Кома в складносурядному реченні

Прості речення, що входять до складносурядного, відокремлюються одне від одного комою, крапкою з комою або тире.

Кома ставиться між частинами складносурядного речення, поєднаними сполучниками *і (й), та, а, але, проте, зате, однак, або...або, чи...чи, ні...ні, то...то, не то...не то, хоч...хоч* (Сонечко зайшло, **і** надворі почало вже темніти (І. Нечуй-Левицький). **Не то** осінні води шуміли, збігаючи в Дунай, **не то** вітер бився в заламах провалля (М Коцюбинський)).

«Зверху чоловік одягнув легкий плащ, накинув на голову капюшон і візирнув на вулицю. Переконавшись, що поряд нікого немає, Костянтин подав дітям знак рукою і вирушив разом із ними вздовж стіни до бокових воріт у фортничій стіні. Там його чекав слуга, який дав команду відчинити ворота і випустити чоловіка в плаці з двома дітьми.

Опинившись за межами замку, Костянтин підібрав поли плаща і швидко почав спускатися з гори майже непомітною стежиною. Діти ледве встигали за ним».

Андрій Бачинський
«Канікули Остапа і Даринки»

ПОЕТИЧНИЙ АПГРЕЙД

АПГРЕЙД

Тлумачення СЛОВНИК.ua

АПГРЕЙД, -у, ч.

1. Модернізація; піднесення до більш високого рівня в розвитку, в удосконаленні чого-, кого-небудь.
2. розм. Модернізація (покращання) комп'ютера або його складових частин.
3. У готельному бізнесі – зміна бронювання з метою надання гостеві номера поліпшеної комфортності без підвищення тарифу.

Вправа «Продовження рядка»

Мета: розвинути творче мислення та вміння будувати складносурядні речення, дотримуючись ритму і тематики поезій Шевченка.

3

Завдання. Вчитель зачитує початок речення творів Шевченка. Учні мають креативно його продовжити, використовуючи заданий тип сполучника, а потім порівняти з оригіналом.

Приклади-початки:

1. «І виріс я на чужині, і... » (єднальний сполучник).

Оригінал: «І виріс я на чужині, і сивію в чужому краї».

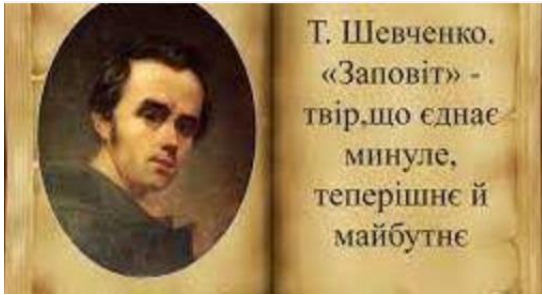
2. «Співають ідучи дівчата, а...» (протиставний сполучник).

Оригінал: Співають ідучи дівчата,

А матері вечерять ждуть.

РУБРИКА «МАЙСТРИ СЛОВА»

Вправа «З'єднай, як Шевченко»

Мета: навчитися об'єднувати прості речення в складносурядні, імітуючи стилістику Тараса Шевченка.

Завдання: виберіть дві пари речень з кожного списку, об'єднайте їх у складносурядні, використовуючи відповідні сполучники. Після цього

порівняйте ваші варіанти з оригіналами, які ви знайдете в поемах, і обговоріть, як Шевченко використовує пунктуацію.

А. «Єднальні» (сполучники: *і, й, та (в значенні і), ні... ні, ані... ані*)

1. Сичі в гаю перекликались. Ясен раз у раз скрипів.

Оригінал: «Сичі в гаю перекликались, та ясен раз у раз скрипів».

2. Пливуть собі. З-за хвили сонце хвилю червонить.

Оригінал: «Пливуть собі, а з-за хвили сонце хвилю червонить».

3. І день іде. Ніч іде.

Оригінал: І день іде, і ніч іде».

4. Нема на світі України. Немає другого Дніпра. Ви претесея на чужину шукати доброго добра.

*Оригінал: Нема на світі України,
Немає другого Дніпра,
А ви претесея на чужину
Шукати доброго добра.*

Б. «Протиставні» (сполучники: *а, але, та (в значенні але), проте*)

1. Шука козак свою долю. Долі немає.

*Оригінал: «Шука козак свою долю,
А долі немає» (З вірша «Думка»).*

2. Грає серце козацькеє. Думка говорить.

*Оригінал: «Грає серце козацькеє,
А думка говорить» (З вірша «Думка»).*

3. Там десь милий чорнобривий по полю гуляє. Я плачу, літа трачу, його виглядаю.

Оригінал: «Там десь милий чорнобривий по полю гуляє, а я плачу, літа трачу, його виглядаю» (З балади «Тополя»).

4. Тяжко жить на світі. Хочеться жить.

Оригінал: «Тяжко жить на світі, а хочеться жить».

В. «Розділові» (сполучники: *або, чи, то... то, чи... чи*)

1. То так сонечко сіяло. Так мені чого було?

Оригінал: «Чи то так сонечко сіяло,

Чи так мені чого було?»

(З вірша «Мені тринадцятий минало»)

2. Серце по волі з богом розмовля. Серце щебече господню славу.

Оригінал: То серце по волі з богом розмовля,

То серце щебече господню славу.

Вправа «Пунктуаційний детектив»

Мета: закріпити правила постановки розділових знаків (кома, тире) у складносурядних реченнях, звертаючи увагу на особливі випадки.

Завдання: прочитайте речення. Знайдіть у них пропущений розділовий знак. Поясніть, чому саме він тут потрібен. Зверніть увагу на випадки, коли кому не ставлять.

Речення для аналізу:

1. Іван посміхнувся і світло засяяло в його очах.
2. Дунув вітер понад ставом і сліду не стало.
3. Пливуть собі а з-за хвилі сонце хвилю червонить.
4. Степ чорніє і могила з вітром розмовляє

«СИНТАКСИЧНИЙ БАТЛ МЕМІВ»

Мета: креативно закріпити матеріал.

Завдання: дібрати смішну картинку або мем і підписати його складносурядним реченням із правильною пунктуацією.

Фішка: учні презентують свої мему, клас голосує за найвлучніший.

Зразки мемів:

ЦІКАВО ЗНАТИ

у

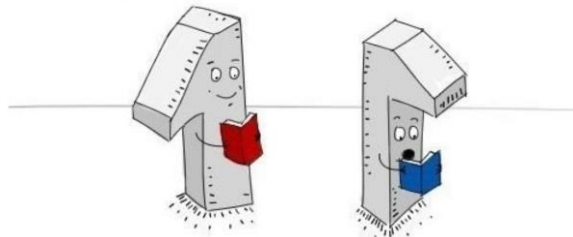
Мем, або *інтернет-мем*, – це будь-яка дотепна коротка інформація (фраза, зображення, звукоряд, відео) іронічного характеру, яка відтворює певне ставлення до якихось подій чи обставин, та поширюється в інтернеті. Найпопулярнішими є інтернет-меми форматі зображення із влучним жартівливим текстовим поясненням.

Жартівливі зображення останніми роками набули надзвичайного поширення. Хоча сам термін і концепція мема були запропоновані ще у 1976 році професором оксфордського університету біологом Річардом Докінзом.

Наприклад:

Завдання: допишіть подане у мемі речення, перетворивши його на складносурядне.

У наш час лише одиниці читають книги!

СКЛАДНОПІДРЯДНЕ РЕЧЕННЯ БЛОК «ДУША. ТІЛО. ЖИТТЯ»

*Душу й тіло ми положим за нашу свободу
І покажем, що ми, браття, козацького роду!*

Павло Чубинський

РУБРИКА «ЧИТАЙ І ВИВЧАЙ»

Вправа 1. «Філософський цитатник»

Письменники часто звертаються до теми душі, оскільки вона є центральним поняттям для розуміння людського досвіду, емоцій та внутрішнього світу. Душа уособлює етичні, моральні та духовні аспекти буття, а також є джерелом творчості та натхнення для письменників.

Прочитайте подані нижче цитати та прокоментуйте їх відповідно до свого розуміння.

«Якби люди могли бачити – як у кіно! – порухи душі, вони могли б краще зрозуміти події, які відбуваються в їхньому власному житті».

Ірен Роздобудько. «Гудзик»

«Зів'ялі квіти, які зберігаються у душі у вигляді жалю за минулим або нездійсненим, треба викидати».

Ірен Роздобудько
«Зів'ялі квіти викидають»

«Душа, хлопче, вона буває всяка. Одна глибока і бистра, як Дніпро, друга – як Десна, ось третя – як калюжа до кісточки, а часом буває, що й калюжки нема, а так щось мокреньке, неначе, звиняйте, віл покропив»

Олександр Довженко
«Ніч перед боєм»

*«Я говорю: що з того, що нічого не зрозуміло?
Що з того, що знову доводиться все починати?
Кожна душа обживає собі якесь тіло,
і кожні двері ведуть до якоїсь кімнати».*

Сергій Жадан
«Я говорю: що з того...»

*Людині бійся душу ошукать,
бо в цьому схибиш – то уже навіки.*

Ліна Костенко
«Життя іде і все без коректур»

Вправа 2.

«Ти знаєш, із чого складається людське тіло? – запитав Мандрика, поки Левко допивав чай із запареними смородиновими гілочками.

– Ну... Це всі знають... З кісток, м'яса, ще з жил... – запнувся Левко.

– З кісток, м'яса, потрохів, лайна... З глини небесної! Ось із чого! – Мандрика прийняв тарілки зі стола і знову примостився перед Левком. – Запам'ятай, Левку: тіло людське – це глиняна посудина, у якій вищується душа. Душа – це, ясна річ, головне. Але й тіло – це витвір Божий. Виліплене воно з глини небесної. Вона ж, як тобі відомо, всяка буває. Одного горщика торкнутися не встигнеш, як він на череп'я розсипається, бо глина сира. Другий цілком годиться, щоб у ньому борщі та каші варити. А є такі глиняні вироби, що століттями зберігаються. Археологи викопують древні амфори, які пролежали в землі навіть тисячі років. Уявляєш, Левку? Тисячі! Залізо б уже зіржавіло, а їм – хоч би що. Але таку глину гартувати треба. Ти второпав, до чого це я гну? Не скигли, не нарікай, не будь прошаком – нікого на цьому світі не обходять твої руки, ноги, голова. Зроби все, щоб тебе поважали, а не жаліли. Жалість принижує людину, особливо чоловіка».

Надія Гуменюк
«Танець білої тополі»

Завдання до тексту:

1. Спробуйте переказати зміст твору за допомогою міміки та жестів.
2. Продовжте останнє речення у двох варіантах, утворивши складнопідрядні речення. Сформулюйте в них свою позицію. Аргументуйте. Визначте вид підрядної частини.
I варіант: Жалість принижує людину, тому що ...
II варіант: Жалість принижує людину, особливо чоловіка, тому що ...
3. Чи можна трансформувати подане речення у складнопідрядне інших видів? Прикладами ілюструйте свою відповідь.
4. Виписіть складнопідрядні речення та визначте види підрядних частин.
5. Виписіть складнопідрядне речення з кількома підрядними. Поясніть розділові знаки. Складіть до нього схему.
6. За допомогою тлумачного словника з'ясуйте різницю між словами «поважати» й «жаліти».
7. Напишіть есе на одну із тем: «Чому важливо поважати інших?», «Як повага зробить вас сильнішими?», «Чому повага до людини є основою етики?» використайте у творі складнопідрядні речення.

Вправа «Ваша думка»

«Життя не має смаку. В чистому вигляді воно – як дистильована вода. Ми самі додаєм у нього солі, перцю чи цукру. Коли життя набуває смаку – серце болить сильніше...»

Ірен Роздобудько. «Гудзик»

Завдання:

1. Прочитайте уривок із твору Ірен Роздобудько «Гудзик».
2. Прокоментуйте своє розуміння наведених слів. Що вас найбільше в них вразило?
3. Знайдіть і виписіть із тексту складнопідрядне речення. Обґрунтуйте свій вибір.
4. Яка ваша думка щодо розділових знаків у ньому? Що б ви, можливо, змінили?

Вправа «Пунктуаційний вірус»

Завдання: розставте знищені пунктуаційним вірусом розділові знаки у тексті та поясніть їх.

Життя іде і все без коректур.

І час летить не стишує галопу.

Давно нема маркізи Помпадур
і ми живем уже після потопу.

Не знаю я що буде після нас
в які природа убереться шати.
Єдиний хто не втомлюється час.
А ми живі нам треба поспішати.

Ліна Костенко
«Життя іде і все без коректур»

Вибірково-розподільне завдання: заповніть таблицю на основі поданого уривку з поезії Ліни Костенко.

Складносурядне речення	Складнопідрядне речення	Безсполучникове речення

РУБРИКА «ЧИТАЙ І ВИВЧАЙ»

Вправа «Хвилинка творчості»

Завдання: прочитайте уривок із твору Ірен Роздобудько «Якби» і підтвердьте його думку, склавши кілька складнопідрядних речень із «чарівним» словом «якби».

– Отже, ви кілька разів повторили це магічне слово, яке ми всі так любляємо...

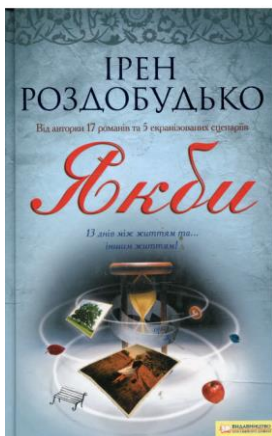
– Яке слово? І хто – «ми всі?» – перепитала я.

– Люди, – пояснила стара. – Ми, люди. А наше улюблене слово – «якби». Я чула його тисячі, а можливо, і мільйони разів «...» Якщо замислитись, кожен подумки вимовляє його по сто разів на день! Приклад? Я впевнена, що зранку ви думали приблизно так: «**Якби** не домовленість з другом, я б нізащо не вийшла з хати!» Чи не так?

Ірен Роздобудько. «Якби»

Вправа «Культура мовлення»

На вашу думку, «якби» є словом-паразитом?

Підказка. Слово «якби» може бути словом-паразитом, якщо воно вживається невинновдано часто і не несе смислового навантаження в реченні. Воно часто використовується для заповнення пауз у мовленні або для вираження невпевненості.

Що таке слова-паразити?

Слова-паразити – це слова або вирази, які часто вживаються у мовленні, але не додають йому змісту і можуть навіть заважати сприйняттю.

Найпоширеніші слова-паразити українців:

- «типу»
- «ну»
- «взагалі»
- «так»
- «якби»
- «мабуть»
- «скажімо так»

РУБРИКА «Мова в піснях мого народу»

Завдання: знайдіть складнопідрядні речення в текстах українських народних пісень.

Наприклад:

Якби я мала крила орлині,
Якби я вміла літати,
Я б полетіла на Україну |
Свого милого шукати.

Якби мені черевики,
То пішла б я на музики,
Горенько моє!
Черевиків немає,
А музика грає, грає,
Жалю завдає!

РУБРИКА «ХВИЛИНКА КОБЗАРЯ»

Завдання: виконайте синтаксичний розбір поданих речень із поезій Тараса Шевченка; доведіть, що вони – складнопідрядні і визначте вид підрядної частини.

1. Мені однаково, чи буду
Я **жить** в Україні, чи ні,
Чи хто згадає, чи забуде
Мене в снігу на чужині –
Однаковісінько мені. («Мені однаково, чи буду...»)

2. Невесело на світі **жить**,
Коли нема кого любить. («Княжна»)

3. Коли **живий** козаченько,

То зараз прибуде. («Тополя»)

4. Її Ярема розказував,
Як **жити** вони будуть
Укупочці, як золото
І долю добуде,
Як виріжуть гайдамаки
Ляхів в Україні,
Як він буде панувати,
Коли не загине. («Гайдамаки.

Титар»)

5. Будеш, батьку, панувати,
Поки **живуть** люди,
Поки сонце з неба сяє,
Тебе не забудуть! («На вічну пам'ять Котляревському»)

6. Холоне серце, як згадаю,
Що не в Україні поховують,
Що не в Україні **буду жити**,
Людей і господа любить. («В неволі тяжко, хоча й волі...»)

БЕЗСПОЛУЧНИКОВЕ СКЛАДНЕ РЕЧЕННЯ

Блок «ЧАС»

РУБРИКА «ЧИТАЙ І ВИВЧАЙ»

Вправа «Нишпорки»

1. У поданому нижче тексті знайдіть безсполучникове речення. Виконайте його синтаксичний розбір.
2. Поясніть розділові знаки.

«Із розповіді Її Величності Наталка довідалася, що світ, у якому ми живемо, має кілька вимірів. Перший – це довжина. Візьміть крейду і намалюйте на асфальті лінію. Ось ви й отримали простір із одним виміром. Біда лише в тому, що потім вам ціле життя доведеться рухатись лише вздовж цієї лінії. А це ж так нудно! Тоді знову візьміть крейду і домалюйте ще одну лінію, перпендикулярну до попередньої. Ви отримаєте двовимірний простір, або площину. Вже веселіше, чи не так? Але ось заковика: у такому просторі не можна підстрибувати вгору або просто видертися на дерево! Тому уявіть собі, що ви вмієте малювати в повітрі, і від тієї точки, де перетинаються дві накреслені раніше на асфальті лінії, подумки намалюйте третю. Вона вестиме вертикально вгору й перетворить наш простір із двовимірного на тривимірний. А вже в тривимірному просторі можна бігати, стрибати й робити все, що

заманеться. Але... весь час одне й те саме! Ось тут нам і стане у пригоді четвертий вимір. Намалювати його чи побачити, на жаль, не можливо. Його навіть уявити важко. Але завдяки тому, що він існує, у світі все постійно змінюється.

Ви називаєте його часом, – завершила розповідь королева. – Все зрозуміло?

– Так.

– Тоді займемося твоїм бажанням».

Ніна Воскресенська

«Дивовижні пригоди Наталки в країні Часу»

Вправа «Графічні роздуми»

1. Спробуйте, дотримуючись указівок у тексті, накреслити чотиривимірний простір. Запропонуйте свій варіант.

2. Намалюйте схему безсполучникового речення із поданого уривку твору. Прокоментуйте її.

3. Завдання для творчих і кмітливих!!!

До якого виміру, на вашу думку, належить ваша схема безсполучникового речення. Аргументуйте цитатами із тексту.

ЦІКАВО ЗНАТИ

Алгебрично чотиривимірний простір може бути побудовано як множину векторів з чотирма дійсними координатами. Геометрично в найпростішому випадку чотиривимірний простір розглядається як евклідов простір чотирьох вимірів, у загальнішому розгляді він має неевклідову метрику, змінювану від точки до точки.

Цікаво? Знайдіть і прочитайте про це більше.

Вправа «Нишпорки»

1. У поданому нижче тексті знайдіть безсполучникове речення. Виконайте його синтаксичний розбір.

2. Поясніть розділові знаки.

«... – Уявіть собі, що це – вісь часу, – продовжував він. – Ви бачите, що на мандрівку в часі, скажімо, з 1950 року до 2010-го доведеться шістдесят років повзти уздовж цієї лінії. Плин часу тягне в одному

напрямку – з минулого до майбутнього, і ми безсилі навіть пригальмувати в ньому. Але це у тому випадку, коли ви знаходитесь в межах цієї вісі і, звісно, не можете її покинути. А ваша... е-е-е... знайома отримала можливість залишити цю вісь і пішла не по прямій, а... перпендикулярно до неї. Якщо ж вважати, що лінія часу не є прямою, а ось так згорнута у спіраль... Хвилинку!

Він взяв олівець і намотав на нього паперову стрічку. З шухляди стола дістав звичайне шевське шило і проколов папір. Зняв смужку з олівця і знову розгорнув перед своїми очима: вздовж «лінії часу» з'явилася низка акуратних дірочок.

– Бачите? Оце, якщо хочете, і є «ворота часу» або, краще сказати, «лазівки», через які можна перестрибувати поміж витками спіралі».

Ірен Роздобудько. «Якби»

ЦІКАВО ЗНАТИ

Американський фізик Шон Керрол представив відео, на якому розповів про те, чому час рухається у напрямку з минулого в майбутнє, а не навпаки.

«Більшість законів фізики, наприклад, гравітація або квантова механіка, не залежать від напрямку руху часу. Це означає, що якщо час буде рухатися у зворотному напрямку, то ці закони будуть працювати так само. Це твердження справедливо для всіх законів, крім Другого закону термодинаміки, який залежить від напрямку течії часу», – розповідає науковець.

Цей закон передбачає, що з плином часу все рухається з впорядкованого стану в неупорядкований. Це єдиний закон фізики, який не може рухатися в зворотному напрямку. Наприклад, молоко й кава до змішування знаходяться в упорядкованому стані, а після – в неупорядкованому. Другий закон термодинаміки говорить про те, що неважливо, наскільки великі зусилля будуть прикладені, розділити каву і молоко вже не можна.

«Рух назад у часі неможливий, оскільки він означатиме перехід в упорядкований стан», – резюмує вчений.

Завдання: запишіть висновок до тексту одним складним безсполучниковим реченням:

I варіант: із розділовим знаком «тире» між частинами безсполучникового речення.

II варіант: із розділовим знаком «двокрапка» між частинами безсполучникового речення.

Підказка: подорож у минуле неможлива.

Вправа «Займи позицію»

Завдання:

Поданий нижче текст закінчується реченнями з однаковим початком: «Знаходьте час для ...» Займіть позицію і доведіть, що всі ці речення є простими або складними. Поясніть уживання тире в них.

«Уже прощаючись зі своїми гостями, Мудрець зі словами «повісьте це у себе в будинку на самому видному місці» простягнув чоловікові аркуш паперу ...

На аркуші був наступний текст: «Кожна секунда вашого життя на вагу золота. Вчора – вже історія. Завтра – ще невідомо. Сьогодні – це дар. Тому воно і зветься СПРАВЖНІМ».

Нижче жирними літерами було написано:

«Знаходьте час для ...» і під цими словами прямими рядками було написано:

«Знаходьте час для роботи – це умова успіху.

Знаходьте час для роздумів – це джерело сили.

Знаходьте час для гри – це секрет молодості.

Знаходьте час для читання – це основа знань.

Знаходьте час для дружби – це умова щастя.

Знаходьте час для мрії – це шлях до зірок.

Знаходьте час для кохання – це справжня радість життя.

Знаходьте час для веселоців – це музика душі».

Притча

Вправа «Трансформація»

Завдання: трансформуйте останні 8 речень у складнопідрядні (робота у групах).

Вправа «Творча трансформація»

Завдання: складіть і запишіть речення парами, для чого ще потрібно знаходити час. Одне із речень має бути складним, а друге – простим. У кожному з них має стояти розділовий знак «тире». Прокоментуйте подану трансформацію.

Приклад:

Знаходьте час для спілкування – це єднання душ.

Спілкування – це єднання душ.

Вправа «Трансформація»

Завдання: трансформуйте виділені речення.

І варіант: безсполучникове речення трансформуйте у складнопідрядне.

II варіант: складнопідрядне речення трансформуйте у безсполучникове.

«Вітько прокинувся ще й не сіріло.

Він лежав із заплющеними очима і чекав тієї миті, коли загуркоче мотор. То сусіда осідлає свого мотоцикла і гайне на роботу. А тоді можна буде ще трохи поспати, аж доки мама проведе пір'інкою попід його носом і скаже: «Вставай, сонько».

Проте сусіда чомусь не поспішав. А от півні – ті горланили так, як ніколи досі. Неподалік, за стіною, лагідно мукнула корова. Потім озвалося телятко.

Вітько від здивування розплющив очі: цього літа телятка у них не було. І лише тепер до нього дійшло, що він не у себе вдома. Якимось дивом його занесло в інший час. І вже не підійде до нього мама, не полоскоче пір'інкою біля носа. І соньком не назве... Бо матері тут, у цьому часі, немає. А є тітка Миланка і Росанка. Є Ілля Муровець і Олешко Попович...

А мами немає. І зараз, напевно, сидить вона у своєму двадцять першому столітті і побивається за ним, Вітьком».

Володимир Рутківський
«Сторожова застава»

РУБРИКА «ЧИТАЙ І ВИВЧАЙ»

«...Вони стояли в пустелі біля Мащини. Холодний вітер пересипав пісок. Тут не було хмар, та яскраве сонце гріло погано. Той самий ящик Мащини мертвим бруктом лежав перед Миколкою – жодна шкала не світилася. Біля цього ящика опинилися вони тоді з Танькою, розгублені, безпомічні, як кошенята, не знаючи, куди потрапили і що чекає їх в цьому світі.

Миколка відчував сум Аурума. Притулився до друга – серце Золотого Дракона шалено калатало».

Алекс Папанов «Останній лицар або дуже довгі канікули»

Вправа до тексту «Синтаксичний борщ»

Завдання 1: пропонуємо приготувати синтаксичний борщ. Сподіваємось, вам відомі його інгредієнти. Тому домовимося спочатку, які види речень будуть відповідати за певний продукт, не рахуючи воду і сіль.

Отже:

Картопля – просте речення, двоскладне.

Морква – просте речення, односкладне.

Квасоля – просте речення зі вставним словом.

Сметана – просте речення зі звертанням.

Борщова приправа – *просте речення з однорідними членами.*
М'ясо – *складносурядне складне речення.*
Капуста – *складнопідрядне складне речення з кількома підрядними.*
Помідор – *складнопідрядне складне речення.*
Буряк – *безсполучникове складне речення.*

А тепер у поданому уривку з книги Алекса Папанова «Останній лицар або дуже довгі канікули» знайдіть всі інгредієнти для борщу. Чого не вистачає?

У вас є можливість «зварити» смачний борщ, трансформували чи доповнивши текст необхідними реченнями. Тож, до роботи! І смачного!!!

Завдання 2: *запишіть речення з уривку книги, замінюючи, де це можливо, підрядний зв'язок на безсполучниковий.*

«Хлопець розумів, що у минуле він потрапив завдяки якійсь незрозумілій магії. А з досвіду знав, що будь-яке магичне втручання в його життя неминуче приводило до складних випробувань, які він успішно долав за допомогою Дарини».

Алекс Папанов

«Останній лицар або дуже довгі канікули»

СКЛАДНЕ РЕЧЕННЯ З РІЗНИМИ ВИДАМИ ЗВ'ЯЗКУ
Блок «ОСОБИСТІСТЬ. САМОВИРАЖЕННЯ.
САМОВДОСКОНАЛЕННЯ»
РУБРИКА «ЧИТАЙ І ВИВЧАЙ»

Завдання 1 (на відповідність). Види складних речень

1. Складносурядне речення	А До речі, це був перший і останній раз, коли ми бачили Крючкову в пристойному вигляді.
2. Складнопірядне речення	Б Якесь Танька знає, а ви – ні.
3. Безсполучникове речення	В Мабуть, вона вирішила, що потрібне враження вже справила, й наступного ж дня влізла в старі, витерті на колінах джинси, начепила величезні стоптани кросівки й завершила цей вражаючий прикид байковою картатою сорочкою на випуск і темною хусткою на шиї.
4. Складне речення з різними видами зв'язку	Г Хустки й сорочки змінювалися на Тамарцідесь раз на тиждень, джинси й кросівки – ніколи.
	Д То ніби жартома перекидалася з хлопчиськами Зіноччиним портфелем, то найголосніше іржала, коли Танька посадила на новенькій спідниці пляму, бо сіла на підкладений Гаврилкіним бутерброд.

Відповідь: 1Б, 2А, 3Г, 4Д

Завдання 2. Складіть схему до речення з різними видами зв'язку, прокоментуйте розділові знаки в ньому.

Вправа «Лінгвістичний ланцюжок»

Завдання: починаючи з останнього абзацу, учні по черзі читають речення, вказують його вид, пояснюють розділові знаки.

Взагалі, Танька – нормальна дівчина. Ну, іноді буває нестерпна... От як зараз. Але вона ж чудово поінформована, чому я значуся в Тамарчиних подругах, і, крім того, їй достеменно відомо, скільки клопоту мені це завдає...

До речі, несправедливо! Якесь Танька знає, а ви – ні. Це необхідно виправити.

Сталося все це дуже давно. Так давно, що іноді здається, начебто й не було його зовсім... Так давно, що багато чого вже не пригадується... Загалом, це в першій чверті.

– Прошу уваги! – слів Танчик не розрізняла, але попри це, звісно, запідозрила недобре. – Отже, любі мої, це Тамара, ваша нова однокласниця. Як бачите, вона дуже сором'язлива...

Цієї миті новенька відкинула назад чубчик з лоба й відкрила своє щокате, веснянкувате обличчя з абсолютно дурнуватою посмішкою.

– Ги! – багатозначно сповістила вона, а по тому звернулася до ошелешеного Танчика: – Та ні, ви що! Я не сором'язлива. Просто впасти боюся. Ну, щоб нога повз туфлю не ступнула. Ух, і небезпечна ж ця справа – на підборах ходити!

Тут всі ми не витримали й розреготалися. І новенька Тамарка – голосніше за всіх. Нітрохи не бентежачись свого різкого басовитого сміху.

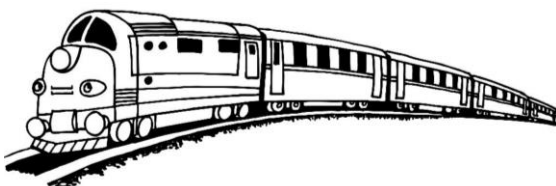
До речі, це був перший і останній раз, коли ми бачили Крючкову в пристойному вигляді. Мабуть, вона вирішила, що потрібне враження вже справила, й наступного ж дня влізла в старі, витерті на колінах джинси, начепила величезні стоптані кросівки й завершила цей вражаючий прикид байковою картатою сорочкою на випуск і темною хусткою на шиї. Хустки й сорочки змінювалися на Тамарці десь раз на тиждень, джинси й кросівки – ніколи. І, як не дивно, на наших хлопчисьок цей вигляд справив магічну дію. Всі як один потоваришували з новенькою. Вважали її «своїм хлопцем», без суму програвали їй у армрестлінг і щиро пишалися, що в їхньому класі вчиться «той самий Крюгер, який забив учора на шкільному дворі гола одинадцятим «Б». Усе це було б цілком нормально й навіть кумедно, якби Тамарка від такої пошани не знахабніла та не взялася викидати вже зовсім неприпустимі коники. То ніби жартома перекидалася з хлопчиськами Зіноччиним портфелем, то найголосніше іржала, коли Танька посадила на новенькій спідниці пляму, бо сіла на підкладений Гаврилкіним бутерброд. А то ще ледь не довела до інфаркту баскетбольну команду суперниць на фізкультурі: Оленка, котра відзначалася особливою влучністю, вже мала намір забити гол, аж тут Крюčkова скорчила їй таку пику, що відмінниця впустила м'яча та в сум'ятті кинулася геть від кошика.

Ірина Потаніна. «Ну чисто янгол!»

Запитання до тексту:

1. У чому полягало самовираження Тамари?
2. Як сприймали однокласники зовнішність новенької.
3. На вашу думку, для чого взагалі підліткам самовираження?
4. Чи маєте ви свої секрети самовираження? Напишіть коротко про це, ввівши в розповідь складне речення з різними зв'язками.

Лінгвістична гра «Найдовший потяг»

Пропонуємо гру-змагання
«Найдовший потяг».

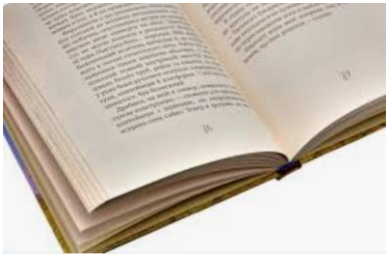
Завдання: командам
пропонується будь-яке просте

речення, яке необхідно доповнити як можна більшою кількістю речень, утворивши складне речення з різними видами зв'язку. Кожне речення – один вагон. Перемагає команда з найбільшою кількістю вагонів.

Ускладнення завдання: прокоментувати кожен вид зв'язку в реченні, пояснити розділові знаки.

РУБРИКА «ЧИТАЙ І ВИВЧАЙ»

Завдання: виписи́ть із тексту виділене речення, підкресли́ть граматичні основи; склади́ть схему до речення; поясни́ть розділові знаки; поясни́ть види зв'язку у реченні.

Моя кумедна пісенька так вразила хлопця з оселедцем, що він скомандував:

– Ану хутко застрибуй в кабінку! Це ж треба – я цю пісеньку про байбачка не чув років двадцять! Ми ж її ще в дитячому садку співали. Колись зі старшим братом вирішили заробити грошень, щоб купити скейтборда. Тож крадькома втекли з дому, сіли в електричку, що їхала до сусіднього містечка, і ходили по вагонах: я співав, а брат грав на сопілі. До речі, виходило в нас зовсім непогано. – І водій раптом стріпнув головою так, що його довгий чуб-оселедець вислизнув з-за вуха, мов довга чорна нагайка, і почав співати тоненьким дитячим голоском...

Леся Вороніна
«Таємне Товариство Ботанів,
або Екстрим на горі Підстава»

ЦІКАВО ЗНАТИ

«Таємне Товариство Ботанів, або Екстрим на горі Підстава» – це фантастична повість Лесі Ворониної, яка продовжує серію пригод про Таємне Товариство Боягузів (ТТБ). У цій книзі герої потрапляють на гору Підстава, де на них чекають екстремальні випробування.

Повість є частиною серії творів про ТТБ, де головним героєм є Клим Джура. У цій частині він разом з друзями, Жуком і Зайцем, вирушає на гору Підстава, де відбуваються дивні та екстремальні події.

Завдання:

1. У нижче поданому уривку з книги порахуйте кількість речень з різними видами зв'язку.

2. Розділіть визначені речення між групами для повного синтаксичного їх розбору. Уважно прослухайте відповіді однокласників, висловивши свою згоду або незгоду з поданою характеристикою.

3. Зробіть загальний висновок:

I варіант: «Використання речень з різними видами зв'язку письменниками у своїх творах»

II варіант: «Сприйняття читачем складних речень з різними видами зв'язку у художніх творах».

– Швидше розширюй вхід до печери, бо крізь цей вузький лаз ми синьомордого Тютю не протягнемо – він застрягне в ньому, як Вінні-Пух, який об'ївся медом і згущенкою в гостях у Кролика.

Промовивши останні слова, я подумки обізвав себе дурбиськом і почервонів. Бо зрозумів, що просто хочу показати дівчинці з білявим волоссям і зеленими, як перше весняне листя, очима, який я відчайдушний і хоробрий. Особливо тепер, коли Ромчик Гунька, який досі випереджав мене за всіма показниками, явно розгубився і злякався. Але ніхто не звернув уваги на мої жарти – треба було якнайшвидше ховатися в печері й замаскувати вхід так, щоб синьоморди нас не виявили. А головне, ми мали виробити чіткий план дій і дати завдання кожному з членів нашого невеликого загону.

Леся Вороніна
«Таємне Товариство Ботанів,
або Екстрим на горі Підстава»

РУБРИКА «ЧИТАЙ І ВИВЧАЙ»

Робота у групах.

Завдання:

I група: вибрати з тексту всі прості речення, вказати їх вид, пояснити розділові знаки (якщо є).

II група: вибрати з тексту всі речення з різним видом зв'язку. Прокоментувати свій вибір.

III група: знайти одне речення з найбільшою кількістю компонентів. Дати характеристику зв'язків у реченні.

«Вона – наче сонце. Засліплює. Копиця рудого волосся на її голові – як тепле м'яке проміння. Уявляю, як воно лоскоче, дивлюся, як підстрибує, коли вона жвавим кроком перетинає коридор, минаючи мене. Тоді я відводжу погляд. Маю відчуття, що дивлюся на неї задовго, відстежуючи кожен її крок, кожен порух, ніби вивчаючи. Насправді ж я знаю її рухи напам'ять. Знаю, як вона закидає голову, коли сміється золотистим дзвінким сміхом, як проводить тонкими пальцями по своїх кучерях, намагаючись хоч трохи пригладити їх, але вони все одно розлітаються, неслухняні. Знаю, як вона йде: легко, наче летить, трохи підстрибом,

упевнено й швидко. Знаю музику її голосу, танці ластовиння в неї докола носа, її непевні посмикування пальцями, коли вона хвилюється, бісики в зелених очах, коли її щось дратує».

Маруся Щербина
«Я напишу тобі завтра»

Вправа «Реклама книги»

Завдання:

1. Прочитайте анотацію до книги «Народжена перемогати» Віктора Янкевича. Чи зацікавила вас книга?
2. Випишіть складні речення з різними видами зв'язку; підкресліть граматичні основи; поясніть розділові знаки; складіть схеми до них.

«Народжена перемогати» Віктора Янкевича – це надихаюча історія про незламний дух молододі спортсменки Ані Леськів, яка прагне стати олімпійською чемпіонкою. Незважаючи на численні труднощі – від заздрості оточення до особистих втрат, дівчина не дозволяє ніяким перешкодам зупинити себе на шляху до мети. Кожен день для Ані – це новий виклик, що змушує її вивисуватися над обставинами та долати власні слабкості. Ця книга про те, як важливо вірити в себе та мрії, а також про силу волі, яка здатна змінити життя. Читайте про те, як Аня проходить тернистий шлях, наповнений тренуваннями, самоосвітою та величезними зусиллями, щоб зрештою довести: вона дійсно народжена перемогати.

ЧУЖЕ МОВЛЕННЯ. ДІАЛОГ **Блок «ДРУЖБА. ЛЮБОВ. КОХАННЯ»** **РУБРИКА «ЧИТАЙ І ВИВЧАЙ»**

Вправа «ТРАНСФОРМАЦІЯ»

Завдання:

1. Прочитайте легенду з твору Дари Корній «Тому, що ти є».
2. Трансформуйте поданий текст, замінюючи окремі речення на пряму мову. Поясніть розділові знаки в них.
3. Сформулюйте свій висновок із прочитаного про кохання і запишіть його у вигляді власного афоризму.
4. Складіть і запишіть діалог на основі прочитаного тексту на тему «Скупе кохання».
5. Порівняйте діалог і речення з прямою мовою. Що спільного і відмінного в них?

«Кажуть, що мешкала колись у нашому місті дуже вродлива і дуже самозакохана панночка, красивішої від якої не було в околиці і поза нею. Звісно, не мала вродливиця спокою через надокучливих кавалерів. А оскільки кохала щиро панна лише себе і ніхто їй не був потрібен, то вигадала заради забави таку гру: давати-загадувати залицяльникам різні нереальні завдання. Ну майже така, як ти, Машио. Хто виконає їх – міг стати чоловіком красуні. Завдань було лише два, а не три, як то зазвичай буває у казках. Перше: побороти здоровенного бика голіруч. Після першого завдання всі кавалери, які погоджувалися на це, або гинули під копитами страшного розлюченого звіра, або залишалися каліками. Ні разу справа до другого завдання так і не доходила. Можливо, тому що жоден хлопець не припав до серця вродливиці, а можливо, тому що насправді любила вона щиро тільки себе. Та ось одного разу проїздив містом бравий козак Іскра. Врода дівчини засліпила розум відважного парубка. Хоча хлопець сподобався панночці, все ж вирішила вона для годиться і його випробувати. Іскра на диво швидко розправився з лютим биком, позбивавши йому руками роги. Друге завдання здалося козакові ще легшим. Викупатися в річці між трьома джерелами. Він стрибнув у воду і... не випірнув. Легенда запевняє, що річка забрала мужнього козака собі за чоловіка і навіть тіла не віддала. Жаль охопив душу вродливиці, підійшла панночка до краю річки, і скотилася з її щокви скупі сльози простісінько у воду, одна-однісінька. Хоча до того вона ніколи не плакала та й не усміхалася, щоб не псувати красу свого личка зморшками. Це був єдиний чоловік з-поміж тисячі, який їй справді сподобався. Наказала панна побудувати через річку, в якій загинув козак, міст і назвати мостом Втраченого кохання. Та наперекір бажанню вродливиці міст стали називати мостом Скупого кохання».

Дара Корній
«Тому, що ти є»

Вправа «РЕДАКТОР»

Завдання:

Уявіть, що ви – редактор журналу. До Дня закоханих вам необхідно знайти ключову фразу до дискусії. Читаючи книгу Ірен Роздобудько «Якби», ви знайшли слова, які можуть стати початком розмови про кохання. Знайдіть їх і оформіть як цитату. Прокоментуйте свій вибір.

«Завдяки тобі я знаю одну важливу річ. Вона відкрилася переді мною, як найголовніша істина, як тлумачення Біблії, як розуміння усього потаємного, що може відкритися лише обраним: тепер я знаю, що таке любов. Як знаю і те, що її сутність і сенс відкривається далеко не всім. І не залежить від чогось зовнішнього. Любов – дар, який живе всередині кожного, але може ніколи не розкритися. Так і лишається до кінця

життя – якоюсь мізерною, зіщуленою і навіть зайвою клітиною. Адже жоден промінь не освітив її, не дав їй життя, не окропив живою водою...

Стосунки – тривають, любов – живе. Вона завжди свіжа, її неможливо замулити ніякою буденністю. До любові неможливо звикнути! В цьому і полягає перевірка, що ти маєш – любов чи стосунки».

Ірен Роздобудько

«Якби»

Завдання:

На основі поданого уривку з твору з'ясуйте, хто були друзями Аліни. Як ви ставитеся до того, що друзями можуть бути книги. Складіть про це діалог і висловіть свої думки з приводу цього.

Аліна сиділа у студентському кафе, попиваючи каву, і читала. Кафку. Добре, коли ніхто не пхається тобі в душу й не мусиш вдавати, ніби тобі цікаво, що хтось там говорить. Відтоді, як її найкраща товаришка Марта переїхала з батьками мешкати до Києва, Аліна так і не змогла знайти спільної мови з оточуючим світом. Мала кілька приятелів в Інтернеті. Вони завжди уважно слухали, не перебиваючи, давали слушні поради, ніколи не наполягали на власній правоті чи значущості.

Крім того, в Аліни були ще інші друзі, найвірніші. Книги. Лишень там усе здається справжнім. Тому що з перших сторінок інтуїтивно розумієш – хоче тебе автор збити з пантелику, тобто надурити, чи навпаки, готовий привідкрити свою душу й впустити до неї хоча б на мить (200 чи 300 сторінок – залежно від обсягу). І ти навипиньки, міцно тримаючись за руку провідника, крокуєш буквами – сходинками, потім реченнями, загортаючись в одягу чужих думок, приміряючи на себе переживання та роздуми автора.

Дара Корній

«Гонимарник»

РУБРИКА «ЧИТАЙ І ВИВЧАЙ»

Завдання:

Доведіть, що поданий уривок із твору є діалогом. Обґрунтуйте. Поясніть розділові знаки.

- *Лаолант зрадив тебе, зрадив свою королеву і рідну землю, – цікавість полонила чаклунку. – Чому ж ти досі кохаєш його?*
- *Кохаю, – на вустах Веї квітла замріяна посмішка. – Я просто кохаю його.*
- *Кохаєш так сильно, що віддаси за нього життя?*
- *Віддам, – відповідь легка, як крильця метеликів.*
- *Кохаєш так сильно, що зрадиши заради коханого?*

- – Не можна зрадити, – ніжна відповідь, мов хмаринки на небі, що офарблюється ніжною блакиттю. – Зраджуючи, відрікаєшся від любові.

Наталія Дев'ятко
«Легенда про юну Весну»

РУБРИКА «АКТОРСЬКА МАЙСТЕРНІСТЬ»

Прочитайте повість «Легенда про юну Весну» української письменниці Наталії Дев'ятко, знайдіть епізод, який найбільше сподобався.

Створіть сценарій та розіграйте за ролями уривок твору.

РУБРИКА «ЧИТАЙ І ВИВЧАЙ»

Завдання:

1. Прочитайте текст. Визначте його тему, основну думку, тип і стиль мовлення.
2. Знайдіть у тексті речення з прямою мовою. Поясніть розділові знаки. Складіть схеми речень.
3. На основі поданого тексту складіть і запишіть діалог. Пропонуємо кілька варіантів, між ким він міг відбутися:
 - I варіант: між двома друзями.
 - II варіант: між Любов'ю та Часом.
 - III варіант: між Островом і Любов'ю.

«Посеред океану, на одному розкішному острові, мешкали людські цінності, добрі й погані, лихі й прекрасні. Та трапилося горе, несподівано острів почав затоплюватися водою. Усі цінності, сівши на свої кораблі, повтікали геть із небезпечного острова. Залишилась тільки Любов. Вона не могла залишити милий її серцю острів. Вона ж бо Любов! Ну, так! Трішки божевільна. Та коли острів вже майже пішов під воду, то і Любов вирішила нарешити, що мусить рятуватися. Та ніхто з тих, хто пропливав мимо, не захотів взяти її до себе. Багатство не мало місця на своєму кораблі через надмір скарбів на борту. Сум був певен, що присутність Любові буде лишень відволікати його від бажання постійно сумувати. Гордість через свою пуху не стала навіть слухати Любов. Радість так веселилася, що і не почула благань Любові. Відчай закрився у серце Любові — невже це кінець? Вона сіла на красчку суходолу, який ось-ось затопить

вода, і гірко заридала. Аж раптом почула чийсь спокійний голос: «Поїхали зі мною, Любове, я врятую тебе!» То був старий сивочолий дідусь. Він довів її до суші, до нової домівки. Любов красно подякувала старому. Та коли дід відплив і був вже далеченько, згадала, що забула запитати ім'я рятувника. «Хто був цей благородний Старий? Ви не знаєте?», — запитала вона в Знання, яке мешкало поруч. Знання усміхнулося і відповіло: «То був Час, Любове! Тільки Час насправді відає, якою важливою в житті є Любов!»

Дара Корній
«Гонимарник»

Вправа «Знайди помилку»

Завдання:

1. Інколи трапляється, що книга досить цікава, але трапляються у ній помилки. Знайдіть і виправте її.
2. Замініть пряму мову непрямою. Прокоментуйте розділові знаки.

Чому так стається, що хтось такий, як Артем, може легко втнути якусь дурницю, ляпнути щось кумедне, підійти до незнайомої людини просто тому, що йому кортить познайомитися; а хтось такий, як я, не може заговорити до дівчини, у яку закоханий стільки ж, скільки живе в цьому місті?

«Різні люди живуть і кохають по-різному» — сказав би Гудзик і мав би рацію. Як завше. Гудзик чомусь завжди має рацію. Його логічні відповіді на будь-які запитання заспокоюють, якісь вони такі дорослі та правильні, попри те, що сам Гудзик ще геть дитина.

Підказка: помилка в оформленні прямої мови.

Маруся Щербина
«Я напишу тобі завтра»

Юлія ОПАНАСЕНКО,
учитель української мови та
літератури Золотоніської
спеціалізованої школи №2
інформаційних технологій
Золотоніської міської ради

«Редагуємо й генеруємо оголошення»

Перепишіть тексти оголошень, виправляючи помилки. Придумайте кілька власних оголошень, використовуючи складнопідрядні речення з підрядними мети.

«Мовне моделювання»

Запишіть коментарі до поданих зображень за зразком, використовуючи складнопідрядні речення з підрядними мети.

Зразок. Книгу створили для того, щоб передавати знання та зберігати інформацію.

А

Б

В

«Мова цифр і висновків»

Розгляньте діаграму, що ілюструє, як сучасні дев'ятикласники розподіляють свій вільний час протягом доби. Опишіть дані діаграми, використовуючи складнопідрядні речення з підрядними з'ясувальними. У ролі головних частин використайте фрази з довідки.

Довідка:

- З інфографіки стає зрозуміло, що...
- Варто замислитися над тим, скільки...
- Статистика демонструє, як...
- Викликає занепокоєння той факт, що...
- Можна дійти висновку, що...

Як дев'ятикласники проводять вільний час (статистика 2025)

Читання та саморозвиток

40%

Спілкування офлайн

10%

Спілкування онлайн

25%

Спорт та прогулянки

25%

Соцмережі

10%

«Слідство ведуть мовознавці»

Об'єднайтеся в групи. Використовуючи покроковий алгоритм, заповніть інформаційну картку. Дослідіть мову реклами на світлинах.

ДОСЛІДЖЕННЯ МОВНИХ ПОМИЛОК У РЕКЛАМІ

ДАТА: / КЛАС:

ПРІЗВИЩЕ, ІМ'Я:

ЗАВДАННЯ 1. СПОСТЕРЕЖЕННЯ
Розглянь уважно рекламні плакати. Запиши текст реклами, який викликає сумнів.
ТЕКСТ РЕКЛАМИ:

ЗАВДАННЯ 2. ВИЯВЛЕННЯ МОВНОЇ ПОМИЛКИ
1. Який тип мовної помилки допущено? (підкресли або впиши)
орфографічна
лексична
граматична
синтаксична
пунктуаційна
стилістична
порушення мовної норми (суржик, калька, недоречне запозичення)
2. У чому полягає помилка?

ЗАВДАННЯ 3. СИНТАКСИЧНИЙ АНАЛІЗ (ДЛЯ СКЛАДНИХ РЕЧЕНЬ)
Тип речення: просте / складне
Якщо складне — вкажи його вид:
Чи логічно пов'язані частини речення? ☐ так ☐ ні
Чи доречні розділові знаки? ☐ так ☐ ні

ДОСЛІДЖЕННЯ МОВНИХ ПОМИЛОК У РЕКЛАМІ

ДАТА: / КЛАС:

ПРІЗВИЩЕ, ІМ'Я:

ЗАВДАННЯ 1. СПОСТЕРЕЖЕННЯ
Розглянь уважно рекламні плакати. Запиши текст реклами, який викликає сумнів.
ТЕКСТ РЕКЛАМИ:

ЗАВДАННЯ 2. ВИЯВЛЕННЯ МОВНОЇ ПОМИЛКИ
1. Який тип мовної помилки допущено? (підкресли або впиши)
орфографічна
лексична
граматична
синтаксична
пунктуаційна
стилістична
порушення мовної норми (суржик, калька, недоречне запозичення)
2. У чому полягає помилка?

ЗАВДАННЯ 3. СИНТАКСИЧНИЙ АНАЛІЗ (ДЛЯ СКЛАДНИХ РЕЧЕНЬ)
Тип речення: просте / складне
Якщо складне — вкажи його вид:
Чи логічно пов'язані частини речення? ☐ так ☐ ні
Чи доречні розділові знаки? ☐ так ☐ ні

«Читаємо, досліджуємо, висловлюємося»

Тема: Складнопідрядні речення (підрядні з'ясувальні, означальні, обставинні)

Завдання 1. Робота з текстом

 Прочитайте текст.

Сучасні підлітки живуть у світі, який швидко змінюється. Багато з них не замислюються над тим, як саме розподіляють свій вільний час протягом доби. З інфографіки стає зрозуміло, що значну частину дня дев'ятикласники проводять за гаджетами, хоча вони усвідомлюють, що живе спілкування є не менш важливим.

Викликає занепокоєння той факт, що на відпочинок і сон учні часто відводять менше часу, ніж рекомендують фахівці, адже саме від цього залежить, як вони почуватимуться наступного дня. Водночас можна дійти висновку, що правильне планування часу допомагає підліткам досягати кращих результатів у навчанні й зберігати емоційну рівновагу.

Завдання 2. Аналітичне

- Випишіть із тексту всі складнопідрядні речення.
- Підкресліть граматичні основи в головній і підрядній частинах.
- Визначте вид підрядної частини (з'ясувальна, означальна, обставинна).
- Назвіть сполучники або сполучні слова, за допомогою яких поєднано частини.

Завдання 3. Трансформаційне

Перебудуйте подані прості речення на складнопідрядні з підрядними з'ясувальними, використовуючи подані початки.

 Учні витрачають багато часу в соціальних мережах. Викликає занепокоєння той факт, що...

 Підлітки не завжди дотримуються режиму дня. Варто замислитися над тим, що...

 Планування часу допомагає досягати успіху. Можна дійти висновку, що...

Завдання 4. Творче

Складіть 4–5 речень-зв'язний мінітекст на тему «Як я розподіляю свій вільний час», дотримуючись умов:

- використовуйте не менше трьох складнопідрядних речень;
- принаймні два з них мають бути з підрядними з'ясувальними;
- одну головну частину почніть фразою з довідки.

Довідка:

- 👉 Статистика демонструє, як...
- 👉 З інфографіки стає зрозуміло, що...
- 👉 Можна дійти висновку, що...

Завдання 5. Рефлексійне (за бажанням)

Дайте коротку відповідь (2–3 речення):

- 👉 Чому вміння будувати складнопідрядні речення важливе для точного й аргументованого мовлення?

ДОДАТОК 2

Світлана ПАВЛИК, Жанна ШЕВЧЕНКО,
учителі української мови та літератури
Навчально-виховного комплексу
«Загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів №3-
колегіум» Смілянської міської ради

МЕТОДИЧНИЙ КЕЙС АВТОРСЬКИХ ЗАВДАНЬ ДО ХУДОЖНІХ ТВОРІВ (відповідно до розділів програми)

СЛОВО МИНУЛИХ ЛІТ

Українська душа в народних піснях і баладах Родинно-побутові пісні

Лист-порада з минулого

Оберіть героя або ліричного персонажа з родинно-побутової пісні (наприклад, мати з колискової, молода наречена, весела дівчина з жартівливої пісні). Напишіть лист-пораду сучасному підлітку/молодій людині від імені цього персонажа.

Зразок: Лист-порада

Дорогий друже!

Пишу тобі від щирого серця, сповненого і радості, і смутку. Знаєш, кохання може бути таким солодким і водночас таким гірким. Воно дарує крила, а інколи змушує плакати ночами.

Не бійся любити – але бережи себе. Слухай своє серце, та не дозволяй, щоб біль чи зрада зламали твою душу. Кожна рана колись загоїться, а справжні почуття завжди знайдуть шлях до тебе.

Пам'ятай: у житті, як у пісні, – навіть після сліз розквітає надія. А терен цвіте не для того, щоб жалити, а щоб нагадати: за труднощами завжди приходить весна.

Із вірою в тебе
твоя пісенна сестра

Асоціативний колаж / Мудборд пісні

Оберіть одну або кілька родинно-побутових пісень та створіть візуальний колаж (малюнок, аплікація, цифровий мудборд), який

передаватиме настрій, образи, ключові символи та емоції пісні

Словник обрядів та символів пісні

(Дослідницький проєкт)

Оберіть 1-2 пісні, в яких є незрозумілі слова, обряди, символи, давні звичаї. Проведіть мінідослідження і створіть словничок з поясненнями цих елементів: **дослідіть** значення незрозумілих слів, обрядів і символів, ужитих у текстах обраних пісень; походження та зміст давніх звичаїв, відображених у піснях; символіку образів і

поясніть, яку роль вони відіграють у розкритті ідеї пісні;
зв'язок пісенних образів із народними віруваннями та традиціями.

«Якби символ заговорив...»

Напишіть короткий монолог від імені Калини, Дуба чи Соловейка (2–3 речення).

Зразки:

Соловейко: *«Я – співець кохання й ніжності. У моїй пісні – звістка про новий день і про вічну силу любові».*

Зозуля: *«Я приношу печаль і нагадую про час, що минає. Моє кування лунає, коли серце відчуває смуток».*

Орел: *«Я – символ сили й мужності. У моєму*

польоті – воля і відвага, що веде вперед».

Голубка: «Я – вірність і ніжність. Несу мир у серці й нагадую людям про чисті почуття».

Дуб: «Я – міцність і чоловіча енергія. Стою віками, щоб оберігати силу роду й непохитність землі».

Калина: «Я – дівоча краса й ніжність. У моїх кетягах – сум і пісня рідної України».

Верба: «Я схиляю свої гілки від смутку й розлуки. Моє шелестіння нагадує про тугу серця».

Явір: «Я – самотність і задумливість. Моя тінь – прихисток для тих, хто шукає спокою».

Асоціативний ланцюжок

Оберіть один символ (наприклад, барвінок) і складіть ланцюжок слів-асоціацій:

Барвінок → вірність → дружба → весілля → ...

Діалог епох: Лист/SMS/Чат до героя пісні

Кожен учень обирає певного героя або ліричного суб'єкта з родинно-побутової пісні (дівчина, що сумує за коханим; мати, що проводить сина; солдат; сирота тощо). Уявляє себе його/її сучасним однолітком чи другом/подругою.

Аукціон цінностей родинно-побутових пісень

Клас ділиться на 3-4 «команди-колекціонерів». Кожна команда отримує 5-7 уривків з різних родинно-побутових пісень. Кожен уривок символізує певну цінність або проблему (наприклад, «вірність», «працьовитість», «самотність», «боротьба за щастя»).

Завдання: Провести аукціон. Учитель представляє «лот»(уривок пісні). Команди мають «купити» цей лот, запропонувавши найкраще обґрунтування, чому саме ця цінність/проблема є найважливішою/найактуальнішою для сучасного суспільства (або для них особисто). «Ціною» є глибина аргументації та оригінальність її представлення. Команди можуть використовувати мінісценки, цитати, сучасні приклади, візуалізації для презентації своєї «ставки». Перемагає та команда, чиє обґрунтування було найпереконливішим.

Пісенний детектив: декодування символів

Учні працюють у парах.

Кожна пара отримує текст з однією родинно-побутовою піснею та списком символів, що зустрічаються в українській народній творчості (наприклад, калина, верба, сокіл, голуб, зозуля, шлях, вода, місяць).

Завдання: Стати детективами і розкодувати пісню.

1 етап:

Визначте всі символи, що є в пісні, та знайдіть їхні традиційні значення (можна використовувати довідники, інтернет).

2 етап:

Поясніть, як у контексті саме цієї пісні ці символи несуть додаткову інформацію, які емоції підкреслюють, як розкривають характер чи долю героя.

3 етап (креативний):

Придумайте один новий, сучасний символ, який міг би доповнити або замінити один із символів у пісні, і поясніть, чому він підходить.

Тести

1. Яке символічне значення має соловейко у народних піснях?
А) печаль, удівство Б) кохання, ніжність, звістка ☒ В) самотність
2. Символом молодості та краси є:
А) Лілія Б) Мак ☒ В) Барвінок
3. Яка рослина символізує чоловічу силу?
А) Калина Б) Дуб ☒ В) Верба
4. Яка квітка уособлює чистоту та невинність?
А) Троянда Б) Лілія ☒ В) Мак
5. Хто з птахів уособлює вірність і ніжність?
А) Орел Б) Зозуля В) Голубка ☒
6. Яка рослина в українській символіці є оберегом дому та роду?
А) Верба Б) Калина ☒ В) Ромашка
7. Який птах у народних уявленнях символізує материнство й турботу?
А) Ластівка ☒ Б) Ворон В) Сова
8. Яка рослина найчастіше пов'язується з пам'яттю та журбою?
А) Барвінок Б) Мак ☒ В) М'ята
9. Що символізує верба в українській традиції?
А) Силу і мужність Б) Життя, відродження ☒ В) Багатство
10. Який птах є символом свободи та високого духу?
А) Голуб Б) Орел ☒ В) Півень
11. Яка квітка символізує вірність і вічність життя?
А) Барвінок ☒ Б) Тюльпан В) Півонія
12. Яка рослина уособлює дівочу красу й чистоту?

А) Ромашка ☒ Б) Чорнобривці В) Соняшник

**Літературні диктанти
(за народними піснями)**

«Цвіте терен»

1. Головна героїня пісні полюбила того, хто її не... (любить)
2. «Цвіте терен» — це пісня про ... (нерозділене кохання)
3. Героїня звертається до свого милого, щоб він... (прийшов)
4. Пісня належить до... (народних, родинно-побутових)
5. Символ, який означає гіркоту, сум, — ... (терен)

«Місяць на небі, зіроньки сяють»

1. Описана пора доби в пісні — ... (ніч)
2. Головний герой пісні — ... (козак)
3. Він шукає ... (свою милу)
4. Символ, що уособлює кохання, — ... (зіронька)
5. Пісня розповідає про... (побачення закоханих).

«Ой під вишнею, під черешнею»

1. Головний герой пісні — ... (козак)
2. Він шукає ... (дівчину)
3. Чому дівчина не виходить до нього? Бо... (її мати не дозволяє)
4. Пісня належить до... (народних, жартівливих)
5. «Ой під вишнею, під черешнею» — це пісня про... (залицання).

«Стоїть дуб зелений»

1. Головна героїня пісні —... (вдова).
2. Вона згадує... (свого чоловіка).
3. Дуб символізує... (силу, незламність).
4. Пісня належить до... (народних, родинно-побутових).
5. «Стоїть дуб зелений» — це пісня про... (самотність, сум за минулим).

«Летіла зозуля»

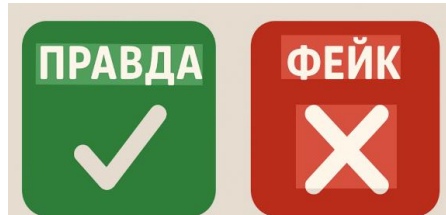
1. Пташка, що уособлює сум, — ... (зозуля).
2. Вона летить до... (чужої хати).
3. Героїня звертається до зозулі, щоб та... (передала привіт).
4. Пісня належить до... (народних, родинно-побутових).
5. «Летіла зозуля» — це пісня про... (тугу за рідним домом).

Символ-пазл

Учні отримують набір зображень-символів (наприклад, дуб, зозуля, вода, стежка). Їхнє завдання — скласти з них візуальний «пазл» до однієї з пісень та пояснити значення кожного символу в контексті твору.

Гра «Правда чи фейк»

1. Балада – це епічний віршований твір з драматичним сюжетом.
2. Народні балади завжди мають щасливий фінал.
3. Один із прийомів балади – метаморфоза.
4. Балади передавалися в усній формі.
5. У баладах часто порушуються соціально-побутові проблеми.
6. Сюжет балади завжди простий і не має конфлікту.
7. Балади належать до фольклорних творів.
8. У баладах можуть бути надприродні елементи.
9. «Дума» та «балада» – це один і той же жанр.
10. Ліризм у баладі допомагає зрозуміти почуття героїв.
11. У баладах часто використовується прийом психологічного паралелізму.
12. Балада як жанр виникла у XX столітті з появою професійного театру.

Ключі до гри «Правда чи фейк»:

- Правда (Це класичне визначення жанру балади).
- Фейк (Народні балади найчастіше мають трагічний фінал).
- Правда (Наприклад, перетворення дівчини на тополь або калину).
- Правда (Як і весь фольклор, вони тривалий час існували в усній формі).
- Правда (Стосунки батьків і дітей, кохання, зрада – це типові теми).
- Фейк (Сюжет балади завжди напружений і будується навколо гострого конфлікту).
- Правда (Існують народні балади, хоча є й літературні, написані конкретними авторами).
- Правда (Фантастичні та магічні елементи є характерною рисою балад).
- Фейк (Це різні жанри: дума – це великий героїчний твір, що виконується речитативом, а балада – ліро-епічна пісня).
- Правда (Ліризм – це емоційність, яка передає внутрішній світ персонажів).
- Правда (Стан природи часто відображає настрій або долю героїв).
- Фейк (Жанр виник у Середньовіччі, задовго до XX століття)

ЦІКАВО ЗНАТИ

Балада і билина – це жанри ліро-епічної поезії, але **балада** – це твір (часто фольклорного походження) драматичним, фантастичним або соціально-побутовим

сюжетом, що поєднує лірику й епіку, тоді як **билина** – це специфічний жанр українського/руського (давньоруського) героїчного епосу, що оспівує історичні події та героїв Київської Русі.

Детектор зв'язків: Хто що символізує?

Установіть відповідність

1. Стріла	А. Символ туги, скорботи
2. Три шляхи	Б. Символ трагічної розв'язки
3. Зозуля	В. Символ трагічної долі
4. Сім'я	Г. Символ розлуки
5. Криваві сліди	Д. Символ, що уособлює близьких людей

Останній політ: журналістське розслідування

Уявіть себе журналістами, які опинилися на місці подій, описаних у баладі «Ой летіла стріла». Ваше завдання – підготувати ексклюзивний репортаж про трагічну загибель козака. У своєму матеріалі ви повинні:

- розповісти про обставини трагедії, використовуючи елементи опису з балади.
- взяти інтерв'ю у матері, сестри та молодшої дружини загиблого, передавши їхні емоції та переживання.
- створити завершений прозовий текст, який би максимально драматично та інформативно висвітлював події, перетворюючи поетичний текст балади на журналістський матеріал.

Саундтрек до балади «Ой летіла стріла»

Підберіть сучасну музику до балади «Ой летіла стріла» та виконайте такі кроки:

1. Поясніть, яку емоцію та ідею, на вашу думку, передає обрана вами музика.
2. Обґрунтуйте, чому саме цей трек найкраще підходить до сюжету балади.
3. Визначте, як музика посилює емоційне сприйняття твору.

Варіанти для підбору:

- Трек, що передає драматизм подій (наприклад, інструментальна музика).
- Мелодія, що відображає сум і тугу (наприклад, лірична композиція).
- Музика, що підкреслює героїзм козака.

Барви смутку і надії

Виділіть слова, що створюють колірну гаму балади (чорна стріла, білий світ, червона калина). Намалюйте емоційну палітру балади – підберіть кольори до кожного образу. Що означають ці кольори?

Можна створити таку схему:

Образ	Колір	Значення	Емоція
Стріла	чорна	смерть, біда	біль, трагедія
Світ	білий	життя, чистота	світлі спогади, втрачена надія
Калина	червона	Молодість, любов	Смуток, краса, жаль

Фольклорна археологія

Знайдіть у баладі «Ой летіла стріла» ознаки усної народної творчості (повтори, паралелізм, ритм, мелодійність).

Дослідіть, як вони допомагають легко запам'ятати текст.

Запишіть у вигляді «кодексу усної пам'яті».

- Повтори – ключі пам'яті.

«Ой летіла стріла...» – повторюється, щоб ми не забули головний образ.

- Паралелізм – сходинки думки.

«Не так тая стріла, як тая вдова, як тая вдова – як рідная мати». Сюжет розгортається послідовно, і це допомагає утримати його в голові.

- Ритм – музика слова.

Кожен рядок звучить, як пісня, тому легко відтворювати навіть через роки.

- Пестливі слова – емоційна пам'ять.

«Братіку», «сестриця» – торкають душу, і ми пам'ятаємо не лише зміст, а й відчуття.

ДАВНЯ УКРАЇНСЬКА ЛІТЕРАТУРА

«Повість минулих літ»

Детектор правди: Що насправді було в літописі? (так чи ні)

1. Святослав був сином княгині Ольги.
2. Він одразу після повноліття поїхав воювати на печенігів?
3. Святослав не користувався возами, щоб бути більш мобільним.
4. Вятичі були першим народом, якому він сказав: «Хочу на вас іти».
5. Святослав переміг хозар і взяв їхню столицю Ітіль.

6. Ольга померла від старості, після повернення Святослава.
7. Святослав не хотів повертатися в Київ, бо не любив своє місто.
8. Претич був князем печенігів.
9. Греки дали Святославу данину після того, як він відмовився від золота.
10. Святослав загинув від рук хозарів.
11. Святослав перед походами попереджав ворогів словами: «Іду на ви».
12. Після смерті княгині Ольги Святослав залишив управління Києвом своїм синам.

КЛЮЧІ:

1. Правда. 2. Неправда 3. Правда. 4. Правда. 5. Правда. 6. Неправда.
7. Неправда. 8. Неправда. 9. Неправда. 10. Неправда. 11. Правда. 12. Правда.

Піраміда «Літописна оповідь: від події до суті»

Прочитайте уривок із «Повісті минулих літ» про князя Святослава. Побудуйте піраміду, яка відобразить сутність його характеру та діяльності, переходячи від конкретних подій до узагальненої характеристики.

Структура піраміди (від вершини до основи):

- 1 слово:** Головний герой або основний предмет розповіді.
- 2 слова:** Два прикметники, що найкраще його/її/це описують.
- 3 слова:** Три дієслова, що характеризують ключові дії/події.
- 4 слова:** Чотири слова/фрази, що передають основну проблему або конфлікт оповіді.
- 5 слів:** П'ять ключових слів/фактів, що відображають розвиток сюжету.
- 6 слів:** Шість слів, що передають наслідок або результат події.
- 1 речення:** Одне речення, що узагальнює головний урок, ідею або значення цієї оповіді для історії чи людства.

**Приклад
заповнення
піраміди:
«Легенда про
помсту княгині
Ольги»**

Приклад заповнення піраміди:

«Літописна оповідь про князя Святослава»

ЦІКАВО ЗНАТИ

Нестор Літописець був релігійною людиною, тож його погляд на події був церковним. Він вірив, що світом керує Бог і все на світі діється за Його велінням. Нещастя народу – це кара, яку посилає Бог за гріхи, і Він, насамперед, попереджає людей якимись дивами: затемненням сонця, падінням комети, кривавою зорею, спалахами блискавок і громів, природними лихами-землетрусами, голодом, мором, засухами тощо. Із любові до рідної землі Нестор гірко сумує, що в ній панують безлад і розбрат. Заслуга літописця перед історією – у тому, що він прагнув показати існування руських земель, руської держави поряд з іншими державами світу в такому стані, у якому вона перебувала.

Помста була святим ділом у ті часи. Літописець Нестор так розповідає про цю помсту та початок князювання Ольги: «... Ольга гучно мовила: «Вбито мого чоловіка, а вашого князя. Що будемо робити, люди?». Натопи загомонів, почувлися вигуки. Наперед вийшов старий жрець і підняв руку: «Звичаї нашого

Перша зустріч князя Ігоря з Ольгою. Худ. В. К. Сазонов

народу та закони держави вимагають помсти деревлянам-вбивцям нашого князя. Та допоможе нам великий Перун в цьому!». Натовп схвально загув, а воїни-дружинники вихопивши з піхов мечі, почали ними розмахувати. Княгиня, зачекавши трохи, мовила: «Хай буде так, як велять наші звичаї і закони. Клянуся помститися за мого і вашого князя Ігоря!» Заплакані очі її заблищали, увесь її вигляд свідчив про непохитну волю і рішучість».

Усі роки свого княжіння він провів не в Києві в палатах, а в походах зі своїми воїнами. Ось що писав про князя Святослава літописець Нестор: «Він ходив на ворога зі стрімкістю барса; в походах не возив із собою ні казанів, ні обозів; харчувався кониною або м'ясом диких звірів, яке пік на вугіллі; не боявся ні холоду, ні непогоди; спав у походах без шатра під відкритим небом, підстеливши під себе кінський пітник, а під голову — сідло; якщо ж ішов на ворога, то ніколи не нападав на нього зненацька, а завжди заздалегідь попереджав: «Іду на ви!»

Подібним чином говорили про князя і греки, його вороги, з якими він вів наполегливу боротьбу. Боялися грізного князя і ненавиділи його, але всі з повагою розповідали про його хоробрість і відвагу.

Історичний пазл: поєднай постаті та вчинки

Установіть відповідність

Святослав	А. Воєвода, що врятував Київ від печенігів
Ольга	Б. Печенізький князь, який убив Святослава на Дніпрових порогах
Претич	В. Княгиня, що померла, коли Святослав був у походах
Добриня	Г. Князь, що загинув у боротьбі з печенігами
Куря	Д. Вуй Володимира, що порадив поставити його князем у Новгороді

Мандрівка крізь століття: Пригадайте історію Святослава

Розташуйте події в хронологічному порядку.

а) Прихід печенігів до Києва. б) Перемога над хозарами. в) Загибель Святослава від рук Курі. г) Посадив Ярополка в Києві. д) Похід на Дунай.

Інтерв'ю з Претичем

Уявіть, що ви журналіст, який бере інтерв'ю у воєводи Претича після його зустрічі з князем печенігів. Які питання ви поставите? Як Претич опише свої відчуття, хитрість, яку він застосував?

Літопис у мемах: Оживляємо історію!

Оберіть 3-4 ключові події, значущі персонажі або вислови з уривка «Повісті минулих літ» про князя Святослава. Створіть серію мемів, що креативно переосмислять ці історичні моменти або постаті в сучасному стилі. Для кожного напишіть короткий пояснювальний коментар (2-3 речення), що розкриває історичний контекст та задум мемів.

Можливі ідеї для мемів:

- Святослав і його «Хочу на вас іти!»
- Реакція киян на облогу печенігів та відсутність Святослава

- Святослав, який відмовляється від золота, але радіє мечу
- Рада бояр щодо Святослава
- Ольга просить Святослава залишитися

Словесний портрет

Створіть словесний портрет Святослава, використовуючи лише ті слова та фрази, які є в літописі. Обґрунтуйте, які риси характеру князя вони розкривають.

Переяславець – центр світу

Створіть інфографіку або короткий рекламний буклет, що відображає, чому Святослав вважав Переяславець «серединою землі своєї». На інфографіці можна показати товари, що сходяться там.

Тести

1. Хто вважається автором «Повісті минулих літ»?
а) Ярослав Мудрий; б) Володимир Великий; в) Нестор Літописець; г) Григорій Сковорода
2. Яка головна мета створення «Повісті минулих літ»?
а) Забезпечити розвагу для князівського двору; б) Створити повний перелік усіх законів Київської Русі; в) Розповісти про походження Руської

землі, київських князів та про те, як виникла Руська земля; г) Описати побут та звичаї слов'янських племен.

3. За яким принципом організована розповідь у «Повісті минулих літ»?

а) За тематичними розділами; б) У формі діалогів між персонажами; в) Хронологічно, за роками; г) За алфавітним порядком подій.

4. Чому «Повість минулих літ» є цінним джерелом для вивчення історії та культури України?

а) Це єдина збережена книга давньоруського періоду; б) Вона містить найперші письмові згадки про події та особистості, що сформували українську державність та культуру; в) У ній детально описано наукові відкриття того часу; г) Це була перша книга, надрукована в Україні.

5. Який народ Святослав знайшов на Оці-ріці та Волзі?

а) хозари; б) вятичі; в) печеніги.

6. Кого князь Святослав посадив у Києві після свого від'їзду?

а) Олега; б) Володимира; в) Ярополка.

7. Яке місто Святослав хотів зробити своєю столицею?

а) Київ; б) Ітіль; в) Переяславець.

8. Кому належать слова: «Не люблю мені є в Києві жити»?

а) Ользі; б) Святославу; в) Добрині.

9. Від кого кияни послали гінця до Святослава?

а) від печенігів; б) від греків; в) від киян.

10. Які причини спонукали Святослава повернутися до Києва?

а) напад печенігів на Київ; б) хвороба матері; в) бажання залишитися з дітьми.

11. Якою була головна риса характеру князя Святослава, підкреслена в літописі?

а) любов до розкошів і пишного життя; б) хитрість і дипломатичність; в) воїнська мужність, простота й рішучість; г) прагнення усамітнення та миру.

12. Яке значення мала фраза Святослава «Хочу на вас іти!»?

а) була поетичним перебільшенням літописця; б) означала оголошення війни після таємної підготовки; в) підкреслювала відкритість князя й його звичку попереджати ворога про похід; г) була зверненням до київських бояр.

КЛЮЧІ: 1В, 2В, 3В, 4Б, 5Б, 6В, 7В, 8Б, 9В, 10А, 11В, 12В.

«Детектор правди: Хто є хто?»

(Варіант 1. «Так чи Ні»)

1. Святополк, сівши в Києві, був улюбленцем народу. (Ні)
2. Борис, дізнавшись про смерть батька, одразу поїхав до Києва. (Ні)
3. Святополк запросив Бориса до Києва, обіцяючи любов і подарунки. (Так)
4. Борис відмовився воювати проти брата. (Так)

5. Святополк послав убивць до Бориса, а потім до Гліба. (Так)
6. Бориса було вбито мечем. (Ні)
7. Горясір був убивцею Гліба. (Так)
8. Святополк також убив брата Святослава. (Так)
9. Ярослав, дізнавшись про смерть братів, одразу рушив на Святополка. (Так)
10. Ярослав переміг Святополка в битві під Любечем. (Так)
11. Борис перед смертю молився й прийняв смерть без опору. (Так)
12. Гліб знав про небезпеку, але все одно поїхав до Святополка з власної волі. (Ні)

«Історичний квест: Знайди слово» (Варіант 2. «Продовжи речення»)

1. Борис, дізнавшись про смерть батька, стояв на ріці... (Альті).

2. Святополк потай прикликав боярина, на ім'я... (Путша).

3. Борис співав на заутрені, коли до нього прийшли... (убивці).

4. Улюбленим слугою Бориса був угрин, на ім'я... (Георгій).

5. Гліб, дізнавшись про смерть батька, сів на коня, а коли прибув до Смоленська, став на річці... (Смядині).

6. Гліба було вбито поваром, на ім'я... (Торчин).

7. Тіла Бориса і Гліба поховали у церкві святого... (Василія Великого).

8. Святополк після смерті Бориса і Гліба почав роздавати... (майно).

9. Ярославу прийшла звістка про смерть батька і брата від сестри... (Передслави).

10. Святополк, програвши битву, утік у... (Ляхи).

11. Перед загибеллю Борис наказав не чинити опору та прийняти смерть як... (волю Божу).

12. Після перемоги над Святополком Ярослав став княжити в... (Києві).

Остання битва Святослава Хороброго

Володимир Мономах. «Повчання»

Прочитайте «Повчання» Володимира Мономаха.

Побудуйте піраміду, яка відобразить цінності Мономаха: сутність його характеру та діяльності.

Піраміда «Цінності Мономаха»

- 1 рядок: Головна цінність.
- 2 рядок: Дві риси характеру, пов'язані з цією цінністю.
- 3 рядок: Три дії, що демонструють цю цінність.
- 4 рядок: Приклади з «Повчання», що ілюструють цю цінність.
- 5 рядок: Речення, що пояснює актуальність цієї цінності сьогодні.

Приклади заповнення піраміди:

ЦІКАВО ЗНАТИ

Володимир Мономаху довелося замолоду збагнути, як влада кружить людині голову, як князі, захмелівши від влади, уявляють себе всемогутніми, мало не безсмертними, як вони, проливаючи братню кров, кличуть на допомогу війська половців, поляків, угрів, чехів, візантійців, віддаючи при цьому на поталу, вогонь і грабунок власні ж землі. Він рано зрозумів, що є в світі зло, протистояти якому можна тільки мечем, силою (але завжди вірив, що не можна губити жодну людську душу – ані праву, ані навіть винну, і був щирим, коли писав про це у «Повчанні» – проте як політик мусив підкорятися суворій необхідності та лити кров!). Він звик з дитячих років робити все сам, наскільки це взагалі можливо, і в управлінні державою, і в господарських справах, «лінощі – бо всім гріхам причина: що людина вміє, те забуде, а чого не вміє, тому не навчиться» (це з «Повчання, 900 років тому!). А головне, що дізнався впродовж довгого життя Великий князь і чого навчав дітей: «Понад усе – гордині не майте ні в серці, ні в розумі, але скажемо:

«Смертні ми, сьогодні живи, а завтра – в домовині; це все, що ти нам дав, Боже, не наше, а твоє, доручене нам тобою на мало днів. І (в землі) не ховайте скарбів своїх, то нам великий гріх». Зіставимо ці слова 65-річного Мономаха (з «Повчання»), вже глави держави, київського Великого князя, з показним «християнством» наших сьогоднішніх можновладців, що воно приховує їхню необмежену жадібність...

Піраміда «Я і Повчання»

- 1 рядок: Назва настанови, яка найбільше відгукується
- 2 рядок: Дві ситуації з мого життя, де ця настанова була важливою.
- 3 рядок: Три риси характеру, які, на мою думку, необхідні для дотримання цієї настанови.
- 4 рядок: Чотири наслідки (позитивні чи негативні) від дотримання/недотримання цієї настанови
- 5 рядок: Речення, що пояснює, як я намагаюся втілювати цю настанову у житті.

Приклад заповнення піраміди:

Мономахова капсула часу для майбутнього (Робота у малих групах)

Уявіть, що ви маєте надіслати «Повчання» у майбутнє (наприклад, для лідерів 22 століття або для своїх онуків). Ваше завдання – відібрати 5-7 найактуальніших, на вашу думку, настанов Мономаха, які варто зберегти. Створіть коротку презентацію (до 3-х слайдів) або відеозвернення (до 2 хвилин), пояснюючи свій вибір. Обґрунтуйте, чому саме ці настанови є вічними і чому їх варто передати наступним поколінням.

Асоціативний куш «Мудрість Мономаха»

Створіть мережу асоціацій, пов'язаних з образом Мономаха та його «Повчанням».

Інструкція: У центрі аркуша – коло зі словом «Мономах». Від нього відходять «гілки» з ключовими словами, що спадають на думку (наприклад, князь, Київ, мудрість, настанови, діти, бій, подорож, віра, справедливість). Від кожної «гілки» можна створити ще менші «гілочки» з більш конкретними асоціаціями.

Приклад:

Мономах → Київ → Золоті ворота, Софія Київська

Мономах → Мудрість → Повчання, настанови, досвід

Мономах → Бій → походи, захист, мужність

«Слово про похід Ігорів»

Аукціон цитат: оціни та захисти

Клас ділиться на команди. Кожна команда отримує «стартовий капітал» (наприклад, 100 «княжих гривень»). Учитель «виставляє на аукціон» ключові цитати із «Слова про похід Ігорів».

Інструкція:

Оціни лот: Вчитель читає цитату. Команди мають обдумати її значення, контекст, художню цінність.

Зроби ставку:

Команди роблять ставки. Перемагає та, яка запропонує найвищу «ціну».

Захисти лот: Команда, яка купила цитату, має пояснити її значення, вказати, де вона зустрічається у творі, чому вона важлива для розуміння сюжету, ідеї чи образу. Чим більш повне та цікаве пояснення, тим більше «бонусних гривень» вона отримує.

Як це працює з текстом: Заохочує до уважного читання та запам'ятовування ключових фрагментів. Розвиває навички аналізу, інтерпретації та аргументації. Елемент гри додає азарту.

НУШ-компетентності: Мовно-літературна (розуміння цитат), критичне мислення (аналіз, обґрунтування), підприємницька (стратегія, ризик), соціальна (командна робота).

Цитати для аукціону

«Аби ти оці полки оцбетава, скачучи, соловію, помислом по древу, літаючи умом під хмарами, звиваючи славу обополи часу нашого, біжучи тропою Трояна через поля на гори!»

«Браття і дружино! Лучче ж би потятим бути, аніж полоненим бути. Так всядьмо, браття, на свої бистрії коні та на Дін синій поглянем».

«Сю ніч звечора одягали мене, – рече, – чорним покривалом на кроваті тисовій, черпали мені сине вино з горем змішане, сипали мені з порожніх сайдаків степовиків поганих великий жемчуг на лоно і ніжили мене.»

«О мої синовці, Ігорю і Всеволоде! Рано єсте почали Половецькую землю мечами разити, а собі слави шукати.»

«Полечу, – рече, – зозулею по Дунаєві, омочу шовковий рукав у Каялі-ріці, утру князю кривавії його рани на дужому його тілі».

«Світлеє і трисвітлеє сонце! Всім тепле і красне еси!»

«Коли Ігор соколом полетів, тоді Влур вовком помчав, струшуючи собою студену росу: підірвали-бо своїх бистрих коней.»

«Коли сокіл до гнізда летить – соколича розстріляємо своїми золоченими стрілами».

«Слава Ігорю Святославичу, буй-туру Всеволоду, Володимирі Ігоревичу!»

Вправа «Подія-місце-наслідок»

Учитель називає подію, а учні коротко записують місце, де вона відбулася, та її безпосередній наслідок за текстом «Слова про похід Ігорів».

- Подія: Затемнення сонця
(Очікувана відповідь: Ріка Донець, лиха прикмета, яка віщувала поразку).
- Подія: Перша битва з половцями
(Очікувана відповідь: Половецька земля, перемога русичів (хоч і тимчасова)).
- Подія: Сон Святослава
(Очікувана відповідь: Київ, віщування бід, попередження про поразку Ігоря).
- Подія: Плач Ярославни
(Очікувана відповідь: Путивль, туга за Ігорем, звернення до сил природи).
- Подія: Втеча Ігоря з полону
(Очікувана відповідь: Половецька земля / річка Донець, повернення Ігоря додому, але Русь залишається розділеною).

Завдання: «Детектив архайзмів та символів:

Розшифруй та поясни»

Учні працюють у парах/групах.

Проведіть детальне розслідування уривка із «Слова про похід Ігорів».

Виконайте завдання «Віднайди та поясни» (лексична розвідка).

Варіант 1

Уривок про затемнення Сонця.

Досьє 1: «Тоді Ігор поглянув на світле сонце й побачив: вої його пільмою покриті. І сказав Ігор-князь дружині своїй: «Браття і дружино! Лучче ж убитим бути, ніж полоненим бути. Сядьмо, браття, на прудких коней та погляньмо хоч на синій Дін!» Схотілося йому Дон подолати. І великий знак йому заступив: сонце дорогу заступало, ніч погрозами пробудила птиць, звіриний свист збудив Див, кличе до вершини дерева незнайомої, велить послухать землі незнайомій – Волзі, і Помор'ю, і Посуллю, і Сурожу, і Корсуню, і тобі, тмутороканський ідоле!»

Приклад виконання завдання

Варіант 1

1. «Віднайди та поясни» (Лексична розвідка):

Лўчче:

- Сучасне значення: краще.
- Пояснення: Це застаріла форма ступеня порівняння прикметника/прислівника. Використання підкреслює рішучість Ігоря, його небажання бути полоненим. Створює атмосферу давнини, урочистості моменту, адже князь промовляє до дружини важливі слова.

Дружина:

- Сучасне значення: група воїнів; військо (застаріле); також жінка, дружина.
- Пояснення: В контексті «Слова» – це військо князя, його найближчі воїни. Це історизм, що відбиває організацію війська часів Київської Русі. Створює відчуття братерства, єдності князя з його військом, яке йде за ним у бій.

Дон:

- Сучасне значення: річка Дон.
- Пояснення: Це архаїчна назва річки. Згадка про Дон тут не просто географічна точка, а й символ кордону, межі, яку Ігор хоче подолати, щоб дістатися половців. Це додає епічності розповіді.

Див:

- Сучасне значення: нечиста сила, міфічна істота, чудовисько (застаріле).
- Пояснення: Це міфологічна істота слов'янської міфології, яка віщує біду. Історизм/архаїзм, що підсилює містичний, фатальний характер подій. Викликає відчуття тривоги, передчуття лиха, надприродного втручання.

Тмутороканський ідол:

- Сучасне значення: назва міста Тмуторокань, ідол – давнє язичницьке божество.

- Пояснення: Тматорокань – це давньоруське князівство на Північному Кавказі, що було важливою стратегічною точкою. Згадка «ідола» підкреслює язичницькі вірування того часу або ж є алегорією на далекі землі чи ворожі сили. Це історизм, що вказує на географію та релігійні вірування епохи. Викликає відчуття розмаху подій.

Варіант 2.

Уривок про плач Ярославни

Досьє 2: «На Дунаї Ярославнин голос чути, зозулею безвісною рано-вранці кує: «Полечу, – каже, – зозулею по Дунаю, обмочу рукав бобровий у Каялі-ріці. Обмию князеві кроваві рани на міцному його тілі». Ярославна рано-вранці плаче в Путивлі на заборолі, промовляючи: «О вітре, вітрило! Чому так сильно вієш? Чому мечеш половецькі стріли на моїй любій дружині? Чому мої радощі на ковилі розвіяв?»

Приклад виконання завдання до Варіанту 2:

1. «Віднайди та поясни» (Лексична розвідка):

Кує (зозулею):

- Сучасне значення: видає звук «ку-ку», тужить, плаче (про зозулю).

- Пояснення: В українському фольклорі зозуля – це символ вдови, нещасної жінки, яка тужить за чоловіком. Тут це дієслово передає глибокий сум Ярославни. Архаїзм/фольклоризм, що підсилює трагізм її долі, асоціюючи її з народними образами туги. Створює відчуття глибокого горя, безнадії.

Безвісна:

- Сучасне значення: невідома, сумна, самотня.

- Пояснення: Тут – в значенні нещасна, самотня, що втратила чоловіка і не знає його долі. Архаїзм, який підкреслює відчай Ярославни, її розгубленість та безпорадність.

Рукав бобровий:

- Сучасне значення: рукав одягу, зроблений з бобрового хутра.

- Пояснення: Це історизм. Боброве хутро було дуже цінним, символізувало багатство, шляхетність. Ярославна, незважаючи на свій статус, готова на будь-які жертви заради чоловіка.

Каяла-ріка:

- Сучасне значення: міфічна або реальна річка, де відбулася битва.

- Пояснення: У «Слові» Каяла – це річка скорботи, річка, що стала свідком поразки руських військ і загибелі багатьох воїнів. Історизм/міфологізм, що підсилює трагізм подій. Викликає асоціації з болем, кров'ю, втратою.

Забороло:

- Сучасне значення: укріплена частина стіни, фортечна вежа; також верхня частина шолома.

- Пояснення: Тут – фортечна стіна в Путивлі, звідки Ярославна дивиться на степ. Історизм, що точно відтворює архітектурні реалії часів Русі. Створює образ самотньої жінки, що стоїть на захисті своїх земель, але є безсилою допомогти.

Дружина:

- Сучасне значення: військо, воїни (застаріле).
- Пояснення: У цьому контексті «дружина» – це руські воїни, чоловіки, що пішли в похід з Ігорем. Історизм. Ярославна тужить не лише за чоловіком, а й за всіма, хто постраждав у поході.

Ковила:

- Сучасне значення: степова трава з довгими волокнистими суцвіттями.
- Пояснення: Символ Дикого Поля, степу, де відбувалися битви з половцями. Це місце горя, де «розвіялися» радощі Ярославни.

Тест до твору «Слово про похід Ігорів»

(9 клас НУШ)

Завдання 1-11 мають по 4 варіанти відповіді, з яких лише ОДИН є правильним.

1. До якого літературного жанру належить «Слово про похід Ігорів»?
А) Дума Б) Літопис В) Героїчна поема Г) Історична повість
2. Яка головна ідея об'єднує роздуми автора «Слова про похід Ігорів»?
А) Прославлення військової доблесті князів. Б) Заклик до єднання руських князів перед спільною небезпекою. В) Опис природи Руської землі. Г) Засудження походів проти кочівників.
3. Яка природна подія віщує невдачу походу князя Ігоря?
А) Сильна буря. Б) Землетрус. В) Затемнення Сонця. Г) Повінь.
4. Що спонукало князя Ігоря вирушити в похід проти половців?
А) Наказ київського князя Святослава. Б) Бажання здобути особисту славу та відновити колишню доблесть. В) Необхідність захистити торгові шляхи. Г) Прохання народу.
5. Які птахи у «Слові» символізують смуток, біду та оплакування загиблих?
А) Соколи. Б) Лебеді. В) Зозулі. Г) Орли.
6. Хто виголошує «Золоте слово», закликаючи князів до єднання?
А) Князь Ігор. Б) Ярославна. В) Князь Святослав. Г) Боян.
7. До яких саме сил природи звертається Ярославна у своєму плачі?
А) До лісу, гір, річки. Б) До сонця, вітру, Дніпра-Славутича. В) До місяця, зірок, хмар. Г) До землі, неба, води.
8. Як природа реагує на події, описані в «Слові про похід Ігорів»?
А) Залишається байдужою. Б) Стає союзником половців. В) Співчуває русичам, попереджає їх, тужить. Г) Повністю контролює дії князів.

9. Чим закінчився бій русичів з половцями під час походу Ігоря?

А) Повною перемогою русичів. Б) Поразкою русичів і полонем князя Ігоря. В) Відступом половців без значних втрат. Г) Підписанням мирного договору.

10. Який художній засіб, характерний для народної творчості, широко використовується в «Слові» (наприклад, «чисте поле»)?

А) Інверсія. Б) Метафора. В) Постійний епітет. Г) Гіпербола.

11. Чому ідея єдності князів є центральною у «Слові про похід Ігорів»?

А) Щоб полегшити збір данини. Б) Щоб Руська земля могла успішно протистояти зовнішнім ворогам. В) Щоб збільшити особисту владу кожного князя. Г) Щоб розвивати торгівлю.

Ключі до тесту: 1В, 2Б, 3В, 4Б, 5В, 6В, 7Б, 8В, 9Б, 10В, 11Б.

СВІТЛО КРІЗЬ ТЕМРЯВУ

(література ХІХ століття)

Тема «Український колорит у художній літературі»

Ліна Костенко «Скіфська Одиссея»

Ромашка Блума

Після прочитання твору клас ділиться на 6 груп, кожна з яких отримує завдання на перевірку знань, розуміння, застосування, аналіз, оцінювання та творчість.

1. ЗНАННЯ — Група 1 «Літописці»

Завдання групи: відтворити факти й опорні відомості.

- Визначте жанр твору «Скіфська одиссея».
- З'ясуйте, яку річку греки називали Борисфеном.
- Підготуйте 2–3 ключові факти з життя Ліни Костенко.
- Оформіть відповідь у вигляді короткої довідки.

2. РОЗУМІННЯ — Група 2 «Мудреці»

Завдання групи: пояснити смисли твору.

- Чому мандрівка грека є символічною?
- Як у поемі поєднуються минуле, сучасне й майбутнє?
- Підготуйте усне пояснення з прикладами з тексту.

3. ЗАСТОСУВАННЯ — Група 3 «Мандрівники»

Завдання групи: застосувати ідеї твору до сучасності.

▪ Напишіть 3–4 рядки (проза або вірш), у яких порівняйте мандрівку грека з подорожжю сучасною Україною.

▪ Представте результат у творчій формі.

4. АНАЛІЗ — Група 4 «Дослідники»

Завдання групи: проаналізувати

художні образи.

- Дослідіть образ Дніпра-Борисфену.
- Які історичні епохи він поєднує?
- Чому ріка постає символом безперервності цивілізації?

5. ОЦІНЮВАННЯ — Група 5 «Експерти»

Завдання групи: сформулювати власну позицію.

Чи можна вважати поему доказом належності України до світової цивілізації?

- Наведіть аргументи з тексту.
- Підготуйте короткий виступ «за» або «проти».

6. ТВОРЧІСТЬ — Група 6 «Візіонери»

Завдання групи: створити власний текст.

- Напишіть міні-лист від імені грека-торговця до нащадків.
- Передайте його враження про землю скіфів і передбачення майбутнього України.

ПІДСУМОК РОБОТИ:

Кожна група презентує свою «пелюстку». Разом вони утворюють цілісне бачення поеми як подорожі України крізь час і світову історію.

Рефлексія: що нового ви відкрили про Україну та її місце у світі?

Григорій Квітка-Основ'яненко

«Сватання на Гончарівці»

Діджитал-челендж «Локації для сториз»

Якби герої Квітки-Основ'яненка мали смартфони, де б вони робили найкрутіші селфі? Створіть карту ТОП-локацій Гончарівки. Позначте місця, де Уляна записала б сумний «Reels», а Стецько – кумедне відео про свої статки. Підпишіть кожную локацію влучним хештегом та короткою цитатою, яка пояснює, чому це місце є важливим для сюжету. Зробіть так, щоб ваша мапа «ожил!» через ваші

коментарі!

Структура шаблону:

Картки-локації (на кожній точці):

1. *Назва місця* (наприклад, «Улянин садок»).
2. *Цитата:* Рядок із твору, що описує це місце або почуття героїв тут.
3. *Артефакт:* Предмет, який символізує цю локацію

(хустка, гарбуз, чарка, лист).

4. Рівень «емоційного напруження»: Шкала від 1 до 5 (наприклад, біля верби — 5/5 серця, у дворі зі Стецьком — 1/5).

Гра «Хрестики-нулики»

1. Олексію заборонено одружуватися з Уляною? (Так, він кріпак, якого мають віддати у москалі).

2. Стецько замість згоди на весілля отримав хустку? (Ні, гарбуза).

3. За професією дядько Йосип Скорик, який допомагає закоханим? (Так. Відставний солдат/москаль).

4. Кмітливість – головна риса характеру Стецька. (Ні. Дуркуватість/обмеженість).

5. Прокіп Кандзюба намагався підкупити батьків Уляни? (Так. Багатством і обіцянками солодкого життя).

6. Уляна співає пісню «Ой не ходи, Грицю...», виражаючи свій сум? (Ні. Співає пісню «Ой мати, мати, серце не вважає»).

7. Чи є рушники символом згоди на шлюб? (Так. Символ згоди на шлюб, якими Уляна зв'язала Олексія, а не Стецька).

8. Мати Уляни найбільше прагнула багатства і виступала за шлюб зі Стецьком? (Так. Мати Одарка).

9. Стецько залишається ні з чим у кінці твору (Так. Він залишається ні з чим, але не дуже засмучується через свою дуркуватість).

Диктант «Детектор брехні» (Правда чи Фейк)

Учні мають ставити «+», якщо твердження правдиве, і «–», якщо воно помилкове.

1. Стецько прийшов свататися до Уляни, бо дуже палко її кохав. (– *Він робив це, бо батько велів*)

2. Олексій не міг одружитися, бо був кріпаком і йому загрожувала рекрутчина. (+)

3. Мати Уляни, Одарка, була категорично проти багатого зятя. (– *Навпаки, вона мріяла про багатство*)

4. Уляна на знак згоди пов'язала Стецьку найкращі рушники. (– *Вона дала йому гарбуза*)

5. Йосип Скорик, який допоміг закоханим, був відставним солдатом. (+)

6. Стецько на побаченні вихвалявся тим, що вмів добре читати й писати. (– *Він вихвалявся дурницями та статками*)

7. Прокіп Шкурат спочатку боявся суперечити дружині щодо вибору зятя. (+)
8. Олексій отримав відпускну (волю) завдяки хитрощам та втручанню Скорика. (+)
9. Прізвище Стецька – Кандзюба. (+)
10. У фіналі п'єси Стецько дуже засмутився і плакав через втрачене кохання. (– *Йому було байдуже, він лише боявся батька*)
11. Дія п'єси відбувається в селі поблизу Харкова. (+)
12. Основний конфлікт твору – боротьба справжнього почуття з прагматизмом і грошима. (+)

«Один влучний епітет»

Доберіть до кожного героя один найвлучніший епітет.

1. Стецько – ...
2. Олексій – ...
3. Уляна – ...
4. Скорик – ...
5. Прокіп – ...
6. Одарка – ...

«Маска, я тебе знаю!»

Створіть емоційну маску для кожного головного героя (Стецько, Олексій, Уляна). Поясніть, які риси характеру відображає ця маска (наприклад, для Стецька – маска з надутими щоками і висунутим язиком, для Олексія – з сумними очима і усмішкою).

Ланцюжок подій

Розгляньте світлини. Розташуйте їх у правильній послідовності відповідно до подій твору.

«Кадр і дія»

Під кожним фото напишіть короткий опис сцени (1–2 речення) і позначте її номером за ходом подій у творі.

Наприклад:

1. У хаті Уляни йде розмова про заміжжя.
2. Свахи домовляються про сватання.
3. Олексій приходить до Уляни.
4. Сватання.
5. Плани вибору нареченого руйнуються.

«Хто що сказав?»

До кожного фото добери репліку з п'єси.

Приклади реплік:

- ▶ «Та я ж його люблю, мамо!»
- ▶ «От би Уляночку за Стецька видати!»
- ▶ «Без Уляни я й жити не можу!»
- ▶ «Підем, Стецьку, свататись!»
- ▶ «Та годі вам уже сперечатися»

«Реклама книги»

Створіть постер до комедії, який би зацікавив сучасних підлітків. Придумайте слоган, який коротко, але змістовно передає головну ідею твору. Наприклад, *«Коли неграмотність – не біда, а веселощі!»* або *«Справжнє кохання знайде свій шлях!»*

«Слово – не горобець...»

Випишіть 5 найцікавіших прислів'їв або приказок, які використовуються в тексті комедії, та поясніть, як вони характеризують героїв або ситуацію. Наприклад, *«Чого на світі не буває, того й на печі не знайдеш»* – про кмітливість.

«Досьє персонажа»

Створіть досьє на Стецька: зберіть цитати з твору, що характеризують Стецька. Складіть його психологічний портрет та список його життєвих «досягнень» чи «талантів». Додайте свої думки щодо того, чому саме таку роль автор відвів цьому персонажу.

Ім'я	
Соціальний стан	
Ключова роль у сюжеті	
Зовнішність (2-3 цитати)	
Розумові здібності (2-3 цитати)	
Психологічний портрет (риса характеру)	
«Досягнення» та «Таланти» (список того, що Стецько вміє, робити чи вважає своєю перевагою)	
Ваше ставлення до героя	

Микола Гоголь.

Повість «Сорочинський ярмарок»

Сорочинський ярмарок: колись і сьогодні

Завдання:

Опишіть першу ілюстрацію та порівняйте її з другою.

На зображенні №1 показано ілюстрацію ярмарку або базару.

► Зображення виконано в народному стилі, що підкреслює традиційний український колорит.

► Люди одягнені в традиційний одяг, характерний для сільської місцевості.

► На передньому плані видно гончарні вироби, такі як глечики та намиста, що, ймовірно, є товаром для продажу.

► На задньому плані можна помітити худобу, що також вказує на торгове місце.

Дайте відповіді на запитання:

1. Що було головною метою ярмарку в часи Миколи Гоголя, а яку роль він відіграє сьогодні?
2. Які товари продавалися на ярмарку **колись**, і що з цього збереглося **до нашого часу**?
3. Як змінився одяг учасників ярмарку від гоголівської доби до сьогодні?
4. Чи залишився ярмарок місцем **знайомств, жартів, пліток і розваг**, як у творі? Наведіть приклади.
5. Як змінилися способи торгівлі: торгування, обмін, реклама — **тоді й тепер**?
6. Чи присутній у сучасному ярмарку той самий **народний гумор і колорит**, який описує Гоголь?

Словникова робота

Яка різниця між словами «базар» – «ринок» – «ярмарок»? З'ясуйте значення слів за тлумачним словником.

Коротке пояснення:

- Ринок / Базар: Постійне місце торгівлі продуктами, речами. Ринок — також і ширший економічний термін.
- Ярмарок: Періодична торгова подія, найчастіше сезонна.

Творче завдання «Живий ярмарок»

Ви – репортер сучасного онлайн-медіа, якого «відправили» у минуле на Сорочинський ярмарок часів Миколи Гоголя.

Ваше завдання:

Створіть репортаж (1–1,5 сторінки або 10–12 речень), у якому:

Коротко згадайте Миколу Гоголя як митця (1–2 речення: походження, зв'язок з Україною, стиль письма).

Опишіть атмосферу ярмарку:

- звуки, запахи, барви, рух, настрої людей;
- використайте художні засоби (епітети, порівняння, гіперболи).

«Візьміть міні-інтерв'ю»:

- у торговця, козака, молодиці чи парубка;
- передайте живу народну мову, гумор.

Згадайте про містичний елемент:

- чутки про червону свитку або дивні події.

Зробіть висновок репортера:

- чому ярмарок є не просто торгівлею, а народним святом і частиною української культури.

Додатковий виклик (на вибір):

- придумати яскравий заголовок у гоголівському стилі;
- додати 1 діалог;
- створити ілюстрацію або рекламне оголошення ярмарку.

Гра «Внутрішній монолог»

Уявіть, що лишилася мить до відплиття вітрильника. Парус уже піднято, шлях обрано, але герой ще має одну хвилину тиші.

Завдання:

Напишіть внутрішній монолог ліричного героя (8–10 речень), у якому:

- поясніть, чому він вирішив вирушити в дорогу;
- передайте сумнів або страх, якщо він є;
- покажіть надію, прагнення, мрію;
- використайте образи поезії (парус, шлях, вітер, море).

Додатково (на вибір):

- додайте 1 риторичне запитання;
- використайте метафору або порівняння;
- завершіть монолог фразою з майбутнього (що герой скаже собі через роки).
-

Тема «Незламне прагнення до волі»
Тарас Шевченко. Поезія «Готово! Парус розпустили»
Дослідники каліграфії

Почерком поета

*Готово! Парус розпустили,
Посунули по синій хвилі
Помеш кулою в Сирдар'ю
Байдару та баркас чималий.
Прощай, убогий Косарале.
Кудьбу заклятую мою
Тим розважав-таки два літа.
Спасибі, друже; похвались,
Що моде і тебе знайшли
І знали, що з тебе зробити.
Прощай же, друже! Ні хвали,
Ані латибби я не сплітаю
Твоїм пустині; в іншій краю,
Не знаю, може, й наладаю
Кудьбу колишнюю колесб!

[Друга половина 1849,
Косарал]*

Дослідіть почерк Тараса Шевченка за поданими нижче ознаками і розкажіть про нього.

Якщо людина пише, **нахиляючи букви вліво**, то вона індивідуаліст, якому не важлива думка соціуму. Свої інтереси вона завжди буде ставити вище, ніж чийсь.

Нахил вправо – ознака творчості, врівноваженості і комунікабельності. Відчутний кут нахилу вправо попереджає про запальність і ревності, цей почерк – явна ознака лідера. **Почерк без нахилу** оголює особистість, мислячу раціонально. Вона знаходиться в гармонії з собою і практично не страждає від внутрішніх конфліктів.

Натиск на ручку

або олівець занадто **сильний**, по життю енергійна і впевнена в собі. Вона комунікабельна, незалежна і завжди має свою точку зору. **Легкий натиск** – ознака романтичної і творчої натури, нездатної до зайвої цілеспрямованості.

Розмір почерку може допомогти дізнатися, наскільки людина товариська. **Великі літери** (більше 3 мм) говорять про відкритість, підвищену емоційність і чутливість. Можуть вести за собою натовп, переконувати і керувати.

Середній і дрібний розмір букв натякає, що перед вами особистість відповідальна і працьовита. **Широкі літери**, в свою чергу, – це знак добродушності, щирості і доброти, а **вузькі** – дріб'язковості і жадібності.

Округлість букв: незграбні і гострі літери видають людину егоїстичну, самозакохану і незалежну. **Круглі літери**, навпаки, ознака приналежності до компанії, чуйності і дружелюбності. Володарі округлих букв частіше за інших приходять на допомогу, вміють знаходити компроміси і стають вірними друзями.

Т. Шевченко «Доля» («Я не лукавила з тобою...»)

Завдання «Екскурс у минуле»

Порівняйте образ долі у вивчених раніше віршах Тараса Шевченка з поезією «Я не лукавила з тобою...» і знайдіть спільність між ними.

Наприклад:

«Мені тринадцятий минало»

Доля як життєвий досвід, а не абстракція.

Спільне з «Долею»:

- мотив сирітства, випробувань;
- раннє усвідомлення життєвого шляху;
- поєднання болю і надії.

Висновок: Доля формується з дитинства.

«І виріс я на чужині...»

Доля як самотність і вигнання.

Спільне:

- особиста доля поета;
- мотив «чужини»;
- щирий ліризм.

Порівняння: Як змінюється ставлення поета до своєї долі?

Марко Вовчок. Оповідання «Викуп»

Словникова робота:

Поясніть значення слова **викуп** у різних контекстах:

- історичному;
- моральному;
- особистісному.

Завдання: спробуйте передбачити, про що може бути оповідання з такою назвою.

«Займи позицію»

Виберіть одну відповідь і аргументуйте:

Викуп — це порятунок.

Викуп — це приниження.
Викуп — це вимушений компроміс.

Робота з текстом «Живі цитати»

Знайдіть у тексті цитати, що передають:

- біль і страх;
- надію;
- жорстокість панів;
- материнську любов.

Гра «Чомусики»

Дайте відповіді на запитання:

1. **Чому** оповідання має назву «Викуп»?
2. **Чому** мати змушена шукати можливість викупити дитину?
3. **Чому** у творі людина постає як товар?
4. **Чому** пан погоджується на викуп, але не співчуває матері?
5. **Чому** гроші у творі не приносять справжньої справедливості?
6. **Чому** материнська любов зображена як найсильніша сила?
7. **Чому** авторка не дає панам виправдання?
8. **Чому** герої не можуть бути по-справжньому вільними навіть після викупу?
9. **Чому** трагедія героїв є наслідком не лише особистої, а й суспільної несправедливості?
10. **Чому** оповідання змушує читача замислитися над цінністю людської гідності?
11. **Чому** викуп у творі сприймається як вимушений, але болісний вибір?
12. **Чому** твір Марка Вовчка актуальний і сьогодні?

Майстерня слова

Напишіть короткий лист:

- від матері — до дитини;
- від дитини — до матері.

Напишіть мініесе на тему: *«Чи все у світі можна викупити?»*

НЕМАЄ ЧАСУ НА ПОРАЗКУ (Література XX–XXI століть)

Тема «Виклики й випробування, що загартовують дух»

Олександр Довженко. «Воля до життя».

ЦІКАВО ЗНАТИ

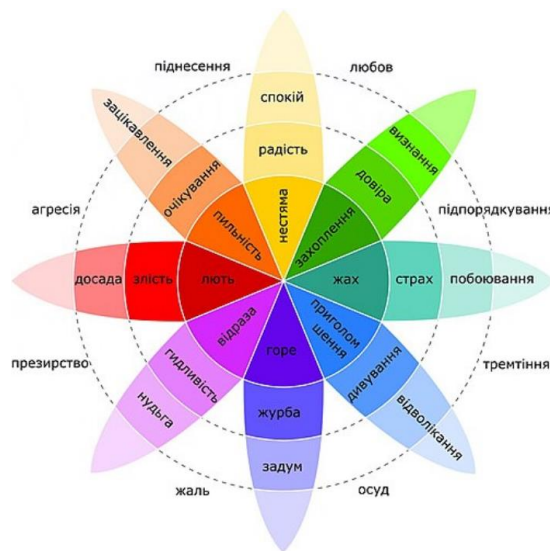
Колесо емоцій Роберта Плутчика – це модель, яка ілюструє, як емоції пов'язані між собою, комбінуються та трансформуються. Плутчик вважав, що існує 8 базових емоцій, які мають біологічну основу і є спільними для всіх людей (та багатьох тварин).

Модель схожа на квітку або колесо: в центрі – базові емоції, далі – їх слабші або сильніші варіанти.

Робота в групах «КОЛЕСО ЕМОЦІЙ»

За колесом емоцій Роберта Плутчика знайдіть емоції у творі Олександра Довженка «Воля до життя» та виконайте запропоновані завдання.

Розбийтесь на групи, обравши одну із емоцій.

● 1. Радість / Надія

Завдання:

- Знайдіть у творі епізод, де з'являється надія на життя.
- Поясніть, що саме дає героєві силу жити далі.

Запитання: Яка маленька радість або надія стає великою опорою?

● 2. Смуток

Завдання:

- Визначте момент, у якому герой переживає відчай або слабкість.
 - Якими художніми засобами автор передає цей стан?
- Доповни речення: «Герой почувається самотнім, тому що...»

● 3. Страх

Завдання:

- Чого найбільше боїться герой у творі?
- Чи цей страх зовнішній (обставини), чи внутрішній (зневіра)?

Порівняння: Страх паралізує героя чи загартовує?

● 4. Злість / Обурення

Завдання:

- ▶ На кого або на що міг би сердитися герой?
- ▶ Чи перетворюється злість на силу боротьби?

Обговорення: Чи може гнів допомогти вижити?

● 5. Рішучість / Сміливість

Завдання:

- Знайдіть вчинок, який доводить волю героя до життя.
- Поясніть, чому саме цей момент є переломним.

Ключове питання: У чому проявляється справжня сила людини?

● 6. Вдячність / Прийняття

Завдання:

- ▶ За що герой міг би бути вдячним, навіть у складних обставинах?
- ▶ Як змінюється його ставлення до життя наприкінці твору?

Рефлексія: Чого головний герой навчає читача?

Катерина Мотрич.

«Політ журавлів над нетолоченими травами»

Завдання «Емоційна асоціація»

Оберіть одну емоцію, яка, на вашу думку, пов'язана з образом журавлів у творі:

- туга
- надія
- спокій
- сум
- світла пам'ять

Поясніть вибір одним реченням.

Вправа «Квітка образу»

Нетолочені трави

1. Завдання «Розпізнаймо символи»

Поясніть образ – «нетолочені трави, використовуючи квітку.

2. Завдання «Порівняння»

Доберіть власне порівняння до словосполучення *нетолочені трави*.

Поясніть, чому авторка використовує саме цей образ.

3. Завдання «Асоціація в одному слові»

Доберіть одне слово, яке, на вашу думку, найточніше передає зміст образу *нетолочені трави*.

Поясніть свій вибір одним реченням.

4. Завдання «Образ — почуття»

Запишіть, яке почуття викликає у вас образ *нетолочених трав*.

Поясніть, як цей образ впливає на загальний настрій твору.

5. Завдання «Якби замінити образ...»

Уявіть, що авторка замінила словосполучення *нетолочені трави* на інший образ (наприклад: *випалена земля, витоптане поле*).

Як би змінився настрій і смисл твору? Зробіть короткий висновок.

6. Завдання «Голос образу»

Уявіть, що *нетолочені трави* можуть говорити.

Напишіть 1–2 речення, у яких вони звертаються до людини.

Зверніть увагу: у словах має відчуватися заклик, застереження або пам'ять.

7. Завдання «Метафора в дії»

Доберіть метафору до словосполучення «нетолочені трави».

Поясніть, чому саме ця метафора передає зміст образу у творі.

Борис Гуменюк

Поезія «Стара шовковиця під Маріуполем»

Трагічний вимір

Завдання «Трагічні сторінки історії»

Випишіть, які трагічні події війни згадуються в поезії.

Визначте, який вплив ці події мають на життя людей.

Обговоріть, чому автор описує саме повсякденні деталі (дерево, будинки, звуки міста).

Теорія літератури

Завдання:

Випишіть, які ознаки мілітарної літератури є у поезії:

- опис бою / руйнування;
- героїзм людей;
- трагізм війни;
- пам'ять і спадок.

Порівняйте з іншими творами, які ви вже читали (напр., поезія про Другу світову, АТО).

Завдання «Колесо емоцій»

Оберіть 3 емоції, які викликає у вас поезія.

Запишіть, де і як вони проявляються у тексті.

Поясніть, чому автор обрав такі деталі для передачі емоцій.

Завдання «Колесо цінностей»

Намалюйте колесо.

У центрі напишіть «Мир».

На секторах колеса – образи та символи з поезії, які показують, чому мир цінний.

Кожен сектор колеса підпишіть коротким

поясненням.

Творче завдання «Лист миру»

Уявіть, що ви пишете лист майбутнім поколінням.

Напишіть 5–6 речень, у яких:

- розповідаєте, що показала вам поезія;
- пояснюєте, чому важливо цінувати мир.

Тема «У пошуках сенсу життя»

Іван Драч «Балада про соняшник»

Завдання «Метафора → образ → ідея»

Заповніть таблицю після прочитання балади.

Метафора	Який образ створює?	Яку ідею передає?
Сонце		
Соняшник		
Людина		

Рольова гра «Інтерв'ю з метафорою»

Уяви, що ти – журналіст, а перед тобою гість уроку – МЕТАФОРА з «Балади про соняшник».

Постав їй запитання й прокоментуй її відповіді. (Роль Метафори бере на себе один із учнів).

Запитання 1. «Хто ти така у цьому творі?»

Завдання. Нехай Метафора «розповість»:

- у яких рядках вона працює самотійно, без персоніфікації;

- який образ і сенс вона створює.

Наведи 1 приклад з тексту, де домінує саме метафора, і коротко поясни її значення.

Запитання 2. «А чи маєш ти союзників?»

Завдання. Запитай у Метафори:

- де у творі вона поєднується з персоніфікацією;
- як це поєднання підсилює художній образ.

Наведи 1 приклад з тексту, де метафора і персоніфікація діють разом, та поясни, який ефект це створює.

Запитання 3. «Чим ти відрізняєшся від персоніфікації?»

Завдання. Від імені Метафори сформулюй коротку відповідь:

- чим вона відрізняється від персоніфікації;
- яку роль кожен троп відіграє в баладі.

Відповідь – 2-3 речення.

Вправа «Ваша думка»

Дайте розгорнуту відповідь (6–8 речень):

Чому соняшник у баладі можна вважати метафорою людини, а сонце – метафорою мистецтва, мрії, ідеалу?

Олесь Гончар. Новела «На косі»

Графік почуттів Ольги

Вісь Х (горизонтальна): події новели

Вісь Y (вертикальна): емоційний стан Ольги

(від спокою → хвилювання → тривога → обурення → захоплення)

Подія/цитата	Почуття Ольги	Короткий опис/метафора
Ольга чекає верхівця	Хвилювання, очікування	«серце дівчини забилося незрозумілим хвилюванням»
Поява верхівця із-за обрію	Здивування, легке захоплення	«вимчав, ніби десь із татарщини...»
Розмова про мужність і крицевість душі	Захоплення, повага	«А що мужність, крицевість душі кожному потрібна... це мене в людині приваблює»
Обговорення птаха і святинь	Обурення, гнів	«Широке, вилицювате лице дівчини пашило обуренням...»
Рефлексія про святині та життя	Рішучість, внутрішня сила	«Цей птах... Він і для мене святий! А де ваші святині?»

Як намалювати графік

1. Проведіть **вісь X** — від початку новели до кінця.
2. Проведіть **вісь Y** — від спокою до максимальної хвилі емоцій.
3. Позначте на графіку точки для кожної події, піднімаючи їх вище або нижче залежно від інтенсивності емоцій.
4. З'єднайте точки лінією, щоб побачити «коливання» емоцій Ольги.
5. Додайте символи природи (море, коса, птах), які відображають її внутрішній стан.

Підказка для учнів:

Верхні точки → пікові емоції (хвилювання, обурення).

Нижні точки → спокій або легке очікування.

Можна додати кольори для різних емоцій:

синій → спокій,

жовтий → хвилювання,

червоний → обурення.

Приклад графіка.

Микола Сингаївський
Поезія «Чорнобривці»
Робота з таблицею

Символіка поезії «Чорнобривці»		
Образ-символ	Колір-асоціація	Смислове значення
 Чорнобривці	 Теплі кольори (оранжевий і жовтий)	Пам'ять про дитинство, рідну оселю, материнську любов, коріння роду.
 Мати	 Білий	Ніжність, турбота, самопожертва, духовний оберіг.
 Батьківська оселя	 Земляні тони (коричневий і зелений)	Рідний дім, безпека, початок життєвого шляху.
 Дорога / відстань	 Синій	Розлука, дорослішання, життєві випробування.
 Пісня	 Фіолетовий	Пам'ять, що живе в серці, зв'язок поколінь.
 Спогад	 Золотавий	Світлий сум, вдячність, ностальгія.

Як кольори й образи допомагають передати настрій пісні-пам'яті та образ батьківської оселі? (3–4 речення)

Вправа «Прочитай таблицю, як текст»

Завдання. Розгляньте символічну таблицю. Оберіть 2 образи й поясніть:

- чому саме такий колір їм відповідає;
- яке почуття вони викликають.

Побудуйте відповідь 3-4 реченнями

Вправа «Кольорова доріжка пам'яті»

Завдання. Розташуйте символи з таблиці в такій послідовності, щоб вони відтворювали шлях ліричного героя від дитинства до дорослості.

Поясніть:

- чому саме така послідовність;
- який колір домінує наприкінці й що це означає.

Вправа «Пошук головного символу»

Завдання. Уявіть, що у таблиці можна залишити лише один образ.

- Який символ ви оберете?
- Чи збережеться сенс поезії без інших образів?

Аргументуйте відповідь прикладами з вірша.

Вправа «Оживи символ»

Завдання. Оберіть будь-який символ із таблиці й напишіть короткий монолог (4–5 речень) від його імені.

Наприклад:

- чорнобривці розповідають про чекання;
- дорога — про розлуку;
- пісня — про пам'ять.

Вправа «Займи позицію»

Твердження: «Поезія «Чорнобривці» – це не просто спогад, а духовний оберіг».

Завдання.

Погодьтеся чи не погодьтеся з поданим твердженням.

Використайте не менше двох символів із таблиці як аргументи.

Вправа «Мій символ пам'яті»

Завдання. Додайте до таблиці власний символ пам'яті:

- назвіть його;
- оберіть колір;
- поясніть значення.

Відповідь сформулюйте 4-5 реченнями.

Групова робота «Синестезія»

Борис Олійник
Поезія «Пісня про матір»
Порівняльна таблиця

Заповніть таблицю на основі вивчених творів:

Порівняльна таблиця		
Критерій	«Пісня про матір»	«Чорнобривці»
Образ матері		
Головний символ		
Що передається дітям	Заповіт	Пам'ять
Основне почуття		

Вправа «Ваша думка»

Завдання 1.

Напишіть 3-4 речення, відповідаючи на запитання:

У «Пісні про матір» головне – **емоційний зв'язок**.

У «Повчанні Мономаха» головне – **практична**

порада.

Як ці два види настави впливають на виховання людини?

Завдання 2.

1. Прочитайте уважно вислів:

«Мати обернулась на образ поля»

2. Завдання для учнів:

а) Поясніть, що автор хотів сказати цим образом.

б) Які риси характеру асоціюються з полем?

в) Придумайте 2 власні метафори, де людина перетворюється на щось із природи.

3. Додаткове творчо-рефлексійне завдання:

Намалюйте або опишіть словесно поле, яке уособлює матір: що воно «робить», які кольори і запахи передають її характер?

4. Дискусійне питання:

Чому автор обрав саме образ поля, а не, наприклад, річки або дерева? Як це змінює сприйняття матері?

Євген Гуцало. Етюд «Падають зірки»

Читання та осмислення

Прочитайте рядки із етюду Гуцала:

«Падаючі зірки нагадують про швидкоплинність життя. Вони світять яскраво лише миттєво, але залишають слід у небі. Мить може бути короткою, та її світло – незабутнє».

Роздуми над мріями та бажаннями

1. Уявіть, що кожна падаюча зірка – це ваше бажання або мрія, які хотілося б здійснити.
2. Напишіть 3-5 бажань, які для вас зараз найважливіші, особливо ті, що пов'язані з мирним, безпечним життям, здоров'ям, навчанням або щастям для ваших близьких.
3. Виберіть одне з цих бажань і подумайте: що кожен із нас може зробити сьогодні, щоб наблизити його до реальності?

Творче завдання

1. Намалуйте або опишіть словесно свою «падаючу зірку»:

- Яку енергію вона несе?
- Куди летить?
- Який слід залишає у світі?

2. Складіть коротку метафору:

- «Моя мрія – як падаюча зірка, бо...»

Рефлексія

1. Чому важливо цінувати навіть короткі миті життя та свої бажання?
2. Як наші мрії та маленькі кроки змінюють світ навколо нас?
3. Подумайте, як можна допомогти іншим дітям та близьким здійснювати їхні «зіркові» мрії.

Створення зіркової карти

1. Учні розміщують свої зірки на великому аркуші або дошці класу.
2. Усі зірки об'єднують лініями або променями світла, щоб показати взаємозв'язок мрій і дій.
3. За бажанням учні підписують маршрути:
 - Мрії, пов'язані з навчанням;
 - Бажання миру та безпеки;
 - Радість від дружби та підтримки.

Рефлексія

- Які зірки інших надихають їх?
- Як колективна карта показує, що кожен внесок важливий?
- Які дії вони можуть зробити, щоб їхні мрії або бажання почали здійснюватися вже зараз?
- Як можна зберегти «небесну карту» у класі, щоб вона нагадувала про цінність кожного?

Степан Процюк. Повість «Аргонавти»

Вправа «Аргонавт усіх часів»

Завдання: спираючись на цитату, **поясніть**, чому аргонавтом може бути:

- не лише воїн;
- не герой міфу;
- а людина будь-якої епохи.

Оберіть одне ім'я, згадане в цитаті (Ясон, Геракл, Галілей), і коротко поясніть, у чому його «аргонавтство».

Знайдіть слова із цитати, які могли б стати для вас гаслом (наприклад, «Треба йти і вірити»).

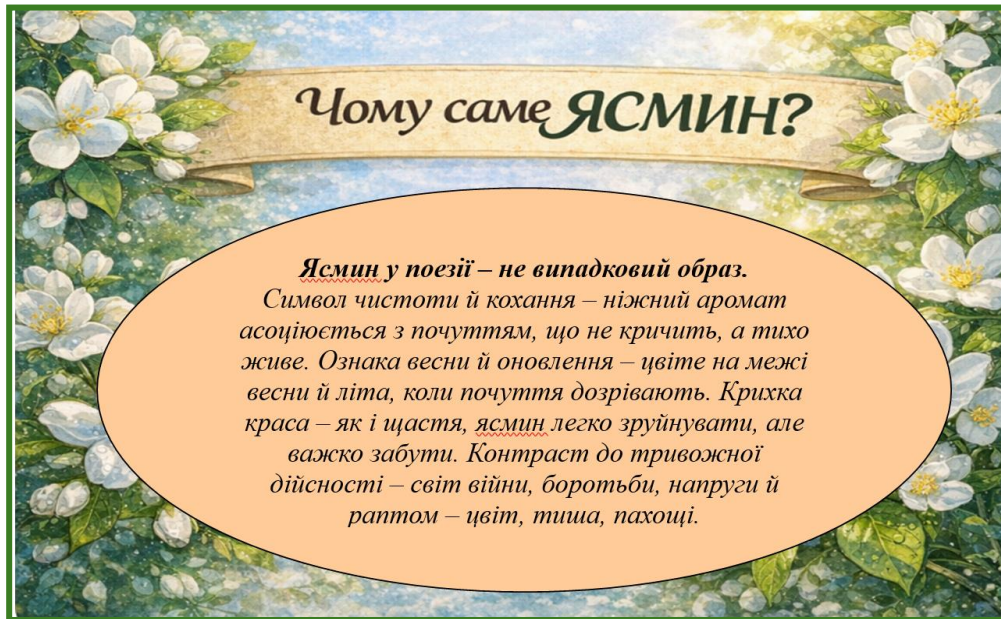
«Аргонавти, – ділився Кость уголос із дівчиною своїми міркуваннями, – жили завжди. Їхній ватажок міг називатися Ясоном, Гераклом чи Галілеєм. Він міг бути будь-ким – не конче воїном, що володіє багатокілограмовим мечем. Але він мусив бути аргонавтом і канатоходцем, одержимим не кишеньковою мрією про збагачення чи славу, а благородною метою пошуку щастя. Поміж нещасливими й покинутими, самозакоханими і брехливими він мусив нести свій незламний вогонь віри, яка зігрівала і його, і всіх навколо. Важко стати справжнім аргонавтом. Іноді може здаватися, що неможливо – та й непотрібно... Але треба йти і вірити. Особливо тим, в чиїх жилах тече неспокійна і шляхетна кров шанувальника мрії».

Лірика про кохання

Олена Теліга. «Розцвітають кущі ямину...»

Вправа «Чому саме ямин?»

Подумайте і дайте відповідь, чому Олена Теліга серед усіх квіток для своєї поезії обрала саме ямин.

Вправа «Чому не троянда?»

Дайте відповідь (усно або письмово):

- Чому, на вашу думку, поетеса не обирає троянду, лілію чи мак, а саме ямин?
- Які риси цього образу найбільше відповідають характеру поезії?
- Чи відомо вам щось про мову квітів?

Вправа «Заміни символ»

Уявіть, що в рядку з'являється інша рослина.

Оберіть одну із запропонованих: троянду, тюльпан чи мак.

Як змінився б настрій і сенс вірша?

Володимир Сосюра
«Мені ти приснилась давно»
Вправа «Таємниця твоїх очей»

Завдання. Поміркуйте, чому поет порівнює очі дівчини з морем, фіалками й небом.

1. Розкрийте символіку образів.
2. Поясніть, які риси характеру чи внутрішнього світу дівчини можуть передавати ці порівняння.
 - море — ...
 - фіалки —
 - небо — ...

Вправа «Твір за метафорою»

Напишіть твір за метафорою, який складається з 6-ти характеристик слів «море», «фіалки», «небо», розташованих у певній послідовності:

- 1 рядок – колір
- 2 рядок – смак
- 3 рядок – запах
- 4 рядок – вигляд (образ, символ)
- 5 рядок – звук
- 6 рядок – якість переживання

Василь Симоненко
«Дотліває холод мій у ватрі...»
Вправа «Палітра почуттів героя»

Завдання:

Простежте, як у поезії герой ніби проходить шлях від внутрішнього холоду до поступового зігрівання душі.

Зверніть увагу, які образи (вогонь, тепло, світло, звертання) допомагають цій зміні відбутися. Доповніть ланцюжок власними словами-емоціями з тексту або замініть окремі ланки, якщо відчуваєте інший настрій героя.

Ланцюжок емоцій ліричного героя

Самотність → внутрішній холод → спогад / проблиск тепла → ніжність → надія → душевне зігрівання → світлий спокій

Вправа «Побачити і зрозуміти»

Вогонь – це не фізичне тепло, а символ почуттів, пам'яті, надії.

Холод навколо – переживання, самотність, сум.
Світло біля героя – поступове відтаювання серця.

Володимир Івасюк
«Я піду в далекі гори»
Вправа «Динаміка дії в поезії»

Мета: зрозуміти, як дієслова передають рух, емоції та внутрішній стан героя.

Завдання:

1. Випишіть дієслова

Прочитайте текст поезії і выпишіть усі дієслова (особливо ті, що позначають рух, бажання чи внутрішні стани).

Наприклад: *піду, стинюсь, гляну, кохаю, мрію.*

2. Класифікація дій

Розділіть дієслова на групи:

- Рух / фізична дія (що герой робить зовні)
- Дія внутрішня / почуття (що відбувається всередині героя)
- Мета / прагнення (що герой хоче, до чого йде)

3. З'ясуйте роль дієслів

Відповідаючи на запитання, поясніть:

- Як дієслова передають енергію героя?
- Які з них допомагають показати його прагнення свободи чи пошук щастя?
- Чи можна за дієсловами «прочитати» його внутрішній стан?

4. Творче завдання

Придумайте 3-4 власних дієслова, якими можна було б передати настрій героя в новому рядку поезії.

Наприклад: *літаю, шукаю, мрію, споглядаю.*

Підказка для учнів:

Дієслова у поезії Івасюка часто **рухають** героя **крізь простір і час**, показують його активну позицію і внутрішню свободу.

Вони «оживляють» слова, роблять вірш динамічним і емоційно насиченим.

Світлана Короненко
«Замовляння» («Говори про любов...»)
Вправа «Слово як заклинання»

Інструкція для учнів:

1. Прочитайте поезію уважно.
2. Випишіть усі рядки, де повторюється слово «говори».
3. Подумайте, яку роль виконує повтор у тексті:
 - Що змінюється у ритмі поезії?
 - Який ефект створює повтор: заклинання, заклик, молитву чи магію слова?
4. Складіть короткий коментар (3–5 речень), у якому поясніть:
 - Чому авторка повторює саме це слово?
 - Як це підкреслює тему любові?
 - Чому поезія відчувається як заклинання або магічне закликання почуттів?
5. Намалюйте свою «карту заклинання», де центральне слово – «любов», а навколо розташовані повтори «говори» та їхні значення (надія, тепло, ніжність, пам'ять).

Наприклад:

ЦІКАВО ЗНАТИ

Замовляння – жанр словесного фольклору, усталені вислови, речитативні, переважно віршовані тиради, що супроводжують магічні дії, рухи їх виконавців – знахарів (від «знати»), відьом чи відьмаків (від давнього «відати» – знати), чарівників, ворожбитів, шептук тощо і виражають їх бажання вплинути на природу, на людину і її стосунки з оточенням у відповідному напрямку (доброму або злому). Первісно основа замовлянь обрядова (магічні дії, імітаційні рухи, можливо, без слів). Пізніше словесний супровід стає головним.

Андрій Бачинський
Повість «140 децибелів тиші»
Літературна вправа «Діалог долонь»
(Словник жестів)
«Мапа звуків та тиші»

Літературна вправа «Діалог долонь» (Словник жестів)

Завдання: Вивчіть п'ять базових слів жестовою мовою: «Дружба», «Музика», «Допомога», «Сім'я», «Дякую».

Інтерактив: Робота в парах: «промовте» один одному фразу підтримки без слів.

Бар'єр: Чому так важко прийняти нову мову?

Сергій довго відмовлявся вивчати мову жестів. Це не було лінню чи нездатністю.

Проблемне питання: Чому?

Вивчення жестів означало б остаточне визнання факту: звук не повернеться. Це був психологічний захист і заперечення незворотності втрати.

Малювання «Звукової доріжки»

Завдання: намалюйте на аркуші горизонтальну лінію – вісь часу (події повісті). Вертикальна вісь – це рівень «внутрішнього шуму» (емоційної напруги, відчаю або радості).

Високі піки: Моменти болю, страху або гучних спогадів про минуле.

Низькі спади: Моменти заціпеніння, самотності та «мертвої» тиші.

Рівна лінія: Набуття внутрішнього спокою завдяки дружбі.

Ключові точки на мапі

Знайдіть у тексті та позначити на графіку такі моменти:

1. **Світ «До»:** Життя, сповнене музики та децибелів.
2. **Аварія:** Момент, коли звук зникає назавжди.
3. **Інтернат:** Порожнеча та стіна між «ними» (тими, хто чує) і Сергієм.
4. **Зустріч з Яриною:** Поява перших «вібрацій» взаєморозуміння.
5. **Фінал:** Усвідомлення, що тиша – це не кінець, а інша форма музики життя.

Творче наповнення

Замість звичайних підписів, запропонуйте учням використовувати:

➤ **Кольори:** Наприклад, червоний – для болю, сірий – для глухої тиші, теплий жовтий – для моментів допомоги Ярини.

➤ **Цитати:** Під кожним піком на графіку виписати коротку фразу з твору, яка описує цей звук чи почуття.

Етична дилема «Лист у минуле»

Обговорення: Чи важко було підбирати слова? Чому жалість у такому випадку може зашкодити?

Уявіть, що ви пишете короткий лист Сергієві, який ще лежить у лікарні відразу після аварії. Він ще не зустрів Ярину.

Умова: Ви не можете обіцяти йому, що слух повернеться. Жалість може лише зашкодити.

Вправа «Рюкзак Сергія: До та Після»

Завдання: намалюйте два рюкзаки.

- **Перший (до аварії):** Що в ньому лежить? (Ноти, навушники, плеєр, квитки на концерт, мрії про велику сцену).
- **Другий (після переїзду в інтернат):** Які речі там з'явилися? (Слуховий апарат, зошит для спілкування, фотокартка сім'ї, «тиша»).

Обговорення: Яка річ є «містком» між цими двома станами? Що допомогла додати в рюкзак Ярина? (Наприклад, надію або нове хобі).

Тягар втрати: Вправа «Два рюкзаки»

Рюкзак «До»

Мрії про сцену, свобода, улюблені треки.

Рюкзак «Після»

Вимушена тиша, технічні засоби для виживання, спогади.

Вправа «Код доступу до серця» (Асоціативний куш)

Код доступу до серця: Метафора ключів

Серце Сергія після аварії — це закриті двері. Ярина підбрала до них 5 унікальних ключів.

Який із цих «ключів» був найважчим у виконанні для Ярини?
Чому саме він став вирішальним?

Уявіть, що серце Сергія — це закриті двері після аварії. Учням потрібно дібрати п'ять «ключів» (якостей або вчинків Ярини), які допомогли ці двері відчинити.

Оформлення: На дошці або в зошитах малюється великий ключ, на кожній частині якого записується слово (наприклад: *Терпіння, Відвага, Спільна мова, Віра, Сміх*).

Який «ключ» був найважчим у виконанні для Ярини?

Вправа «Карта цінностей: Скарби Ярини»

Скарби Ярини: Мапа цінностей

Дослідіть духовний світ головної героїні та її вплив на Сергія. Складіть перелік «нематеріальних подарунків», які Ярина зробила Сергієві протягом твору (наприклад: *повернення віри в себе, знайомство зі світом жестів, прогулянка містом, захист перед іншими*).

Дискусія: Чи зміг би Сергій вижити в інтернаті без допомоги Ярини? Що він дав їй натомість?

Олександр Дерманський

Повість «Стонадцять халеп Остапа Квіточки»

Ігрове завдання «Валіза халеп Остапа Квіточки»

Інструкція для учнів:

Уявіть, що Остап Квіточка вирішив переїхати, але замість речей він змушений тягти з собою валізу, набиту своїми невдачами.

Оберіть 5 найяскравіших халеп, які сталися з Остапом у повісті.

Намалюйте «шкалу катастроф» від 1 до 5 (де 1 — «ну, буває», а 5 — «повний апокаліпсис»).

Розподіліть халепи по місцях.

Рівень	Халепа	Причина
I: Дрібничка	Забув парасольку	Це лише початок його пригод.
.....		
5: КАТАСТРОФА	Зустріч із Чупакаброю	Це змінило все його життя!

Згадайте 5 найяскравіших халеп з повісті та розмістіть їх на шкалі.

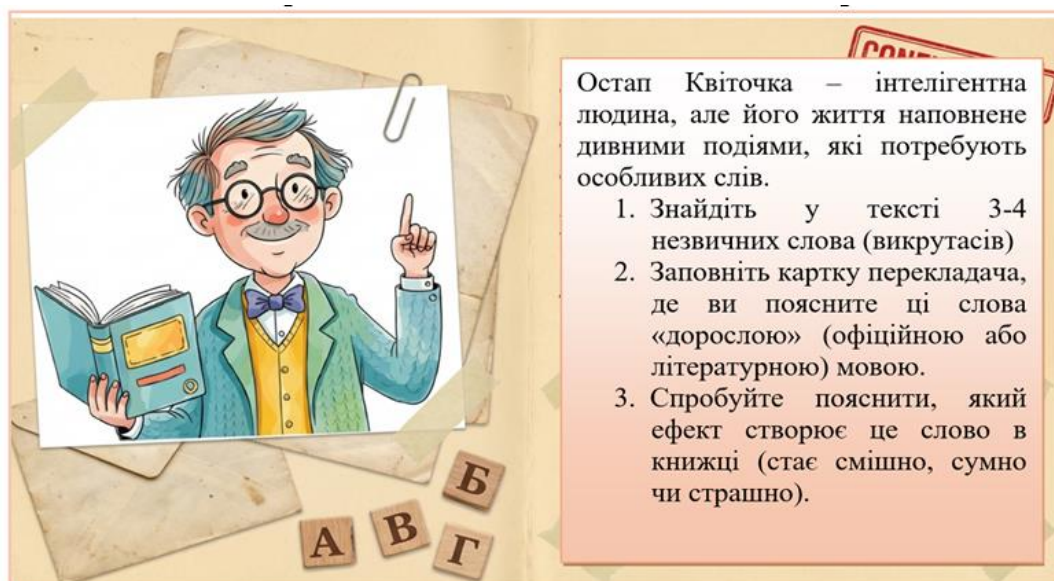
«Порада від експерта»:

Після того, як валіза зібрана, учень має написати одну коротку пораду Остапу, як «полегшити» цю валізу (наприклад: *«Остапе, просто усміхнися, і халепа №3 зникне!»*).

Нестандартне завдання: «Словник халепного професора»

Інструкція для учнів:

Нестандартне завдання: «Магніт халеп та щит доброти»

Остап Квіточка — інтелігентна людина, але його життя наповнене дивними подіями, які потребують особливих слів.

1. Знайдіть у тексті 3-4 незвичних слова (викрутасів)
2. Заповніть картку перекладача, де ви поясните ці слова «дорослою» (офіційною або літературною) мовою.
3. Спробуйте пояснити, який ефект створює це слово в книжці (стає смішно, сумно чи страшно).

Розділіть слова на дві групи, щоб побачити внутрішній конфлікт героя.

Інструкція до вправи «Магніт халеп та щит доброти»

Крок 1. Намалуйте силует На аркуші паперу по центру намалуйте контур людини. Це наш головний герой — Остап Квіточка. Залиште навколо нього достатньо вільного місця.

Крок 2. Сформууйте «Магніт халеп» Згадайте всі риси характеру Остапа, через які він постійно потрапляє в кумедні або прикрі ситуації. Виберіть 5 таких рис (наприклад: *неуважність, довірливість, розсіяність* тощо) і впишіть їх всередину намальованого силуету. Це його «внутрішній магніт», який притягує пригоди.

Крок 3. Створіть «Щит доброти» Тепер зосередьтеся на позитивних якостях Остапа, які допомагають йому не здаватися і залишатися хорошою людиною попри всі невдачі. Виберіть 5 найкращих рис (наприклад: *доброта, чесність, почуття гумору*). Запишіть ці слова навколо силуету, створюючи ними ніби захисне саяво або щит.

Крок 4. Додайте кольорових акцентів Виділіть «магнітні» слова одним кольором (наприклад, червоним або синім), а слова-щити – іншим, яскравим та теплим (наприклад, жовтим або золотистим).

Крок 5. Проаналізуйте результат Подивіться на свій малюнок і дайте відповідь: яких рис у героя більше? Як ви думаєте, чи зміг би Остап подолати Чупакабру, якби у нього був лише «щит» без його кумедного «магніту»?

Цифровий диктант «Код Остапа Квіточки»

Сьогодні ви – команда кібербезпеки, яка має розгадати «Код Квіточки», щоб зупинити чергову халепу!

Завдання: Послідовно запишіть цифри-відповіді на запитання. У вас має вийти шестизначне число. А потім додайте всі цифри вашого коду. Якщо сума дорівнює 9 (103212), то ви врятували Остапа від наступної халепи!».

1. Скільки «стонадцять» халеп винесено у заголовок повісті? (Запишіть першу цифру слова «сто...»).

2. Скільки справжніх друзів (не враховуючи Чупакабру) допомагали Остапу в його пригодах на початку?

3. Скільки спроб знадобилося Остапу, щоб нарешті влаштуватися на роботу або змінити своє життя?

4. Скільки ніг (за описом чи логікою потвори) має Чупакабра?

5. Яку оцінку (за 5-бальною шкалою) поставив би собі Остап за рівень везіння?

6. Скільки очей зазвичай має Чупакабра в уяві тих, хто її боїться (або скільки їх у неї насправді)?

Використання інфографіки на різних видах уроків української літератури

Вид уроку	Тип інфографіки	Зміст роботи учнів	Сформовані компетентності
Вивчення нового матеріалу	Паспорт твору	Визначають рід, жанр, тему, ідею, ключові образи	Інформаційна, читацька
Аналіз художнього твору	Шлях героя	Аналізують вчинки персонажа, внутрішні зміни, наслідки	Критичне мислення, ціннісна
Формування читацької компетентності	Ключові смисли	Виявляють проблеми, мотиви, авторську позицію	Аналітична, культурна
Розвиток мовлення	Візуальний план	Створюють усні та письмові висловлення за інфографікою	Комунікативна
Узагальнення й систематизація	Літературна мапа	Порівнюють твори, образи, ідеї	Логічна, предметна
Урок рефлексії	Моє читання	Осмислюють власні емоції та враження	Емоційно-ціннісна
Проектний / інтегрований	Твір у контексті	Досліджують історичний і сучасний контекст	Соціальна, громадянська

Зразки створеної інфографіки до вивчених творів

Незбагненний Гоголь: Факти з життя генія

За відомими творами ховається історія про дивакуваті звички, глибоку сором'язливість і життя, оповите таємницями — від походження його сюжетів до загадкової смерті.

Особистість та звички

Надзвичайно сором'язливий

Зникав із кімнати, якщо в компанії з'являвся незнайомець.

Пристрасть до рукоділля

В'язав шарфи, кроїв сукні сестрам та шив для себе кустки.

Любив готувати та їсти солодощі

Завжди носив у кишенях цукерки та пригощав друзів власноруч приготовленими галушками.

Творчість та таємниці

Загадкове походження «Вія»

Називав повість "народним переказом", але фольклористи не знайшли жодних аналогів.

Спалив другий том «Мертвих душ»

Незадовго до смерті, після молитви, спалив вміст свого портфеля.

Страх бути похованим живцем

Заповідав поховати його лише за наявності явних ознак розкладу тіла.

Сорочинський ярмарок: Ключові аспекти твору

Паспорт твору

Повість про українське життя та традиції

Автор: Микола Гоголь.
Рік написання: 1830.
Збірка: «Вечори на хуторі біля Диканьки».

Ідея: Перемога кохання над людськими вадами

Твір прославляє добро, рішучість і висміює жадібність, зазубони та сварливість.

Проблематика: Конфлікт добра і зла

Порушено теми кохання, родинних стосунків, заздрості та впливу пліток на натовп.

Сюжет та культурний вплив

Сюжет: Кохання серед ярмаркового хаосу

Грицько долає перешкоди, які створює мачуха, щоб одружитися з Параскою.

Містика та гумор: Легенда про «червону свитку»

Чутки про чорта, що шукає свою рід, створюють комічні ситуації та рухають сюжет.

Життя після Гоголя: Твір став основою для опери

А сам Сорочинський ярмарок відродився як щорічний національний культурний захід.

Головні дійові особи

	Параска та Грицько	Закохана пара, яка бореться за своє щастя.
	Солопій Черевик	Добродушний, але нерішучий батько Параски.
	Хівря	Сварлива та жадібна мачуха, головна перешкода для закоханих.

Воля до життя: Рецепт перемоги від Олександра Довженка

Ця інфографіка розкриває сюжет новели Олександра Довженка про події Другої світової війни. У центрі — історія двох героїв: смертельно пораненого бійця Івана Карналюка та військового хірурга Миколи Дудка, чия зустріч доводить, що головна зброя людини — це її воля.

ВОЇН ІВАН КАРНАЛЮК

Смертельне поранення
Важка рана та газова гангрена майже не залишали шансів на порятунок.

Надлюдська жага до життя
Попри винок лікарів, він сам прийшов до перев'язочної, вимагаючи допомоги.

**«Життя хочу!...
Перев'язку!»**

Його незламність передалася лікарю і зрештою врятувала його самого.

ХІРУРГ МИКОЛА ДУДКО

Свідок тисяч смертей
На війні він звик до втрат і спочатку вважав Івана безнадійним.

**«Є воля –
є людина!»**

Це головний висновок, який він зробив, побачивши боротьбу солдата.

Натхненний на порятунок
Сила духу пацієнта змусила його боротися за життя, яке здавалося втраченим.

ХАРАКТЕРИСТИКА ГЕРОЇВ

Іван Карналюк | Микола Дудко

РОЛЬ НА ВІЙНІ:

Рядовий борець

Лікар-хірург

ЗБРОЯ:

Автомат | Скальпель

СПІЛЬНА МЕТА:

Перемогти смерть і ворога | Перемогти смерть і хворобу

Голос із війни: Спадщина Бориса Гуменюка

Воїн і Поет: Особистість

**Борис Гуменюк (1965),
позивний «Кармелюк»**
Поет, прозаїк, доброволець
батальйону ОУН (2014)
та військовослужбовець
ЗСУ (2022).

**Зник безвісти
під Бахмутом**

Має статус зниклого
безвісти з кінця грудня
2022 року.

**«Життя як творчість
і творчість як життя»**

Його особисте кредо, що
відобразило єдність воєни
та мистецтва.

Літературний внесок: Голос з окопів

**Збірка «Вірші
з війни» (2014)**

Вважається одним із
творів, що започаткували
новітню українську
милітарну літературу.

**Поезія, народжена
в бою**

Більшість віршів збірки
написані під
артилерійськими
обстрілами в селі Піски.

**«Треба, щоб новітній
образ українця-воїна
сакралізувала сучасна
література»**

Мета його творчості –
правдиво зобразити та увічнити
українського захисника.

Стара шовковиця: Свідок війни

Хлопчики під деревом

Трансформація на воїнів

Пам'ять шовковиці

Паспорт твору: «Балада про соняшник» Івана Драча

МОДЕРНА БАЛАДА

І. Драч оновлює жанр, залишивши з традиційних рис лише незвичайність ситуації.

ТЕМА: НАРОДЖЕННЯ ПОЕТА

Розкриття таїнства пробудження творчого духу в людині та суть мистецтва.

ФОРМА: ВЕРЛІБР

Вірш має ритм, чіткого розміру та строфічної будови.

КЛЮЧОВІ ОБРАЗИ-СИМВОЛИ

СОНЯШНИК → ПОЕТ

Символізує майбутнього митця, закоріненого в рідну землю, що прагне до високого.

СОНЦЕ НА ВЕЛОСИПЕДІ

Поєднання буденного образу з величчю поезії, що робить мистецтво доступним.

СОНЦЕ → ПОЕЗІЯ

Символізує джерело натхнення, красу, мистецтво та духовне відродження.

Чорнобривці: Історія однієї пісні та життя поета

Микола Сингаївський:
Поет із серцем у Поліссі

 Син древлянської землі
Народився 12 листопада 1936 року в селі Шатрище на Коростенщині.

 Джерело натхнення — рідний край
Вся його творчість пронизана любов'ю до матері, сім'ї та поліської природи.

 Понад 75 книг за 60 років
Працював у різних жанрах: поезія, проза, переклади, дитяча література.

«Чорнобривці»:
Пісня, що стала народною

 Народжена в Парижі
Побачивши клумбу з чорнобривцями, поет згадав про дім та матір.

 Присвята всім матерям України
Пісня є символом материнської любові, мудрості та незламності духу.

**«Як на ті чорнобривці погляну,
Бачу матір стареньку,
Бачу руки твої, моя мамо,
Твою ласку я чую, рідненька.»**

Ці рядки стали уособленням синівської любові та поваги.

Душа у єдності з природою: Світ прози Євгена Гуцала

Особливості стилю:
Психологізм та ліризм

 Глибокий психологізм
Замість ідеології — фокус на внутрішньому світі, почуттях та екзистенційних переживаннях героїв.

 Природа — дзеркало душі
Пейзаж відображає психологічний стан персонажів, а природа є повноцінним учасником подій.

 «Поезія у прозі»
Використовував ліризм, імпресіоністичні замальовки та персоніфікацію для передачі миттєвих вражень.

Ключовий образ:
Душа

Душа як цілий світ
У його творах душа — це простір, де живуть степ, зорі, солов'ї та почуття.

Навіть камінь має душу
Автор наділяв душею не лише людей, а й дерева, квіти, трави, підкреслюючи єдність усього живого.

Погляд дитини на спотворений світ
Через свідомість дітей показував жорстокість та абсурдність тоталітарного режиму.

Наталія КАЛАШНИК, учитель
зарубіжної літератури Навчально-виховного
комплексу «Загальноосвітня школа
I-III ступенів №3-колегіум» Смілянської
міської ради

**Зразки найцікавіших завдань
До розділу « Від романтизму до реалізму»**

**Віктор Гюго і його
роман «Собор
Паризької
Богоматері»**

Сюжет роману

Дія роману відбувається в Парижі кінця XV століття. Основними персонажами є:

- **Есмеральда** — молода і красива циганка, яка танцює на вулицях Парижа.
- **Квазімодо** — горбань, дзвонар Собору Паризької Богоматері, який закоханий в Есмеральду.
- **Клод Фролло** — архідиякон собору, який також закоханий в Есмеральду, але його любов приймає форму одержимості.
- **Капітан Феб де Шатопер** — офіцер, який також приваблює Есмеральду.

Сюжет розгортається навколо трагічної історії кохання і боротьби за життя, де кожен персонаж має свої мотиви, що призводять до драматичних подій.

Створіть паспорт твору «Собор Паризької Богоматері»

Проаналізуйте персонажів твору «Собор Паризької Богоматері»

Визначте ключові проблеми роману

Вправа до вивчення роману “Собор Паризької Богоматері”

Вправа “Хто є хто?”

Завдання: Визначте, до якого персонажа відносяться наведені нижче цитати або характеристики. Виберіть з наступних варіантів: Есмеральда, Квазімодо, Клод Фролло, Феб де Шатопер.

1. «Його любов до неї була мовчазною, але глибокою, сповненою жалю і відданості.»
2. «Її грація і краса зачаровували кожного, хто проходив повз.»
3. «Він був готовий на все, щоб заволодіти її серцем, навіть якщо це означало йти проти своєї моралі.»
4. «Його сміливість і чарівність приваблювали багатьох, але чи був він готовий боротися за справжнє кохання?»

Вправа “Сценарії розвитку подій”

Завдання: Уявіть, що ви один із персонажів. Напишіть короткий монолог від його імені, пояснюючи свої почуття та мотиви в певній сцені роману.

Приклад: Ви Квазімодо, і ви щойно побачили, як Есмеральда танцює на площі. Опишіть свої емоції.

Вправа "Обговорення"

Завдання: Проведіть дискусію на тему: «Чи виправдані вчинки Клода Фролло його почуттями до Есмеральди?»

Обговоріть з однокласниками різні точки зору і підкріпіть їх аргументами з тексту.

Ці вправи допоможуть вам глибше зрозуміти роман і його персонажів, а також розвинути навички аналізу літературних творів.

До розділу « Реалізм: типові образи й обставини» Оноре де Бальзак «Гобсек»

Повість "Гобсек": Анатомія Влади Грошей

Повість Оноре де Бальзака "Гобсек" (1830) — це історія, розказана адвокатом Дервілем про життя та філософію паризького лихваря Гобсека. Твір розкриває руйнівний вплив грошей на людські долі на тлі французького суспільства епохи Реставрації.

ПАСПОРТ ТВОРУ

Тема: Руйнівна влада золота

Твір досліджує, як жаждою до грошей руйнує моральні цінності та людські стосунки.

Жанр: Реалістична повість

З яскравими елементами романтизму в образі головного героя.

Композиція: «Розповідь у розповіді»

Адвокат Дервіль розповідає історію про життя лихваря Гобсека та його клієнтів.

КЛЮЧОВІ ПЕРСОНАЖІ: Контрасти та долі

Гобсек: Філософ і Скнура
Його ім'я означає «глитай»; він вважає золото єдиною надійною силою у світі.

Дві Долі: Анастасі де Ресто vs. Фанні Мальво

Повість протиставляє два типи жінок: аристократку-марнотратницю та бідну, але чесну швачку.

Анастасі де Ресто

Багата аристократка, графиня

Марнотратна, зрадлива, інтриганка

"Ця жінка — демон"

Фанні Мальво

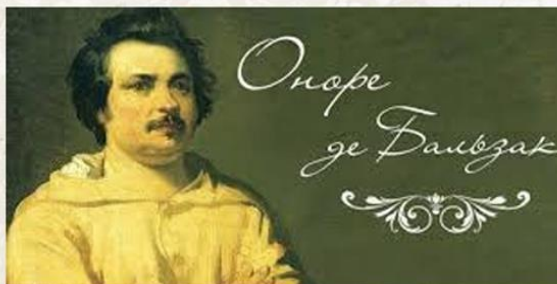
Бідна працююча швачка

Чесна, добropорядна, скромна

"Від неї віяло доброчесністю"

© NotebookLM

Розшифруйте QR-код

Розгадайте ребуси

Створіть меми за допомогою сервісу Supermeme

Оноре де Бальзак

Один із
найяскравіших
письменників XIX

Plot is the cause-and-effect sequence of events in a story. The plot is the story and more specifically, how the story develops, unfolds, and moves in time.

BLOGGIF

Створіть відео за допомогою сервісу Adobe Express

Філворд

Ш	Ж	Б	С	Д	Ю	Н	Щ	Ц	П	Щ	Ь
М	І	К	О	Р	И	С	Л	И	В	И	Й
Х	В	С	А	Ж	Б	А	Г	А	Т	И	Л
Н	Я	Ц	И	М	Ж	Ц	В	Г	І	Ь	І
О	Б	А	Ч	Л	И	В	И	Ц	Ь	І	Ш
І	З	А	І	Т	Д	І	С	З	О	О	Щ
Р	П	Б	Д	А	І	Е	Я	Е	Г	Ч	І
Ф	Ю	З	Л	О	Г	Л	Н	І	Ю	П	Л
К	Т	І	Д	С	Н	Б	Ч	Д	Ш	Г	Т
Т	І	І	І	З	Г	О	Р	Д	И	Й	О
П	О	К	Е	Н	Е	Р	Г	І	Й	Н	И
І	З	У	Я	Л	Г	С	К	А	И	Я	Ю
А	Л	І	Е	Р	В	К	С	К	Н	А	Р

Філворд

“Створення психологічного портрету через
знакову систему”

Знайдіть заховані слова, які характеризують

Гобсека

Г -

О -

Б -

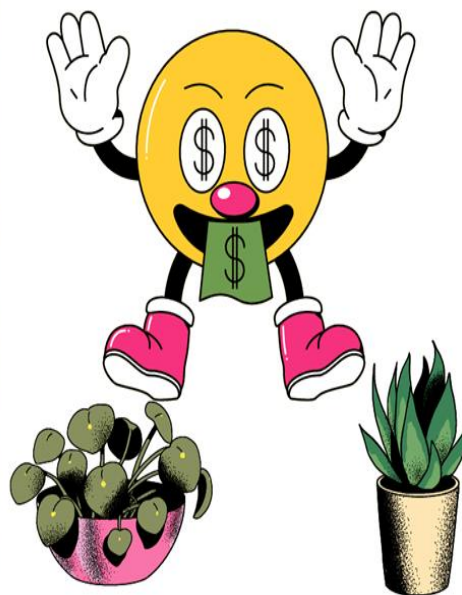
С -

Е -

К -

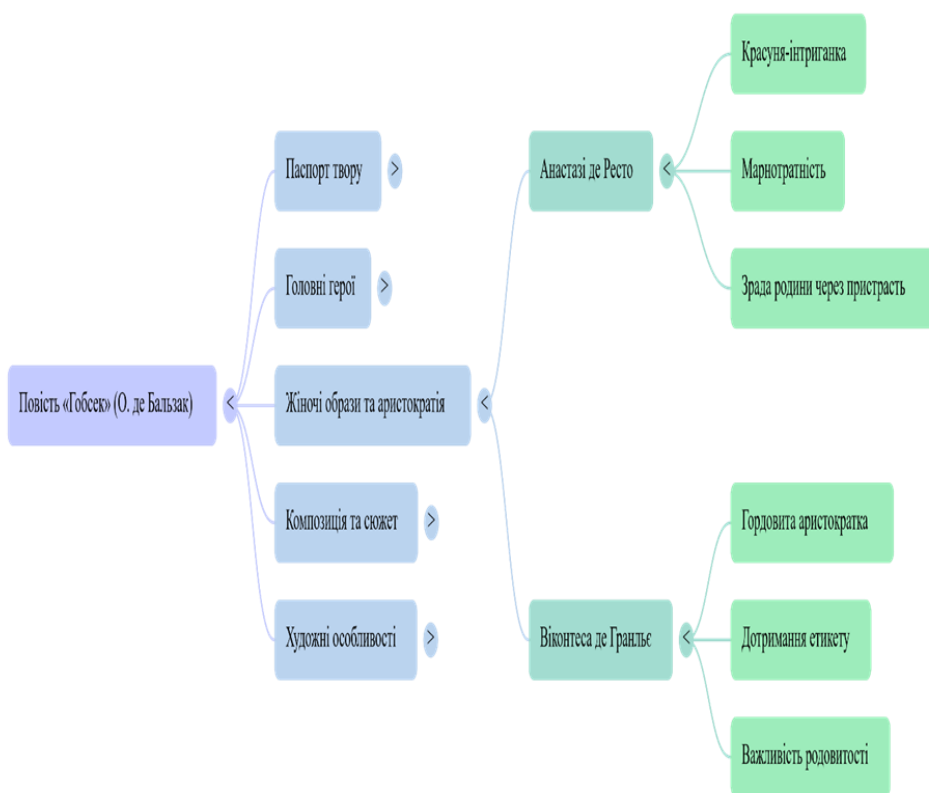
Створіть відео
за допомогою сервісу Vidnoz AI

Згенеруйте зображення за текстовою підказкою за
допомогою нейромережі **Leonardo AI**

Створіть ментальну карту до твору «Гобсек»

Створіть фотоколаж до твору "Гобсек"

До розділу «Реалізм: типові образи й обставини»

Створіть паспорт твору «Джейн Ейр»

Проаналізуйте персонажів твору «Джейн Ейр»

Тетяна ТЕРЕЩЕНКО, учитель
зарубіжної літератури Золотоніської
спеціалізованої школи №2
інформаційних технологій
Золотоніської міської ради

Приклади завдань до уроків у 9 класі Тема. Генрік Ібсен «Ляльковий дім»

1. Входження в тему.

2. Робота в парах

Вправа «Айсберг стосунків»

Завдання

Запишіть на **верхній частині айсберга** те, що бачить суспільство у родині Хельмерів (добробут, діти, іграшки, ніжність).

На **нижній частині** те, що приховано (борг, брехня, нерівність, страх).

3. Робота в групах. «Літературний суд» ГРУПА 1. «Обвинувачення»

Завдання. Довести, що вчинок Нори є безвідповідальним та егоїстичним.

Опорна фраза для виступу: *«Ми вважаємо, що Нора Хельмер керувалася лише миттєвими бажаннями, знехтувавши обов'язком матері та дружини...»*

Ключові запитання для пошуку доказів у тексті:

1. Як Нора ставиться до грошей на початку п'єси? Знайдіть цитати, що свідчать про її марнотратство.
2. Чи усвідомлювала вона наслідки підробки підпису? (Зверніть увагу на розмову з Кrogстадом).
3. Як вона ставиться до своїх дітей? Чи можна назвати її ігри з ними повноцінним вихованням?
4. Чи мала вона право залишати дітей наприкінці п'єси, зважаючи на тогочасні закони та мораль?

ГРУПА 2. «Захист»

Завдання. Виправдати Нору, довівши, що її дії були вимушеними, а фінальний вихід – єдиним шляхом до самоврятування.

Опорна фраза для виступу: *«Підсудна діяла в стані крайньої необхідності, рятуючи життя чоловіка, проте замість вдячності отримала лише роль іграшки...»*

Ключові запитання для пошуку доказів у тексті:

1. Заради кого Нора пішла на злочин (підробку підпису)? Знайдіть підтвердження її самопожертви.
2. У чому виявлялася «ляльковість» її життя в домі Торвальда? Як він її називає? (Знайдіть пестливі імена-прізвиська).
3. Як Торвальд відреагував на лист Кrogстада, поки думав, що його кар'єра в небезпеці? А як – коли небезпека минула?
4. Що Нора називає «найбільшим дивом» і чому воно не сталося?

ГРУПА 3. «Судді та присяжні»

Завдання. Об'єктивно оцінити аргументи обох сторін та винести вердикт. Заповнюйте таблицю «За» та «Проти» для обох сторін.

Опорна фраза для вердикту: *«Вислухавши обидві сторони, суд дійшов висновку, що...»*

Критерії оцінювання:

1. Доказовість. Чи використовувала група цитати з тексту?
2. Логіка. Чи послідовні їхні аргументи?
3. Переконливість. Наскільки емоційно та впевнено вони виступали?

4. Кросенс «Ляльковий дім: шлях Нори»

Ключ (для вчителя)

• Дім → ляльковий простір, зовнішній добробут

• Маска → удавана гармонія

• Лялька → роль Нори

• Гроші → причина конфлікту

• Любов → ілюзія любові

• Закон → моральна пастка

• Двері → кульмінація

• Свобода →

усвідомлений вибір

• Особистість → результат еволюції

5. Письмова мінірефлексія

Світлана БУРЯК, учитель зарубіжної літератури Золотоніської гімназії імені С.Д. Складенка Золотоніської міської ради

МЕТОДИЧНИЙ КЕЙС УЧИТЕЛЯ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Тема: «Деталі створюють шедевр» (Повість Оноре де Бальзака «Невідомий шедевр»)

Мета: навчати учнів самостійно вибудовувати свої знання, оперуючи текстом і своїми знаннями у різних навчальних ситуаціях, формувати вміння критично мислити; розвивати мовні, читацькі навички, навички мислення, розвивати творче мислення; виховувати радість пізнання світу і свій культурно-естетичний смак.

Обладнання: портрет Бальзака, зміст твору «Невідомий шедевр», презентація, інтерактивна дошка «Знайдіть спільне»

Тип уроку: урок позакласного читання

Технологія: розвиток критичного мислення

Перебіг уроку

Правда природи не може бути і ніколи не буде правдою мистецтва.
Бальзак

I. Фаза виклику.

1. Емоційне налаштування.

Емоційноціннісна складова читацької компетентності

Вправа-розминка

- Подумайте й опишіть своє ім'я кольором. Свою думку треба пояснити.

2. Мотивація

Культурологічна компетентність

- Як ви думаєте, що може бути спільного між Оноре де Бальзаком і Пабло Пікассо, іспанським і французьким художником?

- Після перегляду відео, все стане на свої місця! І побачимо наскільки література може вплинути на живопис навіть через пів століття.

Медіа: <https://www.youtube.com/watch?v=7CWy3teyNT8>

II. Фаза побудови знань.

1. Оголошення, представлення теми та очікуваних навчальних результатів

- Епіграфом до уроку я взяла слова Бальзака. Запишіть його в зошит.

- Як епіграф пов'язаний з новелою «Невідомий шедевр»?

- Тож тема уроку звучить так: «Деталі створюють шедевр». Звідки ці слова? (з твору).

- Про що будемо говорити і чого очікуєте від уроку?

2. Емоційноціннісна складова читацької компетентності.

- У 1832 р. Бальзак пише невелику повість «Невідомий шедевр» з підзаголовком «Фантастичне оповідання», згодом, при оформленні задуму «Людської комедії» помістить цей твір в циклі «Філософські етюди».

- Чому саме в цьому циклі автор знайде їй місце? (Перший і основний конфлікт в цій повісті ведеться навколо проблеми відображення дійсності в мистецтві. Герой її, геніальний художник, старий Френгофер виступає проти сліпого наслідування природі. Що повинен зображувати художник: реальність чи творити лише вигадане. Значення шедеврів для автора і суспільства. Чи може насправді існувати досконалий витвір мистецтва. Другий конфлікт – це любов і митець. Цей конфлікт відомий ще з епохи Античності, а саме міф «Пігмаліон»).

Метод «Структурований огляд»

- Яка головна тема повісті? (Мистецтво і реальність)
- Хто головні герої твору? (Френгофер, Порбус і Пуссен)
- Чим вони займаються в житті? (Художники. Різного віку і різних мистецьких амбіцій)
- При яких обставинах ці троє знайомляться? (в будинку Порбуса, споглядаючи картину, на якій була зображена Марія Єгипетська).
- Кому картина не сподобалась? (Френгоферу). Що в ній не вистачало на його думку? («Чого ж тут бракує? Дрібнички, але ця дрібничка – все!» Реального життя. Був лише «мертвий» образ жінки. «Ти правдивий лише посередині»).
- Як Френгофер робить її досконалою? («За допомогою 3-4 штрихів і одного світло-голубого мазка можна домогтися результату»).
- Як Френгофер, Порбус і Пуссен бачать і розуміють мистецтво одне одного, і як це впливає на їхні стосунки та творчий процес? (Френгофер – метр, який дозволяє критикувати і удосконалювати картину Порбуса; Порбус – відомий художник Парижу, до якого так хотів потрапити молодий художник Пуссен; Пуссен має талант, який демонструє миттєво, і Френгофер купляє його ескіз за два золотих).
- Що є метою життя Френгофера? (10 років малює шедевр, який ніхто не бачив). Що це картина? («Прекрасна Нуазеза»).
- До якої хитрощі вдаються Порбус і Пуссен, щоб побачити картину? (Пуссен вмовляє Жіллет бути натурою для Френгофера, тому що він не може знайти ідеальну жінку. А Жіллет була занадто гарною).
- Які суперечки виникають між Пуссеном і Жіллет? (про справжні почуття)

Розрив (висновок)

- Що побачили художники в майстерні Френгофера? (безліч кольорових мазків у декілька слоїв і десь збоку жіночу ніжку).
- Які емоції були у всіх трьох художників?

- Як закінчується повість? (Френгофер вночі цього ж дня помирає, спляючи всі свої картини)

- Чому саме такий фінал твору? На що він вказує? (розчарування всім тим, чому ти присвятив все життя; амбіції відомого художника; яка роль митця в суспільстві)

- Чи використовує Бальзак образ-символ у повісті? Чому цей шедевр був невидимим для оточуючих?

III. Фаза консолідації (рефлексія).

Культурологічна компетентність

Прийом «Знайдіть спільне» (Цей прийом залучає увагу, активізує учня, розвиває критичне мислення.)

- Подивіться на три картинки і скажіть, що їх об'єднує.
- Що спільного між цими двома зображеннями?
- Як це пов'язано з темою уроку?

Розрив (висновок)

- Отже, наш «Літературний вернісаж» добігає до кінця. Запам'ятайте, що прагнення до досконалості може бути водночас дуже корисним, а може бути і викликом, що межує з розчаруванням. Важливо навчитися врівноважувати амбіції з самоусвідомленням своїх можливостей, талантів, поставленої мети.

IV. Домашнє завдання: написати про момент, коли ви останній раз відчували розчарування (день, момент, людина, від своїх дій) і що допомогло вам відновити рівновагу.

Довідка «Знайдіть спільне»

1. Вінсент Ван Гог: відомий нідерландський художник. Протягом усього життя боровся з психічними захворюваннями та творчим розчаруванням. У своїх листах він писав про свою боротьбу з невпевненістю в собі та переконанням, що його картини недостатньо хороші.

2. Джорджія О'Кіф: американська «найдорожча» художниця. Відома своїми сміливими та барвистими зображеннями квітів і пейзажів, але вона також боролася з невпевненістю в собі та творчими блоками. Одного разу вона написала: «Я була в абсолютному жаху кожен мить свого життя — і я ніколи не дозволяла цьому заважати мені робити жодну річ, яку я хотіла».

3. Мікеланджело: художник італійського Відродження. Був відомий своєю одержимістю досконалістю та прискіпливою увагою до деталей. Він сказав знамениту фразу: «Дрібнички роблять досконалість, а досконалість — це не дрібниця».

Формат заняття: МІЖГАЛУЗЕВИЙ ПРОЄКТ: зарубіжна література + правознавство

Інтерактивний урок-дослідження (нестандартний формат)

1. «Нора: злочин чи свобода? Межа, яку кожен визначає сам».
2. «Право на себе: історія одного небезпечного рішення».
3. «Крок за поріг: втеча чи народження особистості?»
4. «Нора без виправдань: коли любов порушує закон».
5. «Жити за правилами чи за правдою: дилема Нори».
6. «Тиха революція Нори: злочин, що став вибором».
7. «Межа дозволеного: де закінчується закон і починається людина?»
8. «Її правда проти світу: справа Нори Гельмер».
9. «Ціна свободи: що насправді зробила Нора?»
10. «Не ідеальна дружина: історія одного ризикованого кроку».

Тема: Генріх Ібсен «Ляльковий дім». Моральний вибір особистості та право на свободу.

Ідея кейсу.

Цей урок побудований як простір вибору, сумніву і внутрішнього діалогу. Учні не отримують готових відповідей — вони проживають ситуацію разом із героїнею, змінюють позиції, сумніваються і формують власний «вирок».

Ключове питання заняття:

👉 Чи маємо ми право засуджувати Нору — чи маємо сміливість її зрозуміти?

Інтеграційний компонент (література + правознавство)

Міжгалузевий акцент:

поєднання аналізу художнього твору з елементами правознавства

◆ **Правовий кейс Нори.**

Вчинок героїні можна розглядати крізь призму кримінального права.

Орієнтовно:

- ▶ підроблення документа(аналог сучасного законодавства — ст. 358 Кримінального кодексу України «Підроблення документів, печаток, штампів та бланків»);
- ▶ використання підробленого документа;
- ▶ питання відповідальності та пом'якшувальних обставин (мотив — порятунок життя).

◆ **Проблемні питання для інтеграції:**

- Чи може благородна мета виправдати порушення закону?
- Що важливіше: норма права чи моральний імператив?
- Чи була в Нори альтернатива з точки зору закону?

◆ **Міні-завдання:**

учням пропонується визначити:

- склад «правопорушення»;
- мотив;

- можливе покарання;
- пом'якшувальні обставини.

Освітній акцент

- розвиток критичного мислення;
- формування навички аргументації;
- розвиток емоційного інтелекту та емпатії;
- уміння бачити проблему з різних позицій.

Хід заняття

1. Вхід у тему (емоційний старт)

Учитель пропонує учням фразу:

- «Іноді, щоб стати собою — потрібно піти»

Коротке обговорення:

- Як ви це розумієте?
- Чи завжди втеча — це слабкість?

2. Інтерактив «Обери позицію»

Проблемне питання на дошці:

- «Нора: винна чи смілива?»

Учні займають позиції в класі:

- «Засуджую»
- «Підтримую»
- «Сумніваюся»

Робота в мікрогрупах:

- формування аргументів + опора на текст.

Презентація позицій.

 Динаміка: учні можуть змінювати сторону після почутих аргументів.

3. Рольова гра «Суд, якого не було»

Формується імпровізований суд.

Ролі:

- суддя
- прокурор
- адвокат
- Нора
- Торвальд
- свідки (суспільство, друг, жінка того часу)

Завдання сторін:

- прокурор — довести провину;
- адвокат — показати внутрішню правду Нори;
- свідки — додати «живі» аргументи.

Фінал:

 Вирок виноситься не лише Норі, а й суспільству.

4. Інтерактив «Гаряче крісло: Нора без маски»

Один учень — у ролі Нори.

Клас ставить запитання:

- Чому ти мовчала?
- Чи була ти щаслива?
- Чому ти пішла?
- Чи повернулася б?

Відповіді — тільки від імені героїні.

5. Інтерактив «Нора 2026»

Групова робота.

Завдання:

- перенести ситуацію в сучасність.

Форми:

- сторіс / пост у соцмережі;
- діалог;
- міні-сценка.

Питання:

 Чи засуджували б Нору сьогодні?

6. Дилема «Вибір, за який відповідаєш ти»

Учитель пропонує ситуацію:

«Ти — Нора. Твій вибір?»

- залишитися і мовчати;
- зізнатися;
- піти.

Учні голосують і аргументують.

 Усвідомлення: правильного варіанту не існує — існує відповідальність.

7. Фінал-рефлексія

Запитання:

- Чи змінили ви свою думку?
- Що було найскладніше — судити чи розуміти?

Слово вчителя:

«Ібсен залишає нам не відповідь, а дзеркало. І кожен бачить у ньому не лише Нору — а себе»

Методичні акценти для вчителя

- створити атмосферу безпечної дискусії;
- не оцінювати відповіді як «правильні/неправильні»;
- підтримувати зміну позицій;
- заохочувати особистісне включення учнів.

Цінність кейсу

Цей урок працює не лише як аналіз літературного твору, а як простір формування світогляду, де учень вчиться:

- мислити;
- сумніватися;

- обирати;
- і відповідати за свій вибір.

Роздатковий лист. «Правова справа Нори Гельмер»

Формат: індивідуальна або групова робота

Сюжет справи:

Громадянка Нора Гельмер здійснила підроблення підпису з метою отримання грошової позики для лікування чоловіка.

1. Юридична кваліфікація дій

Ознайомтесь із ситуацією та визначте:

- Яке правопорушення вчинила Нора?
- Яка стаття Кримінального кодексу України може бути застосована?

 Орієнтир:

Ст. 358 ККУ — підроблення документів, печаток, штампів та бланків; використання підроблених документів

2. Аналіз складу правопорушення

Визначте елементи складу:

- Об'єкт (на що посягає дія?)
- Об'єктивна сторона (що саме зроблено?)
- Суб'єкт (хто вчинив?)
- Суб'єктивна сторона (мотив, мета, форма вини)

3. Мотив і мета

Дайте відповідь:

- Яким був мотив дій Нори?
- Чи впливає мотив (порятунок життя) на оцінку вчинку?

4. Обставини справи

Визначте:

- пом'якшувальні обставини;
- обтяжуючі обставини(якщо є);
- чи була альтернатива її діям?

5. Юридичне рішення

Сформулюйте власну позицію:

- Чи підлягає Нора юридичній відповідальності?
- Яке покарання було б справедливим?

6. Дискусійне питання

 Чи може моральна необхідність виправдати кримінальне правопорушення? (аргументуйте відповідь)

 Методичний акцент. Цей роздатковий лист дозволяє учням перейти від емоційного сприйняття твору до аналітичного мислення, застосовуючи базові юридичні поняття: кваліфікація правопорушення, склад злочину, мотив, відповідальність.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Архипова В., Січкач С., Шило С. Українська література: підручник для 9 класу закладів загальної середньої освіти. Чернівці: МПП «Букрек», 2026. 272 с.
2. Бачинський А. Канікули Остапа і Даринки. Онлайн-бібліотека для дітей і дорослих. URL: <https://tales.org.ua/kanikuly-ostapa-i-darynky-1-chastyna/> (дата звернення: 17.04.2026).
3. Бібліотека української літератури. Дара Корній «Гонимарник». Уривок. URL: <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=26661> (дата звернення: 16.04.2026).
4. Бібліотека української літератури. Ліна Костенко «Життя іде і все без коректур. URL: <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=1040> (дата звернення: 17.04.2026).
5. Богосвятська А.-М. Твір за метафорою URL: <https://bogosvyatska.com/2019/04/12/твір-за-метафорою/> (дата звернення: 14.04.2026).
6. Богосвятська А. І. Методика компетентнісного викладання на уроках літератури. *Зарубіжна література в школах України*. 2012. № 7-8.
7. Вороніна Л. Таємне Товариство Ботанів, або Екстрим на горі Підстава. URL: <https://surl.li/yedpps> (дата звернення: 15.04.2026).
8. Воскресенська Н. Дивовижні пригоди Наталки в країні Часу» Knigoed.club. URL: <https://knigoed.club/page-2-14031-divovizhni-prigodi-natalki-v-krayini-chasu-nina-voskresenska.html> (дата звернення: 17.04.2026).
9. Генератор ребусів. URL: http://rebus1.com/ua/index.php?item=rebus_generator (дата звернення: 16.04.2026).
10. Главком. Науковець пояснив, чому подорож у минуле неможлива. URL: <https://surl.li/wfeuyc> (дата звернення: 17.04.2026).
11. Голуб Н. Б., Горошкіна О. М. Українська мова. 7-9 класи» для закладів загальної середньої освіти: модельна навчальна програма URL: <https://surl.li/vlopju> (дата звернення: 06.04.2026).
12. Державний стандарт базової середньої освіти. Освітня галузь: «Мовно-літературна». Платформа Pistacija.ua URL: <https://ua.pistacija.tv/derzhavnyi-standart/ukrainska-literatura> (дата звернення: 10.04.2026).
13. Заболотний О.В., Заболотний В.В., Лавринчук В.П., Плівачук К.В., Попова Т.Д. Українська мова. 7-9 класи для закладів загальної середньої освіти: модельна навчальна програма URL: <https://surl.li/cdbwdr> (дата звернення: 01.04.2026).
14. Заболотний О. В., Слоновьська О. В., Ярмольська І. В. Українська література. 7-9 класи для закладів загальної середньої освіти: модельна навчальна. URL: <https://surl.li/bmzmtj> (дата звернення: 06.04.2026).
15. Інтелектуальна платформа NotebookLM by Google для аналізу та систематизації навчальних матеріалів URL: <https://notebooklm.google.com/> (дата звернення: 14.04.2026).
16. Калина – Вірші. Кольори року. URL: <https://surl.li/qeghgo> (дата звернення: 16.04.2026).
17. Кашавцева К. Як дізнатися характер по почерку: приклади і тлумачення стилю письма. УНІАН URL: <https://surl.li/ynnixm> (дата звернення: 10.04.2026).
18. Колесо емоцій Роберта Плутчика. Методика візуалізації психологічних станів URL: <https://golosiiv.irc.org.ua/news/09-20-09-19-05-2025/> (дата звернення: 13.04.2026).
19. Canva. URL: https://www.canva.com/uk_ua/stvoryty/komiksy/ (дата звернення: 10.04.2026).

20. Літературне краєзнавство: діалог культури, історії та тексту. Яготинський БДЮТ URL: <https://bdut.co.ua/literaturne-kraeznavstvo-dialog-kultury/> (дата звернення: 16.04.2026).
21. Натхненник. Кольорова вправа «Цитатник» URL: <https://surl.li/fkorls> (дата звернення: 13.04.2026).
22. На урок. Освітній проект. Освітній тренд: використання інтернет-мемів на уроках. URL: <https://surl.li/awqame> (дата звернення: 13.04.2026).
23. Ніколенко О., Ісаєва О., Клименко Ж., Мацевко-Бекерська Л., Юлдашева Л., Рудницька Н., Туряниця В., Тихоненко С., Вітко М., Джангобекова Т. Модельна навчальна програма «Зарубіжна література. 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти URL: <https://surl.li/ogwkcv> (дата звернення: 17.04.2026).
24. Пазли. Зарубіжна література. URL: <https://surl.li/wtjezb> (дата звернення: 13.04.2026).
25. Папанов А. Останній лицар або дуже довгі канікули. Харків: Юнісофт, 2015. 447 с.
26. Притча про цінність часу. URL: <https://vpysarivka.irc.org.ua/news/13-47-14-10-06-2020/> (дата звернення: 13.04.2026).
27. Роздобудько І. Якби. Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля». ПРАТ «Харківська книжкова фабрика «Глобус», 2012. 256 с.
28. Володимир Рутківський. Сторожова застава. – Київ: Вид-во «А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА», 2019. — 304 с.
29. Слова-паразити, які найчастіше вживають українці. Очаківський інститут. URL: <https://surl.li/qazoot> (дата звернення: 03.04.2026).
30. Словник UA. URL: <https://slovnyk.ua/index.php?swrd=АПГРЕЙД> (дата звернення: 13.04.2026).
31. Хмара слів. URL: <https://wordart.com/z43mmb2y2ssj/хмара-слів> (дата звернення: 03.04.2026).
32. Центр культури української мови. URL: <https://centrkum.blogspot.com/p/blog-page1.html> (дата звернення: 14.04.2026).
33. Цитати та вислови про мову та слово українських письменників. URL: <https://dovidka.biz.ua/vislovi-pro-movu/> (дата звернення: 13.04.2026).
34. Чотиривимірний простір. Вікіпедія. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Чотиривимірний_простір (дата звернення: 13.04.2026).
35. Шевченко Т. Готово! Парус розпустили. Почерком автора URL: <https://surl.li/ygjhsh> (дата звернення: 13.04.2026).
36. Щербина М. Я напишу тобі завтра. – Львів: Видавництво Старого Лева, 2025. 352 с.
37. Янкевич В. Народжена перемагати. – Івано-Франківськ: Видавництво «Магура», 2024. – 264.
38. Яценко Т. О., Пахаренко В. І., Слижук О. А., Тригуб І. А. Модельна навчальна програма «Українська література. 7-9 класи» для закладів загальної середньої освіти. URL: <https://surl.li/nkmjuh> (дата звернення: 06.04.2026).
39. Cadre européen commun de référence pour les langues: apprendre, enseigner, évaluer. Volume complémentaire avec de nouveaux descripteurs. URL: www.coe.int/lang-cecr (дата звернення: 06.04.2026).
40. Common European Framework of Reference for Languages: Learning, teaching, assessment – Companion volume. Council of Europe Publishing. URL: <https://www.coe.int/lang-cefr> (дата звернення: 16.04.2026).
41. Chatting about a series. URL: <https://surli.cc/iivqbp> (дата звернення: 06.04.2026).

42. Mieux évaluer pour mieux faire progresser les élèves. URL: <https://www.emdl.fr/fle/dernieres-actualites/> (дата звернення: 06.04.2026).
43. Мацепура Л. Л., Спірідонова А. С. Формування навичок говоріння на уроках англійської мови за допомогою «warming-up» activities. URL: <https://surl.li/mcvajw> (дата звернення: 06.04.2026).

ПОСІБНИК
 НУШ У ДІЇ: МЕТОДИЧНИЙ СУПРОВІД УЧИТЕЛЯ МОВНО-
 ЛІТЕРАТУРНОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ
 (цикл предметного навчання)

АВТОРИ-ДОПISУВАЧІ:

Світлана СІЧКАР, завідувач лабораторії гуманітарних дисциплін КНЗ «Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради».

Валентина АРХИПОВА, методист лабораторії гуманітарних дисциплін КНЗ «Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради».

Галина САВИЦЬКА, методист лабораторії гуманітарних дисциплін КНЗ «Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради». Наталія КАЛАШНИК, Світлана ПАВЛИК, Жанна ШЕВЧЕНКО, учителі Навчально-виховного комплексу «Загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів №3-колегіум» Смілянської міської ради.

Оксана АВРАМЕНКО, Світлана БУРЯК, Надія ВЕРТИПОРОХ, Анна ВОЙЦЮХ, Майя Зуєва, Анна КРАВЦОВА, Людмила ЛУК'ЯЩЕНКО, Вікторія ОВЕРЧУК, Ірина ОМЕЛЬЧЕНКО, Віта ЩЕПЕТНА, Єлізавета Юр'єва, Людмила ЯРМОЛЕНКО, учителі Золотоніської гімназії ім. С.Д. Складенка Золотоніської міської ради.

Юлія ОПАНАСЕНКО, Тетяна ТЕРЕЩЕНКО, учителі Золотоніської спеціалізованої школи № 2 інформаційних технологій Золотоніської міської ради.

Видання підготовлено до друку та віддруковано
 редакційно-видавничим відділом КНЗ «ЧОПОПП ЧОР»
 Зам. № 1827 Тираж 100 пр.
 18003, Черкаси, вул. Бидгощська, 38/1